CULISELE ISTORIEI – pag. 32

Dinastia călăilor brașoveni, între lege și Dumnezeu

DVD HISTORIA

JULES VERNE & EVA BRAUN

din colecția „Mari personalități care au marcat istoria lumii"

AN XI, NR. 110 • FEBRUARIE 2011 • 11,99 LEI • APARE PE 15 ALE FIECĂREI LUNI • DIRECTOR ION CRISTOIU

Historia

ISTORII TRĂITE – pag. 41

Pe frontul din Coreea au fost și români!

ISTORIA MODEI – pag. 73

Mătasea s-a născut într-o ceașcă de ceai

15 august 1865

„MINERIADA" LUI CUZA

DOSAR pag. 12

FP

Foreign Policy®

România

Politică Globală, Economie și Idei

Citește noua ediție Foreign Policy România!

IDEI STRĂINE PENTRU ROMÂNIA,
IDEI ROMÂNEȘTI DESPRE STRĂINĂTATE

ACUM
și în rețeaua
de magazine
MIC.RO

Suplimentar 42 de pagini
TOP 100 GÂNDITORI GLOBALI

Pentru abonamente și informații sunați la **0800.800.111**, număr cu apel gratuit în orice rețea, între orele 7.00 - 22.00 (luni – duminică), e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
Abonamente non-stop la 0318.200.200, număr cu tarif normal.

Historia

FEBRUARIE 2011

Elena Zeleniuc: în prima echipă trimisă în Coreea de Nord

Ioana Cruceanu: voluntar din curiozitate

06 ACTUALITATE

- Aviația britanică a vrut să îl răpească pe Hitler
- Protestele din Egipt pun în pericol un vast patrimoniu cultural
- „Modelul" Colosseum sau cum este salvat patrimoniul istoric din Italia

10 DIN MUZEELE ROMÂNIEI
Locul marilor decizii pentru Țara Românească: Palatul Voievodal

12 DOSAR
15 august 1865: „Mineriada" lui Cuza

26 PRIMA PAGINĂ
8 decembrie 1920: atentat cu bombă în Senatul României

29 COMUNISMUL ÎN BASARABIA
Justiția comunistă primește ordin să condamne cât mai multe persoane

32 CULISELE ISTORIEI
În cetatea Brașovului, călău din tată-n fiu

36 AFIȘ PUBLICITAR
Carmen Sylva, o regină care fuma

41

ISTORII TRĂITE

Pe frontul din Coreea au fost și români!

Ioana Cruceanu și Elena Zeleniuc, două veterane ale Crucii Roșii, au fost martorele primei manifestări „calde" a Războiului Rece și au bandajat, la capătul celălalt al lumii, rănile unui conflict care nu le aparținea nici lor, și nici celor două state combatante: Republica Populară Democrată Coreea și Coreea de Sud. După jumătate de secol de istorie care nu a adus prea multe schimbări, cele două surori medicale își amintesc dramele zguduitoare ale peninsulei coreene, exact așa cum s-au văzut ele din spatele frontului.

SUMAR

67
ISTORIA PATINAJULUI
de la Sonja Henie la Evgheni Plușenko

38 **DEZVĂLUIRI**
21-23 ianuarie 1941: agenți ai serviciilor secrete sovietice, implicați în rebeliunea legionară?

46 **PROPAGANDĂ FĂRĂ FRONTIERE**
Victoria primului corespondent de război pe frontul din Crimeea

50 **CARTE STRĂINĂ**
Ana Pauker, „un boa constrictor care tocmai fusese hrănit“

54 **ISTORIA MUZICII**
Beethoven, știind că va surzi: „Mai sunt multe de făcut pe acest Pământ. Prin urmare, grăbește-te!“

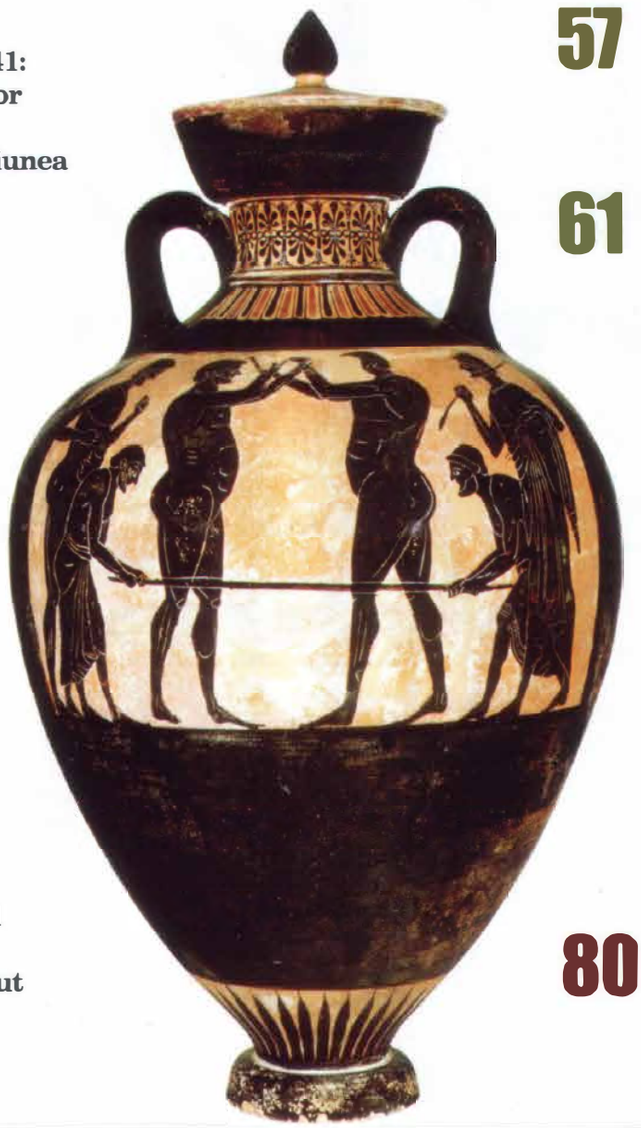

57 **MICI ISTORII**
Cum „a fentat“ Carol I comemorarea lui Ștefan cel Mare

61 **CĂLĂTORII ÎN ISTORIE**
Veneția, un Krivoi Rog al turismului mondial

72 **BIOGRAFII**
Jules Verne & Eva Braun

73 **ISTORIA MODEI**
Mătasea s-a născut într-o ceașcă de ceai

76 **AGENDA**
- FILM
- EXPO
- CARTE
- TV

80 **ISTORII COMESTIBILE**
- La masă cu pritanii
- „Marghilomana“, cafeaua cu rom sau coniac

Historia

Director **Ion Cristoiu**
Redactor-Șef
Ion M. Ioniță
Creative Director
Mihaela Manolache
Radu Leonte
Redactori
Florentina Țone
Ciprian Plăiașu
Ioana Patriche
Ciprian Stoleru
Consiliul Editorial
Adrian Cioroianu
Andi Mihalache
Ovidiu Pecican
Zoe Petre
Vladimir Tismăneanu
Director executiv
Raluca Badea
Sales Manager
Dorina Petruți
Brand Manager
Angela Negrea
Coordonator producție
Marius Buruiană
Publicație tipărită la **MEGAPRES**

Adevărul holding
TEL. 0800 800 111
Director general
Peter L. IMRE
Director general adjunct
Andrei Ștefan
Director financiar
Adrian Vasile
Director marketing
Peter L. Imre
Director publicitate
Tony Gray
Director distribuție
Dana Zamfir
Director abonamente
Anișoara Sevastre
ISSN **1582-7968**

Adresa:
Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21,
sectorul 2, București
www.historia.ro; tel.: 021. 407. 76. 04

2010 Adevărul Holding. Toate drepturile rezervate. Opiniile aparțin autorilor

ION M. IONIȚĂ
redactor-șef HISTORIA

Un „13-15“ de pe vremea lui Cuza

O răzmeriță populară izbucnește în mijlocul Capitalei. Răzvrătiții ocupă instituțiile publice, au loc distrugeri, iar reprezentanții forțelor de ordine sunt agresați și puși pe fugă. Ulterior, autoritățile dau ordinul de intervenție în forță pentru reinstaurarea liniștii. Au loc confruntări violente, liderii Opoziției sunt acuzați de tentativă de răsturnare a regimului, unii sunt arestați, alții maltratați. Reacțiile internaționale sunt extrem de dure, țara este izolată. Ulterior, se află că unii dintre cei mai violenți dintre răsculați erau, de fapt, agenți ai poliției sau ai serviciilor. Sigur, veți spune, este vorba despre 13-15 iunie 1990, mineriada care a aruncat România în dizgrația lumii întregi. Nu, nu e chiar așa. Scenariul, atât de asemănător cu cel al mineriadei din 1990, s-a derulat cu 125 de ani mai devreme, în timpul lui Cuza.

Evenimentul este practic necunoscut în afara unui cerc restrâns de specialiști. Istoricul Alexandru Lapedatu a ținut o comunicare pe această temă la Academia Română în martie 1943. Apoi s-a așternut tăcerea. Abia după 20 de ani de la „originalul 13-15“, documentul reapare în atenția publică într-un mod surprinzător și oarecum misterios. Și, nu în ultimul rând, legat de rațiuni politice.

Dosarul din acest număr al revistei „Historia“ pune luminile asupra a ceea ce s-a întâmplat în 15 august 1865, în comparație cu 13-15 iunie 1990. Întrebările care se nasc sunt incitante. A fost o încercare a Domnitorului de a anihila Opoziția? A fost o mișcare gândită în laboratoarele secrete ale Opoziției pentru a-l discredita pe Cuza în plan extern, grăbindu-i astfel abdicarea și sfârșitul politic? Sau este mâna unor puteri străine care aveau interese în zonă și priveau diferit Unirea din 1859, act legat nemijlocit de persoana lui Alexandru Ioan Cuza?

August 1865, iunie 1990, două scenarii similare

Întrebări similare, la care nu s-a găsit un răspuns clar, s-au pus și după mineriada din iunie 1990. Cine a avut interesul ca „Fenomenul Piața Universității“, o mișcare muribundă în iunie 1990, pe cale să se stingă de la sine, să se sfârșească violent? Cine a atacat instituțiile statului, cine a incendiat și cine i-a adus pe mineri la București și i-a condus la sediile partidelor din Opoziție? Cât de mult au fost implicate „agenturile străine“?

Cert este că și în 1990 consecințele externe au fost grave pentru România. Practic, țara a fost izolată, toate punțile de legătură au fost tăiate, potențialii investitori au fugit, iar România a devenit, în ochii celor care priveau știrile, un loc al barbariei fără margini, unde bande de civili înarmați stabileau vinovății și executau sentințe.

Cât de asemănătoare sunt cele două evenimente separate de un secol și un sfert de istorie? Au rămas valabile niște rețete aplicabile în condiții similare de cunoscătorii în treburile murdare ale politicii sau sunt doar coincidențe istorice? Dosarul „Mineriada lui Cuza“ oferă câteva răspunsuri. Cu siguranță cei care îl citesc vor ajunge și la altele.

Aviația britanică a vrut să îl răpească pe Hitler

Aviația militară britanică – Royal Air Force (RAF) – a vrut să îl răpească pe Adolf Hitler, în primăvara anului 1941, cu ajutorul pilotului personal al dictatorului, Hans Bauer, pe care britanicii sperau să îl convingă să devină agent dublu. Avionul trebuia să aterizeze pe un mic aeroport din comitatul Kent, de unde Führerul urma să fie preluat de un regiment militar și transportat cu automobilul până la Londra.
Detaliile „complotului" au fost făcute publice de Andy Saunders, un istoric din domeniul aviației militare. El a descoperit o serie de documente la National Archives din Kew, un oraș la sud de Londra, care descriau în amănunt pregătirile făcute de armata britanică în așteptarea avionului liderului german. Conform documentelor, britanicii se așteptau ca Hitler să sosească pe Aeroportul Lympne din comitatul Kent pe 25 martie 1941.

FOTO: GULIVER/GETTY IMAGES

Sir Arthur „Bomber" Harris, comandantul diviziei Bomber Command, a ordonat amplasarea unui dispozitiv militar de antiaeriană în jurul aeroportului. Militarii britanici au fost anunțați că un avion special german – celebrul Focke-Wulf Condor – ar putea să aterizeze în acea zi și au primit ordinul de a nu-l doborî. Însă avionul Führerului nu a sosit niciodată și, după toate aparențele, Hans Bauer i-a rămas fidel lui Hitler. Hans Bauer a fost capturat de armata sovietică la Berlin, după sinuciderea lui Hitler, și a fost încarcerat până în anul 1958.

HANS BAUER (19 iun. 1897-17 feb. 1993)

FOTO: GULIVER/GETTY IMAGES

Protestele din Egipt pun în pericol un vast patrimoniu cultural

Două mumii datând din perioada faraonilor, expuse la Muzeul Egiptean din Cairo, au fost grav avariate în cursul unei tentative de furt, în contextul protestelor violente din capitala Egiptului.

Profitând de incendiul izbucnit la sediul Partidului Național Democratic (PND) al președintelui Hosni Mubarak, mai mulți indivizi au pătruns în Muzeul Egiptean, situat în imediata apropiere, pe acoperiș. *„Indivizii au fost opriți de manifestanți în colaborare cu forțele de securitate, iar mumiile au fost returnate muzeului, dar au suferit daune majore. Doar capetele au rămas intacte"*, a precizat dr. Zahi Hawass, secretar general al Consiliului Suprem al Antichităților. Deocamdată nu se știe ce s-a întâmplat cu presupușii hoți. De asemenea, o statuie din mormântul lui Tutankhamon, care îl reprezenta pe faraon călare pe o panteră, a fost aruncată la pământ și s-a spart în două. Din fericire, jefuitorii nu au reușit să intre în camera cu masca lui Tutankhamon, a menționat același oficial egiptean. Antichitățile vătămate pot fi restaurate și puține piese au fost furate din muzeu.

Comorile egiptene sunt supuse însă unui pericol foarte mare în această perioadă. Templele mortuare și Valea Regilor, aflate pe malul de vest al Nilului, sunt lipsite de securitate și doar sătenii le mai protejează. *„Toate antichitățile au fost protejate peste noapte de localnici și nimic nu a fost furat"*, a declarat Mostafa Wazery, directorul Văii Regilor la Luxor. Dr. Zahi Hawass a mai declarat însă că 13 lăzi au fost zdrobite în Muzeul Egiptean, adăugând că și alte situri arheologice sunt în pericol. *„În Sinai avem un depozit mare cu antichități din Muzeul Port Said. Din păcate, un grup mare, înarmat, a intrat în depozit, a deschis cutiile și a luat obiectele prețioase"*, a spus Hawass. El a adăugat că jefuitorii au încercat să intre și în alte muzee, însă angajații lor au apucat să ascundă toate obiectele de valoare.

Bustul lui Nefertiti rămâne la Berlin

În altă ordine de idei, Bernd Neumann, secretarul german de stat al Culturii, a respins cererea Egiptului de retrocedare a bustului reginei Nefertiti expus la Berlin. Bustul lui Nefertiti, cu o vechime de aproximativ 3.400 de ani, a fost descoperit în 1912 în sudul Egiptului de către arheologul german Ludwig Borchardt. Egiptul a cerut retrocedarea lui, fără a avea însă succes, încă din anii '30. Zahi Hawass a declarat că, după ce a fost descoperită, statueta a fost acoperită cu argilă pentru a trece neobservată și a fost trimisă cu un vapor în Germania. În afara bustului lui Nefertiti, Egiptul cere și restituirea altor opere de artă, precum celebra Piatră din Rosetta, care a permis descifrarea hieroglifelor, expusă de peste 200 de ani la British Museum din Londra.

„Modelul“ Colosseum sau cum este salvat patrimoniul istoric din Italia

Pe timp de criză, Italia apelează la sectorul privat pentru a-și salva imensul patrimoniu istoric și artistic. Exemplul Romei, ale cărei monumente vor fi restaurate cu ajutorul unor companii private, ar putea fi urmat și pentru salvarea Pompeiului (parcul arheologic din apropiere de Napoli) și a altor monumente. Sponsorul miliardar al proiectului de restaurare a celebrei arene antice Colosseum din Roma, Diego Della Valle, și-a îndemnat colegii din mediul de afaceri să îi urmeze exemplul pentru *„a contribui la sprijinirea imaginii și credibilității țării noastre“*.

„Altfel, Italia ar risca un alt Pompei“, susține proprietarul filantrop al firmei de încălțăminte de lux Tod's și al echipei de fotbal Fiorentina, care a oferit deja 25 demilioane de euro pentru restaurarea celei mai cunoscute arene antice din lume, inclusă de UNESCO pe lista Patrimoniului Cultural Mondial.

Povestea de succes a restaurării Colosseumului nu a fost însă lipsită de controverse. Anul trecut, autoritățile din Roma deschiseseră o licitație pentru restaurare, însă, în mod paradoxal, termenul-limită nu fusese urmat de niciun anunț al câștigătorilor. Ofertele primite erau nepotrivite – nota ziarul „La Repubblica“ – iar administrația locală a răspuns relansând o așa-numită procedură de negociere. În final, în pofida ofertelor prezentate la licitația inițială (în jur de 20), singurul magnat care a acceptat propunerea Primăriei de a reabilita gratis Colosseumul a fost Diego Della Valle. Nu au fost date, însă, detalii punctuale despre condițiile acordului semnat cu edilii Romei.

Lucrările de restaurare ale Colosseumului vor începe la sfârșitul acestui an și vor dura peste doi ani, având în vedere faptul că structura arenei, cea mai mare construită vreodată de romani (datează din anul 80 î.Hr.), este afectată atât de poluare, cât și de vibrațiile unei linii de metrou. Este de așteptat ca monumentul, care atrage în jur de cinci milioane de vizitatori pe an, să rămână parțial deschis publicului și pe durata restaurării. La lucrările incluse într-un amplu proiect de restaurare a întregului perimetru istoric din zona Colosseumului (Forul Roman și Colina Palatină) participă Primăria Romei (care a alocat 19 milioane de euro) și Guvernul italian (cu 16 milioane euro).

Gabriela Preda, corespondent „Adevărul“ Italia

PUBLICITATE
VIASAT HISTORY
Documentar Viasat History
MONARHIILE ASIEI
Vinerea, 18 feb.-18 mar., ora 19.00
Această serie de cinci episoade reprezintă o călătorie în inima Asiei, pentru a cerceta și înțelege relația între oameni și monarhii lor pe parcursul timpului.

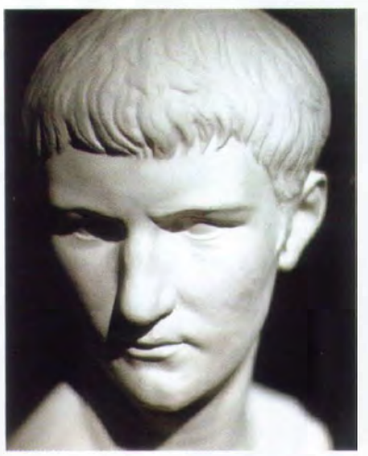

Mormântul împăratului Caligula, descoperit de un hoț

Poliția italiană a descoperit mormântul împăratului Caligula întâmplător, după ce a reținut un bărbat care încerca să fure o statuie de 2,5 metri a conducătorului roman, pe care ar fi urmat apoi să o vândă peste hotare. Statuia descoperită este estimată la valoarea de un milion de euro.

Împăratul Caligula avea o vilă lângă lacul Nemi, precum și un palat plutitor, iar recenta descoperire arată că acesta a dorit să fie înmormântat în același loc. Mormântul nu a fost găsit până acum din cauza lipsei de informații cu privire la acesta. Numeroase monumente de pe vremea împăratului Caligula au fost distruse la scurt timp după ce conducătorul a fost omorât, la 28 de ani, de gardă sa personală. „Numele“ de Caligula vine de la faptul că, atunci când era copil, Gaius l-a însoțit pe tatăl său în Germania, purtând o uniformă militară în miniatură, iar soldații l-au poreclit „Caligula“, adică „ghetuță“, în traducere liberă.

Drum roman vechi de 1.900 de ani

Împăratul Caligula avea o vilă lângă lacul Nemi, precum și un palat plutitor, iar recenta descoperire arată că acesta a dorit să fie înmormântat în același loc. Mormântul nu a fost găsit până acum din cauza lipsei de informații cu privire la acesta. Numeroase monumente de pe vremea împăratului Caligula au fost distruse la scurt timp după ce conducătorul a fost omorât, la 28 de ani, de gardă sa personală. „Numele“ de Caligula vine de la faptul că, atunci când era copil, Gaius l-a însoțit pe tatăl său în Germania, purtând o uniformă militară în miniatură, iar soldații l-au poreclit „Caligula“, adică „ghetuță“, în traducere liberă.

Ambulanța care l-a transportat pe JFK după asasinat, cumpărată

Ambulanța cu care a fost transportat trupul neînsuflețit al fostului președinte american John F. Kennedy, după asasinatul din 1963, a fost achiziționată de un colecționar în schimbul sumei de 120.000 de dolari, la o licitație organizată în Arizona.

Colecționarul din Arizona a cumpărat mașina Pontiac Bonneville, care a așteptat avionul Air Force One la baza Andrews Air Force și l-a transportat pe Kennedy la Bethesda Naval Hospital pentru autopsie; ulterior, mașina a fost folosită pentru mutarea trupului neînsuflețit al fostului președinte la U.S. Capitol.

Fotografii celebre din noaptea de 22 noiembrie 1963 o prezintă pe fosta primă-doamnă a Statelor Unite ale Americii, Jackie Kennedy, într-o rochie pătată cu sângele soțului ei, ținându-se de mână cu cumnatul său, Robert F. Kennedy, amândoi privind cum sicriul președintelui era așezat în ambulanța cu pricina.

Noi tensiuni pe tema Kurilelor

Premierul japonez, Naoto Kan, a apreciat, la începutul lunii februarie, drept „ofensă de neiertat" vizita din noiembrie a președintelui rus, Dmitri Medvedev, în insulele Kurile de Sud, revendicate de Japonia.

Într-un discurs susținut cu ocazia zilei anuale consacrate diferendului teritorial cu Rusia, Kan a promis să depună eforturi pentru a obține restituirea celor patru insule anexate de Rusia la încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial.

„Voi negocia cu răbdare, cu o voință de nezdruncinat, conform politicii noastre pentru rezolvarea acestui diferend teritorial și pentru semnarea unui tratat de pace", a adăugat el.

Diferendul legat de insulele Kurile, denumite de Japonia Teritoriile de Nord, împiedică, de 65 de ani, semnarea unui tratat de pace între cele două țări. *„Acest subiect (...) este extrem de important pentru diplomația japoneză"*, a spus Kan.

Dmitri Medvedev este primul președinte rus care a vizitat insulele Kurile, iar autoritățile de la Tokyo au reacționat vehement după vizită, rechemându-și pentru consultări ambasadorul la Moscova.

17 muzee din întreaga lume pot fi vizitate online

Google a lansat, la începutul lunii februarie, o platformă care permite iubitorilor de artă să se plimbe virtual prin 17 dintre cele mai mari muzee din lume, grație tehnologiei Street View. Noua platformă lansată de Google, googleartproject.com, le va oferi acces internauților în muzee precum MoMA din New York, Palatul Versailles, Rijksmuseum din Amsterdam, Muzeul Ermitaj din Sankt-Petersburg, Muzeul Kampa din Praga.

Peste o mie de opere de artă au fost fotografiate pentru acest proiect. Utilizatorii noului serviciu pot mări imaginile pentru a observa chiar și cele mai fine detalii ale operelor de artă. *„Noi sperăm ca această platformă să îi facă pe oamenii de pretutindeni să dorească să vadă operele de artă și să le exploreze cu lux de amănunte"*, a declarat Nelson Mattos, vicepreședinte al departamentului de inginerie al Google.

Fiecare dintre cele 17 muzee participante la proiect a ales o operă de artă a cărei fotografie în versiune HD (high definition) va putea fi văzută în detaliu, mult mai bine decât cu ochiul liber în muzeu, mai ales că în unele dintre aceste instituții o parte dintre opere sunt îngrădite de cordoane de siguranță, ceea ce face ca distanța între vizitatori și obiectul expus să fie mai mare.

Printre aceste opere selectate special se numără „Nașterea lui Venus" de Botticelli (Galleria Uffizi, Florența), „Noaptea înstelată" de Van Gogh (MoMA, New York) și „Rondul de noapte" de Rembrandt (Rijksmuseum, Amsterdam). Muzeul Palatului Versailles a propus în această selecție de opere de artă un portret al Mariei Antoinette, alături de copiii săi, realizat de Louise Elisabeth Vigee-Lebrun.

GRUPAJ DE ȘTIRI REALIZAT DE CIPRIAN STOLERU

Adevărul Europa, lansarea unei premiere în mass-media românească

OVIDIU NAHOI, redactor-șef Adevărul Europa

Adevărul Holding a lansat pe 31 ianuarie, la Bruxelles, primul birou editorial permanent care va transmite zilnic informații și va realiza dezbateri din capitala Europei. La evenimentul de lansare, transmis live pe *www.adevarul.ro*, au venit peste 300 de invitați, europarlamentari români și străini, diplomați, politicieni, oameni de afaceri, jurnaliști.

„Bruxelles-ul este cel mai important și cel mai aproape centru de decizie de care depind soarta și împlinirile fiecăruia dintre noi. Era absolut normal ca acest prim birou să fie deschis aici, la Bruxelles. Cel mai important este să știm ce se întâmplă aici. Viețile noastre depind de deciziile de aici. Fiecare cetățean trebuie să fie informat și să contribuie la ce i se întâmplă. Ne aflăm în capitala unei țări dezbinate și capitala unei Europe aparent unite, iar noi trebuie să participăm la această unire", a declarat Dinu Patriciu, fondatorul Adevărul Holding. Patronul trustului a adăugat că Adevărul Holding va deschide, în scurt timp, birouri și în alte două locuri extrem de importante în politica internațională: Washington și Beijing.

Un moment-cheie din viața Adevărul Holding

„E un moment important în viața trustului Adevărul Holding, a presei românești și în viața mea. Adevărul Holding lucrează pentru informarea balansată a cititorilor săi. Dacă neglijezi Bruxellesul, faci o mare greșeală. «Adevărul» reprezintă o punte de comunicare între interesele cetățeanului român și deciziile care se iau la Bruxelles. Și sperăm că va fi și prima companie de media care va face posibilă intrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană", a declarat Peter L. Imre, directorul general al Adevărul Holding, la lansarea biroului european de la Bruxelles.

Premieră pe www.adevarul.ro

Gazdele ceremoniei care a avut loc în sediul Parlamentului European au fost europarlamentari din toate partidele importante reprezentate la Bruxelles: Daciana Sârbu (social-democrați), Renate Weber (liberali) și Marian-Jean Marinescu (populari europeni).

Lansarea „Adevărul Europa" de la Bruxelles a fost transmisă live și moderată din studioul „Adevărul" de la București de redactorul-șef adjunct Lucian Pop alături de invitații săi: Mircea Vasilescu, redactor-șef „Dilema Veche", și Vlad Nistor, directorul Institutului de Studii Diplomatice din cadrul Universității București. Evenimentul de lansare a fost sprijinit de Zenyth Pharmaceuticals, producătorul ColonHelp, și de Murfatlar.

PUBLICITATE

RETRĂIEȘTE MOMENTE CARE AU SCHIMBAT LUMEA

Pătrunde în mințile celor care au schimbat istoria. Călătorește pe meleaguri îndepărtate și necunoscute. Învață diferența dintre realitate și mit. Toate acestea, dar și multe alte informații valoroase te așteaptă pe Viasat History.

Locul marilor decizii pentru Ţara Românească:

Palatul Voievodal

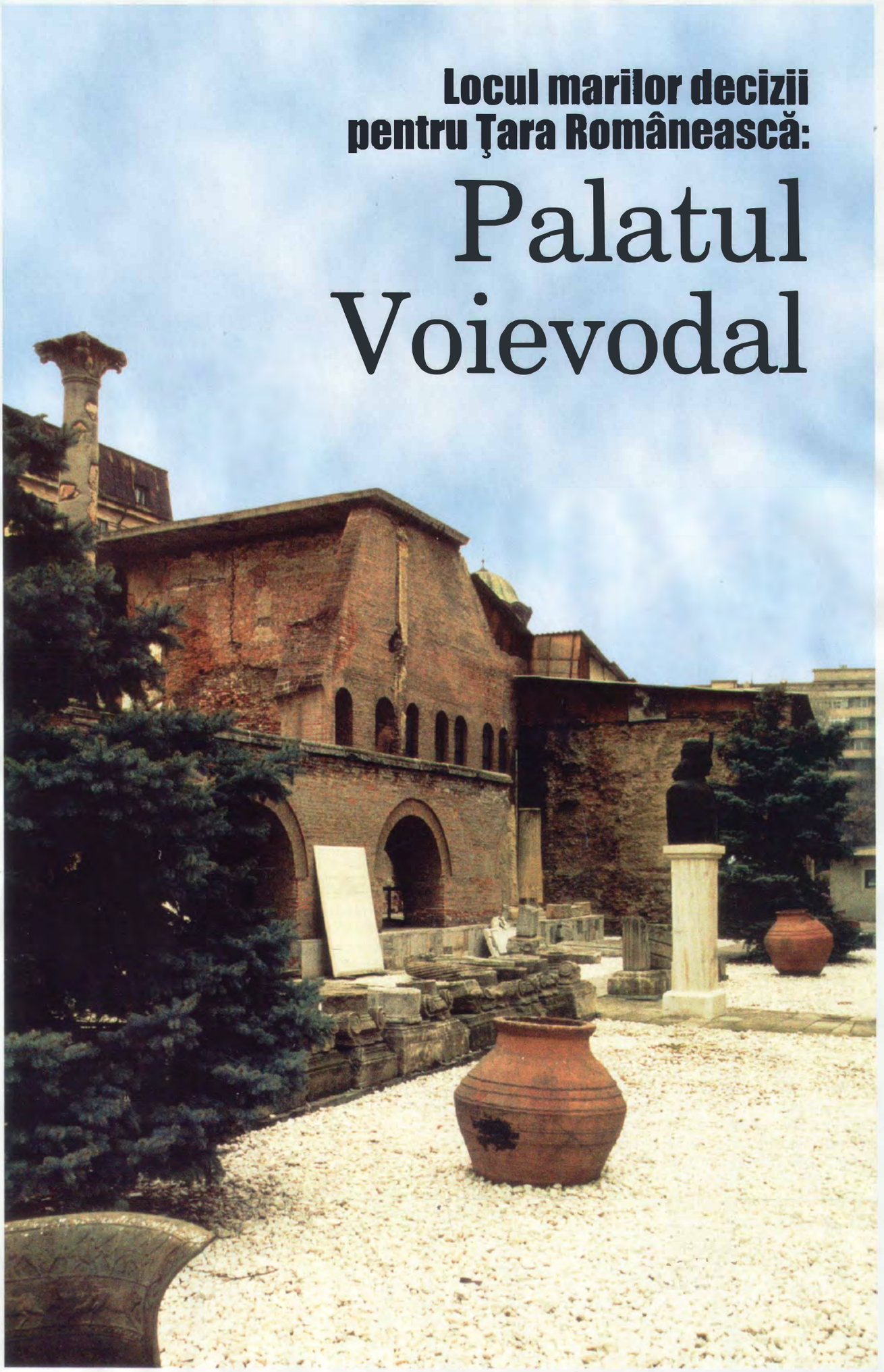

Curtea Domnească, astăzi Muzeul „Palatul Voievodal-Curtea Veche", a polarizat timp de trei secole și jumătate întreaga viață politică, socială, economică și culturală a Bucureștilor. Ridicată în mai multe etape istorice, ea va deveni, după 1660, capitală unică a Țării Românești.

FOTO: MUZEUL MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

DE GABRIEL CONSTANTIN

În anul 1906, cu ocazia unei expoziții desfășurate la București, printre obiectele aduse din toată țara a fost descoperit un hrisov scris pe pergament, fără sigiliu, dar cu un șnur din mătase roșie și albastră. S-a constatat că documentul fusese emis la 20 septembrie 1459 din cancelaria lui Vlad Țepeș, prin el întărindu-se stăpânirea unor mici boieri în satul Ponor din nordul Olteniei. Valoarea actului cu pricina e dată însă de mențiunea că a fost scris în „cetatea București".

Cetatea lui Vlad Țepeș, pe ruinele unei alte cetăți

Locul unde era localizată cetatea lui Vlad Țepeș a stârnit numeroase controverse pe parcursul timpului. Acestea au luat sfârșit în urma cercetărilor arheologice desfășurate între anii 1967-1973, care au scos la iveală un șir de cetăți ale Bucureștilor. Practic, au fost descoperite nu numai Cetatea lui Vlad Țepeș, dar și o construcție anterioară acesteia, ridicată cu un secol înainte. Peste ruinele acestei construcții a ridicat Vlad Țepeș o nouă cetate, în anii 1458-1459, cu ajutorul meșterilor brașoveni, și din această cetate a emis documentul din septembrie 1459. Noua reședință domnească a lui Vlad Țepeș avea o formă dreptunghiulară și era realizată din bolovani de râu și mortar, se prezenta ca o construcție cu subsoluri mult înălțate, cu parter dotat cu încăperi pe toate cele patru laturi, și curte interioară.

Brâncoveanu modernizează. Secolul al XVI-lea a reprezentat prima afirmare a Curții Domnești din București. Deși a avut o domnie agitată, Mircea Ciobanul (1545-1552; 1553-1554; 1557-1559) a amenajat un nou Palat Domnesc, în condițiile în care a renunțat complet la planul cetății lui Vlad Țepeș. Practic, întreaga suprafață a vechii cetăți a dobândit o nouă compartimentare. Pivnița era de formă dreptunghiulară, împărțită în patru nave, acoperite cu bolți semicirculare sprijinite pe arce dublouri, care se descarcă pe stâlpi cruciformi. În apropierea noului Palat Domnesc, Mircea Ciobanul a ridicat un lăcaș religios – actuala biserică având hramul Buna Vestire.

Deși sub Matei Basarab, Grigore Ghica, Gheorghe Duca și Șerban Cantacuzino, Curtea Domnească din București a cunoscut o serie de intervenții sub forma unor reparații și adăugiri de clădiri noi, nimic din toate acestea nu a egalat procesul de remodelare a Palatului din timpul lui Constantin Brâncoveanu. A fost adăugat un nou etaj, iar sala tronului, aflată în imediata vecinătate a loggiei, a dobândit o suprafață de 300 m². Din nefericire s-au păstrat puține vestigii din această încăpere istorică. Tot din porunca lui Brâncoveanu, spațiul dintre fațada edificiului impunător și albia Dâmboviței a fost amenajat cu terase și grădini.

După mazilirea și uciderea lui Constantin Brâncoveanu, la 15 august 1714, în fața sultanului Ahmed al II-lea, a urcat în tronul țării pentru doi ani Ștefan Cantacuzino, cel care urzise împotriva marelui domn. Singura lui contribuție la Curtea Domnească este ridicarea unui palat pentru soția sa, Doamna Păuna, palat ce a supraviețuit până în zilele noastre.

O dată cu instalarea domniilor fanariote, 1716-1822, Curtea Domnească a decăzut treptat, ajungând spre sfârșitul secolului al XVIII-lea o ruină. În 1798, Constantin vodă Hangerli poruncește să se vândă la mezat ruinele de la Curtea Veche. Licitația a continuat până în noiembrie 1798, când a fost vândută toată Curtea Veche, cu excepția terenului Bisericii Buna Vestire.

MUZEUL „PALATUL VOIEVODAL-CURTEA VECHE"

MUZEUL „Palatul Voievodal-Curtea Veche" a fost inaugurat la 27 aprilie 1972. Desfășurat pe o suprafață de 5.000 m², muzeul își propune să conserve și să valorifice vestigii istorice datând din secolul al IV-lea d.Hr. până în secolul al XIX-lea. Secondat de o serie de alte clădiri cu semnificații istorice, precum Biserica Buna Vestire – cea mai veche biserică din București în care au pășit toți marii voievozi ai Țării Românești de la mijlocul secolului al XVI-lea și până în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea – și Hanul lui Manuc, ansamblu arhitectonic rezultat dintr-o repetată succesiune de construcții din veacurile XVIII-XIX, muzeul prezintă mărturiile materiale ale epocilor de glorie din Țara Românească, dar și momentele de grele încercări. În interiorul muzeului, vizitatorul poate vedea vestigii istorice datând din vremea lui Vlad Țepeș, Mircea Ciobanul, Matei Basarab și Constantin Brâncoveanu etc., toate sub forma unor materiale litice și, astfel, poate înțelege cum s-au format și dezvoltat Bucureștii. În timpul iernii, muzeul poate fi vizitat zilnic între orele 9.00-17.00, iar vara, între orele 10.00-18.00. Prețul unei bilet este de 4 lei.

„Mineriada“ lui Cuza

Două evenimente istorice care au avut loc la o distanță de 125 de ani suscită controverse aprinse între istorici din pricina numeroaselor similitudini dintre ele. Poate fi comparată revolta din timpul lui Cuza, din București, 3/15 august 1865, cu evenimentele care au avut loc în același oraș la 13-15 iunie 1990? Răspund la această întrebare istoricii: Dan Falcan, Adrian Cioroianu și Alin Ciupală, iar istoricul Tiberiu Tănase face o scurtă analiză a rolului pe care l-au jucat serviciile secrete din Principatele Unite în revolta de la București. Pentru „recrearea“ atmosferei din timpul rebeliunii din 1865 vom publica fragmente din studiul realizat de academicianul Alexandru Lapedatu, iar fostul consilier al președintelui Ion Iliescu, Ioan Mircea Pașcu, va dezvălui cititorilor revistei „Historia“ amănunte despre atmosfera ce domnea în sânul Puterii, în iunie 1990.

FOTO: ALBUMUL „BUCUREȘTII VECHI. DOCUMENTE ICONOGRAFICE“ (BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE), MUZEUL MUNICIPIULUI BUCUREȘTI, AGERPRES, ALBUMUL „BELDIMANIL CRONICĂ ILUSTRATĂ DE FAMILIE“

Revolta din București 15 august 1865

DE ALEX. LAPEDATU

CALEA VICTORIEI la 1862. Alaiul domnitorului Alexandru Ioan Cuza la deschiderea Camerei

Obiectivul comunicării mele de astăzi este să arăt că, mai mult decât lovitura de Stat dela 2/14 Mai 1864, mișcarea revoluționară din București dela 3/15 August 1865 a contribuit la pierderea domniei lui Alexandru Ioan I și că, din acest punct de vedere, ea poate fi considerată ca preludii ale căderii, răsturnării sale. (...)

Iată pe scurt ce s'a petrecut la 3/15 August 1865, în București. În lipsa Domnului din țară, plecat, pentru căutarea sănătății, în străinătate, la Ems, - vexați și iritați de măsurile pe care Municipalitatea Capitalei le luase pentru prevenirea epidemiei de holeră, de a-și desface marfa numai în barăcile construite de Primărie și impuse lor prețuri insuportabile, precupeții din piața mare își manifestaseră sgomotos și turburător, nemulțumirea.

Lor li se alătură și celelalte categorii de negustori din aceeași piață, în frunte cu debitanții de tutun, păgubiți prin aplicarea tocmai atunci, a legii pentru monopolul tutunului.

Agenții Primăriei, căutând să execute, în chip samavolnic, măsurile Municipalității, negustorii recalcitranți se opuseră. De aici încăierări și bătăi, care se transformară într'o adevărată rebeliune. Barăcile fură sfărâmate, localul Primăriei invadat și ocupat, iar autoritățile alungate și maltratate. Totul înlăuntru fu jefuit, distrus și aruncat afară. Era răspunsul de așteptat la procedura brutală a funcționarilor comunali sau, cum se exprima în stilul său pitoresc, Cesar Bolliac, în Trompeta Carpaților: «la astfel de cap, astfel de chiulaf – medicii Municipalității au dat pe gârlă coșurile cu prune ale precupeților, iar conducătorii acestora au dat pe gârlă dosarele de socoteli ale Municipiului».

Intervenția armatei. Așa începu mișcarea. Între timp numărul răzvrătiților crescu considerabil prin bandele înarmate de turburători, care se formaseră în diferitele puncte ale orașului (în fața Pasagiului Român, în strada Poliției etc.) și care se îndreptară spre locul rebeliunii. Într'o jumătate de ceas, sub privegherea personală a Ministrului de Interne, Generalul Florescu, armata ocupă, toate intrările și ieșirile ulițelor ce duceau la piața unde se concentraseră răsculații, cuprinzându-i astfel din toate părțile.

După somațiunile legale, trupe-

MIHAIL KOGĂLNICEANU, prim-ministru în intervalul 1863-1865, a avut un rol hotărâtor în adoptarea unor reforme cruciale pentru viața țării, dar și în îndepărtarea de la domnie a lui Cuza

BUCUREȘTIUL la 1866 văzut din Dealul Mitropoliei. Gravură în lemn

EUGENIU CARADA a fost ridicat de acasă la 3/15 august 1865 de o „bandă de bătăuși" condusă de „cunoscuți polițiști"

VASILE ALECSANDRI, agentul Principatelor Unite la Paris în timpul rebeliunii din august 1865

le primiră ordin să atace și să împrăștie mulțimea. Întâmpinate cu o ploaie de pietre și focuri de armă, ele răspunseră cu salve în aer. Departe însă de a se fi intimidat, răzvrătiții dădură un și mai viguros atac, așa că trebui să se tragă în plin și să se ordone șarje de cavalerie. Refugiindu-se și închizându-se în casele din jurul pieții, dinspre ulița Beilicului și în Hanul Manuc, ei continuară lupta, aruncând cu pietre și trăgând focuri de armă pe ferestre. Numai când porțile caselor fură sfărâmate cu tunurile și oastea pătrunse înlăuntru, alungând cu putere pe rebeli, numai atunci rezistența încetă.

Lupta ținuse trei ore. După relatările oficiale, trupa avu 1 ofițer și șapte soldați răniți, iar rebelii 7 morți și 30 de răniți. Peste 150 de persoane fură arestate ca autori sau părtași la rebeliune. Prin alegerea făcută de procurori, numărul lor se reduse însă la 100. Între aceștia: Ion C. Brătianu, C.A. Rosetti, Alex. Golescu-Albu, C. Brăiloiu, Eug. Carada, Cor. Lapati, Radu Rosetti, Serurie și alții ce «nu merită a fi numiți», scrie Generalul Florescu. În noaptea de 3/4 August trupele rămaseră, din precauțiune, pe loc. Ziua următoare însă, ordinea fiind complet restabilită, ele fură trimise în casarme. Lumea se liniștise. Afacerile își reluară cursul normal. Orice urmă a turburărilor din ajun dispăruseră. (...)

La 30 August (11 Septemvrie) în fine, de ziua numelui său, Alexandru Ioan I, ținând seama cum vom vedea, de sfatul cuminte al devotatului său sfetnic și prieten, Nic. Rosetti-Bălănescu, dădu un decret de amnistiere generală a tuturor celor arestați și implicați în rebeliune.

„Furtuna" de după revoltă. Cu acesta Guvernul consideră chestiunea mișcării dela 3/15 August închisă, deși marile dificultăți, politice și diplomatice, ce aveau să-i urmeze, abia începură. Căci, departe, de a fi lămurit și limpezit lucrurile cum își închipuiau factorii răspunzători, ele se complicară și se agravară tot mai mult. Și iată pentru ce:

Mai întâi, nemulțumirile ce frământau țara în acea vreme și pe care se altoise, numai în parte însă, rebeliunea din Capitală, erau așa de mari și de întinse, că atingeau mai toate clasele sociale și categoriile profesionale. (...)

Guvernul avusese cunoștință, cu zile înainte, de pregătirea și izbucnirea răsvrătirii. O mărturisește atât Ministrul de Interne, cât și președintele de Consiliu. Lucrul îl știa de altfel toată lumea. Ioan C. Brătianu spunea, în scrisoarea deschisă ce adresă Prefectului de Poliție al Capitalei, că venise în București, în toiul muncilor agricole, adus de svonul public că o revoluțiune se pregătea aici. Aceeași știre o avea Eder dela colegul său, Consulul general al Rusiei, baronul Offenberg, și dintr'o scrisoare anonimă pe care o primise tot atunci. (...) Ecoul acestor evenimente ajunsese și în presa dela Viena, care anunțase de altfel, cu o săptămâna înainte, izbucnirea revoluției. O știa Generalul Florescu însuși și o aflase chiar Domnul, la Ems, unde se găsea. (...) Și cu toate acestea, Guvernul – afară de consemnarea, în ultimul moment, a trupelor în casarme. (...) Evident, această stranie atitudine trebuie să dea loc la tot felul de confuziuni și suspiciuni, printre care, cea mai răspândită, că mișcarea s'a făcut cu știrea dacă nu chiar cu concursul organelor la dispoziția Guvernului. Așa Eder spune că Liebrecht, faimosul curtizan, ar fi cel care a pus-o la cale, cu concursul Poliției, fără știrea Miniștrilor, ca să prindă în cursă pe adversarii Domnului, opoziția, și că tot el, ca să deruteze opinia publică din țară și străinătate, dăduse o circulară oficiilor poștale și telegrafice de sub conducerea sa, să facă declarațiuni cum că instigatorii mișcării au fost agenți moscoviți. Aceeași ver-

GENERALULUI Ion Em. Florescu, ministrul de Interne la data izbucnirii rebeliunii

siune – prinderea în laț a opoziției – o împărtășește și Nic. Golescu scriitorului rus Danielevschi, cu deosebire că atribuia inițiativa nu lui Liebrecht, ci Ministrului de Interne și Președintelui de Consiliu. În fine, la Viena se vorbea că mișcarea fusese organizată cu ajutorul Poliției lui m. Marghiloman de Nic. Kretzulescu și Ministrul de Război, Savel Manu, ca să aresteze pe Generalul Florescu. (...) Cum vedem, din toate aceste știri nu lipsește bănuiala despre amestecul Poliției. Și cu drept cuvânt. Căci mărturii necontestabile, nu presupuneri numai, arată că în fruntea rebelilor erau agenți polițienești deghizați. Astfel mărturia funcționarilor Municipiului aflați la serviciu în momentul când Primăria fu invadată și ocupată de insurgenți. Mărturia lui Eug. Carada că banda de bătăuși care-l ridicase cu forța de acasă, ducându-l, silit, până în Pasagiul Român, unde abia scăpă, bătut și însângerat, din mâinile ei, era condusă de cunoscuți polițiști. În sfârșit, mărturia, cu adevărat senzațională, a lui Nic. Rosetti-Bălănescu că cei dintâi care au atacat localul Primăriei au fost agenți ai Poliției. (...)

Dar mai mult. Alarmat de proporțiile pe care le luă mișcarea, Guvernul scoase împotriva răzvrătiților, după mărturia Ministerului de Interne însuși, întreaga garnizoană a Capitalei – infanterie, cavalerie și artilerie. După ziarele austro-ungare, câteva mii de soldați împotriva a câtorva sute de răsculați! Afară de aceasta, se pare că, în adevăr, represiunea fu necruțătoare. (...)

Dar ceea ce a agravat și mai mult situațiunea acestui Guvern, a fost faptul că, cu toate cercetările stăruitoare ce s'au făcut de organele cu cădere, nu s'a putut stabili cine au fost organizatorii și conducătorii răzvrătirii dela 3/15 August. (...)

Reacțiile marilor puteri. Am stăruit, d-lor Colegi, mai de aproape asupra acestor chestiuni, spre a vă învedera atmosfera politică, defavorabilă, de neîncredere și ostilitate, pe care Guvernul însuși și-o crease prin actele sale în legătură cu rebeliunea dela 3/15 August, – atmosferă de care aveau să profite înlăuntru adversarii Domnului, iar înafară Agenții puterilor garante și corespondenții presei străine. (...)

În adevăr, înainte încă de întoarcerea lui Cuza-Vodă, în Capitală, se produsese la Constantinopol o mare agitație diplomatică în legătură cu rebeliunea dela București. Cel ce provocase această agitație, înfățișând Guvernul român incapabil a domina situațiunea și pe Domn lipsit de autoritate de-a mai conduce destinele României, era Generalul Ignatiev, Ambasadorul Rusiei pe lângă Poarta otomană, pe baza informațiilor date, în acest sens, de Agentul său din principate, Baronul Offenberg.

Așa fiind, e explicabilă stăruința pe care o puse Ignatiev să determine Curtea suzerană la o atitudine cât mai severă față de vasala ei. Căci, susținut de Bulwer, Ambasadorul Angliei, el ceru Porții o anchetă colectivă a Puterilor garante, pentru stabilirea cauzelor și răspunderilor rebeliunii din București.

Teama însă că o asemenea acțiune s'ar putea termina cu depărtarea lui Cuza-Vodă din domnie și cu aducerea pe tronul României a unui Principe străin, pentru care se făcea în țară o vie propagandă, hotărî pe Turci să refuze propunerea Ambasadorului rusesc. Totuși ei acceptară propunerea a doua a acestuia, de a se trimite Domnului român o aspră dojană pentru cele întâmplate în Capitala sa.

** Fragment din comunicarea ținută de istoricul Alexandru Lapedatu la Academia Română la data de 26 martie 1943. S-a păstrat grafia originală.*

** Intertitlurile aparțin redacției.*

ION C. BRĂTIANU a fost arestat de poliție sub suspiciunea că s-ar fi implicat în organizarea revoltei

ALEXANDRU V. BELDIMAN a fost numit prefect al Poliției în urma rebeliunii din 3/15 august 1865

BUCUREŞTIUL văzut din Turnul Colţei (1866)

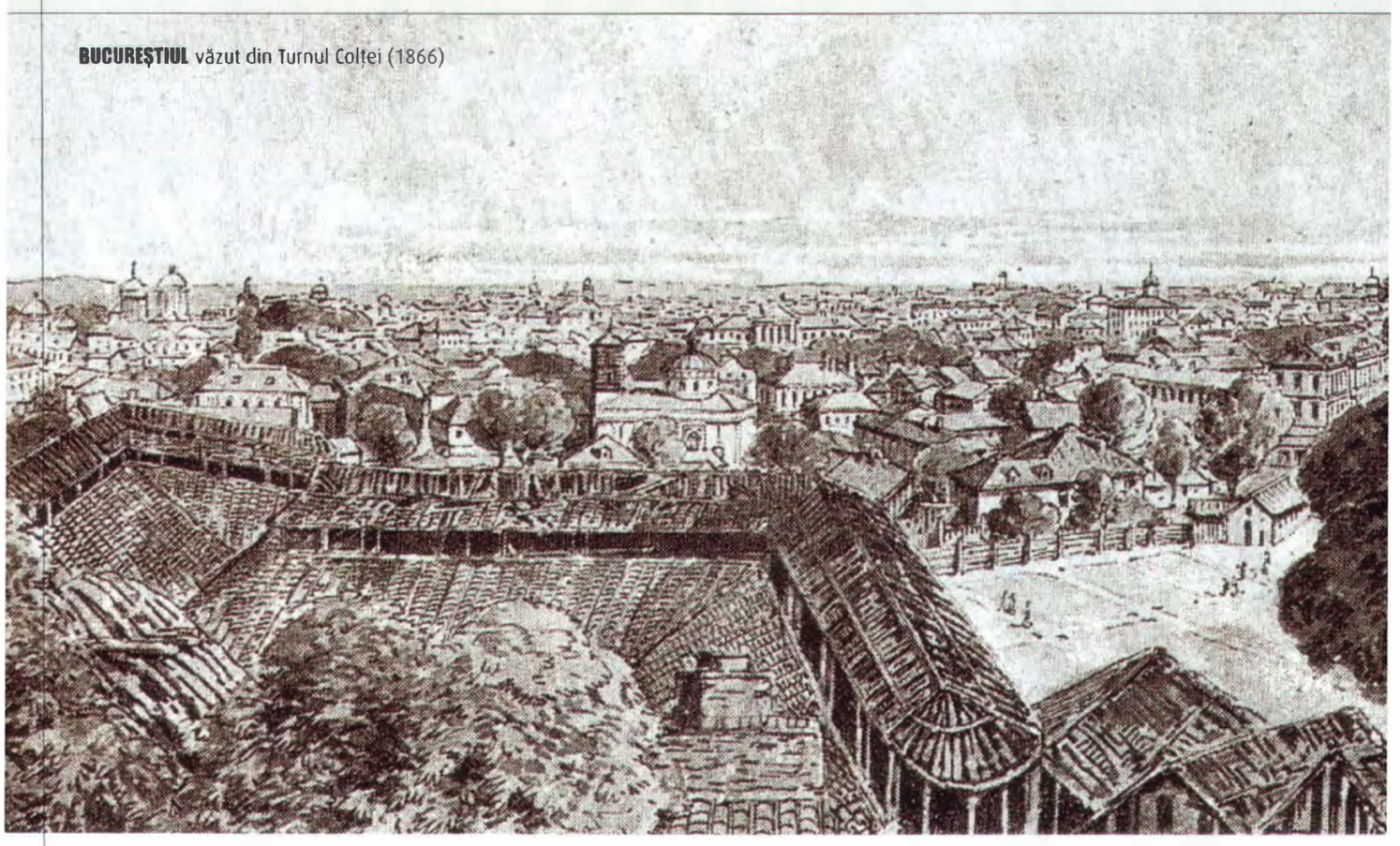

Preludiul unei abdicări anunţate

DE DAN FALCAN

Penumbrele cu care adeseori istoria învăluie evenimentele trecutului incită imaginaţia amatorului şi stimulează spiritul critic al cercetătorului, primul încercând să descopere senzaţionalul şi misterul, al doilea, adevărul obiectiv. Şi, cel mai adesea, ambii rămân dezamăgiţi. Căci altfel cum neam putea explica de ce şi astăzi, la zeci sau poate sute de ani de la desfăşurarea unui fapt istoric, nu suntem capabili să dăm nişte răspunsuri certe. De la interogativ-patetica dilemă: unde erau românii când a fost ucis Mihai Viteazul, trecând prin enigmele asasinatelor unui Tudor Vladimirescu sau Barbu Catargiu, ne putem opri asupra controverselor pe care încă le suscită actul de la 23 august, sau, mai aproape de zilele noastre, misterul teroriştilor din decembrie 1989 ori diversele interpretări date reprimării manifestaţiei din Piaţa Universităţii, din 13-15 iunie 1990.

O răzmeriţă discret ocultată de către istoriografia comunistă. Un astfel de fapt istoric este şi mişcarea – dar nu neapărat revoluţionară – din 3/15 august 1865. Puţin cunoscută şi cercetată, această răzmeriţă a fost discret ocultată de către istoriografia comunistă, deşi, evident, nici înainte nu s-a bucurat de o atenţie deosebită din partea istoricilor, excepţiile notabile fiind reprezentate de contribuţiile lui A.D. Xenopol şi, mai cu seamă, de cea a lui Alexandru Lapedatu. Este evident că Alexandru Ioan Cuza a beneficiat de un regim favorizant din partea istoriografiei şi propagandei comuniste. Român, domn unificator, autorul unei reforme agrare şi al secularizării averilor mânăstireşti, debarcat de la putere de o coaliţie, monstruoasă, după cum am fost învăţaţi, compusă din burghezie şi moşierime (victimele de serviciu ale ideologiei comuniste), mort în exil, Cuza putea fi cu uşurinţă contrapus „neamţului" Carol I, adus pe tronul ţării de către aceiaşi oameni politici (I.C. Brătianu, C.A. Rosetti, Ion Ghica, Lascăr Catargiu) care-l răsturnaseră pe domnul Unirii. De acelaşi tratament a beneficiat şi o altă personalitate a istoriei noastre moderne, şi anume, Nicolae Bălcescu. Aflat în tabăra radicalilor în timpul Revoluţiei de la 1848, mort de tânăr (33 de ani) în exil, sărac (deşi nu era), Bălcescu putea oferi o profitabilă şi facilă – pentru propaganda comunistă – contrapondere „tovarăşilor" săi întru revoluţie (Brătienii, Goleştii, Ion Ghica, C.A. Rosetti), toţi ajunşi prim-miniştri, miniştri sau preşedinţi de corpuri legiuitoare în domnia de „tristă amintire" a aceluiaşi Carol I.

Revenind la Cuza, trebuie spus că slăbiciuni omeneşti, precum o viaţă privată agitată şi dezordonată, tolerarea unei camarile corupte, în frunte cu directorul Poştei, aventurierul belgian Cezar Librecht, un soi de ranchiună faţă de persona-

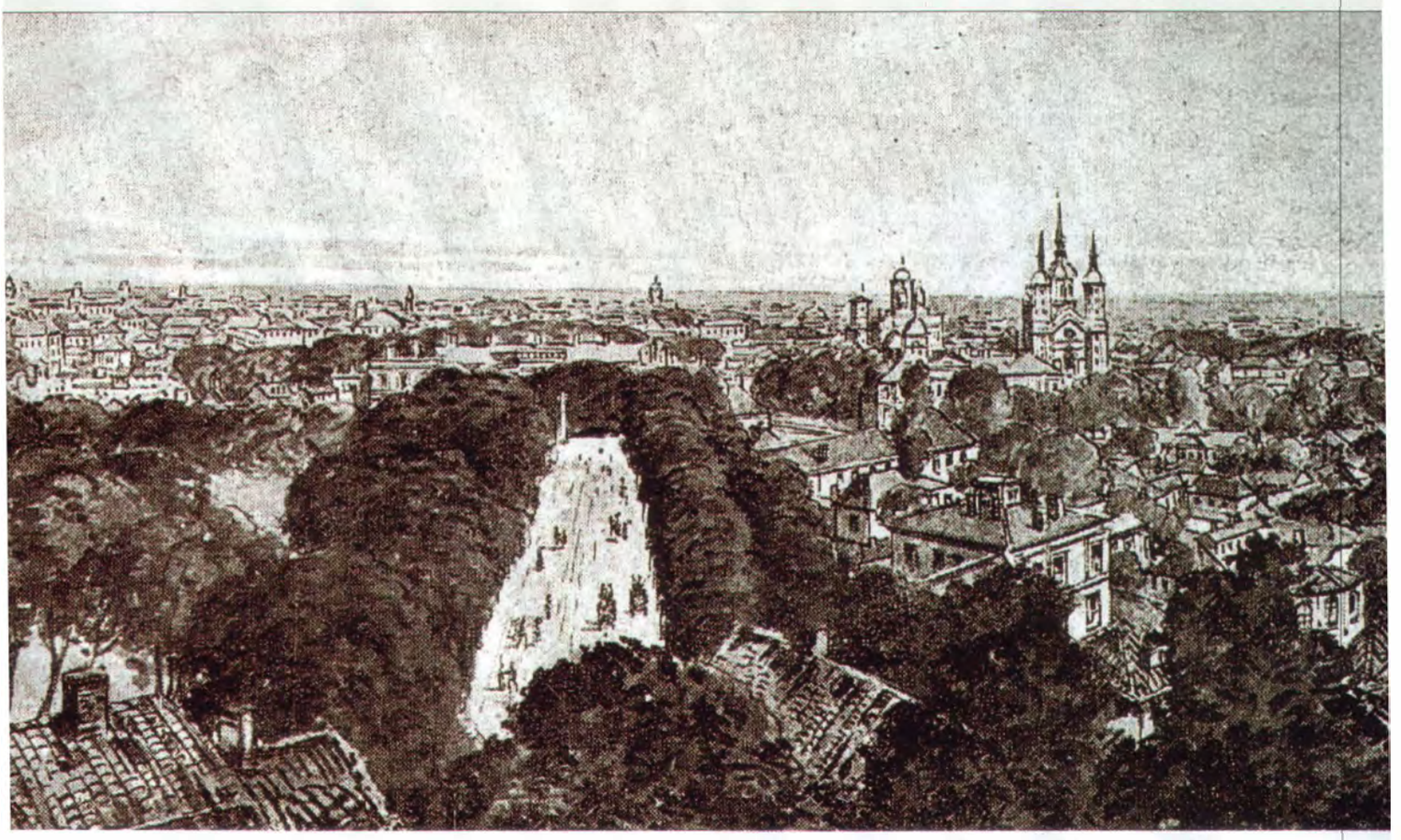

lităţile care-l puneau în umbră (exemplul cel mai elocvent fiind chiar Mihail Kogălniceanu) nu pot ţine dreaptă cumpăna marilor calităţi ale principelui (patriotism, demnitate în relaţiile externe, spirit reformator, dezinteres faţă de propria persoană), dar pot explica multe dintre acţiunile sale sau ale Opoziţiei, inclusiv mişcarea din 3/15 august 1865 sau abdicarea din 11 februarie 1866.

Ce se întâmplă, de fapt, pe 3/15 august 1865? Domnitorul este plecat la Ems, încă din data de 6/18 iulie, pentru obişnuita cură de băi, în absenţa sa delegând puterea guvernului condus de Nicolae Kretzulescu. Lipsa lui Cuza din ţară pare a fi mai degrabă un argument în favoarea tezei că mişcarea nu a fost pusă la cale de autorităţi cu acceptul domnitorului. E improbabil ca principele să fi pus în aplicare un plan prin care să discrediteze Opoziţia, după care să plece în Germania, lăsând în seama apropiaţilor săi realizarea acţiunii. Exista, de asemenea, riscul ca planul să nu funcţioneze şi ca evoluţia evenimentelor să reclame prezenţa sa. Pe de altă parte, poate fi invocat şi argumentul – mai slab după opinia mea – că absenţa din ţară îl putea deroba pe Cuza de eventuala răspundere pentru urmările mai puţin fericite ale acţiunii autorităţilor.

Oricum ar fi fost, în dimineaţa zilei de 3 august, precupeţii din Piaţa Mare a oraşului, iritaţi de hotărârea Primăriei care le impunea să-şi desfacă produsele doar în gheretele construite de municipalitate, acest lucru implicând evident şi o cheltuială în plus, îşi manifestă zgomotos nemulţumirea. Lor li se alătură şi alţi negustori, în special cei de tutun, afectaţi de proaspăta lege a monopolului tutunului. Şi cum pescuitori în ape tulburi se găsesc imediat, răzmeriţa ia amploare prin aportul *„unor bande de turburători, care se formaseră în diferitele puncte ale oraşului"* (Al. Lapedatu). În replică la încercarea agenţilor Primăriei de a pune în aplicare hotărârile mai sus-menţionate, aceştia sunt agresaţi, iar localul municipalităţii, luat cu asalt şi devastat. Mai mult chiar, unul dintre liderii Opoziţiei anticuziste, Eugeniu Carada (viitorul director al Băncii Naţionale şi al Ocultei liberale), este recunoscut, potrivit propriilor afirmaţii, de către una dintre bandele de zurbagii, constituită în zona Pasajului Român (aflat pe locul actualului magazin „Muzica" de pe Calea Victoriei), şi agresat.

Câteva asemănări între 3/15 august 1865 şi 13-15 iunie 1990. Curios este faptul că fruntaşul liberal îi indică pe câţiva poliţişti drept coordonatori ai acţiunilor respectivei bande. Aproape instinctiv, imaginaţia istoricului remarcă similitudinea dintre mărturia lui Carada şi acţiunile minerilor din zilele de 13-15 iunie 1990, când aceştia au fost conduşi la sediile partidelor istorice sau la locuinţele liderilor Opoziţiei (cazul lui Ion Raţiu) de către foşti ofiţeri de Securitate, identificaţi ulterior. Nu este însă singura asemănare dintre cele două evenimente. Represiunea în ambele cazuri e dură. În august 1865, generalul Ioan Emanoil Florescu, ministrul de Interne, aruncă în lupta împotriva răzvrătiţilor întreaga garnizoană a Bucureştilor (artilerie, infanterie şi cavalerie). Liniştea este restabilită cu preţul vieţii a 20 de oameni şi a mai multor răniţi. Nu diferit stau lucrurile în iunie 1990. Douăzeci de mii de mineri năvălesc asupra Capitalei la instigarea şi cu sprijinul autorităţilor, lăsând în urmă 6 morţi (după unele surse, mult mai mulţi), edificii devastate, iar imaginea României, serios deteriorată. Deşi în ambele situaţii ordinea revine rapid la normal, consecinţele evenimentelor vor fi extrem de grave, în special pe plan extern. Guvernul Kretzulescu, în 1865, asemenea guvernului Roman, 125 de ani mai târziu, se confruntă cu aceleaşi acuzaţii de inabilitate, indecizie şi, mult mai grav, de provocare intenţionată a tulburărilor în scopul compromiterii sau chiar anihilării Opoziţiei.

În august 1865, unii dintre liderii coaliţiei anti-Cuza (cei liberali-radicali) sunt de altfel arestaţi, printre ei aflându-se I.C. Brătianu, C.A. Rosetti, Al. Golescu-Albu şi Eugeniu Carada, dar acuzaţiile îndreptate împotriva lor nu au putut fi dovedite, fapt ce a ştirbit o dată în plus imaginea unui guvern incapabil să gestioneze o situaţie de criză şi să identifice responsabilii pentru aceasta. În final, Cuza dădu de ziua sa onomastică (30 august) un decret de amnistie a celor aproximativ 150 de persoane implicate în rebeliune şi arestate, singurele „victime" administrative ale tulburărilor rămânând prefec-

ELENA CUZA, soția domnitorului Alexandru Ioan Cuza

ALEXANDRU IOAN CUZA - instantaneu realizat de Carol Popp de Szathmari

tul poliției Capitalei, Mihail Marghiloman, destituit (paralela cu Mihai Chițac, eliberat din funcție pe 14 iunie 1990 vine de la sine), și membrii Consiliului Comunal care a fost dizolvat.

S-a aflat sau nu opoziția în spatele tulburărilor din 3/15 august 1865? În primul rând, este cert că liberalii radicali și conservatorii reușiseră, după o serie de tatonări și pertractări, să se coaguleze în jurul obiectivului comun: înlăturarea lui Cuza de pe tron. Aveau de altfel și acoperirea legală și programatică pentru acest lucru. Divanurile ad-hoc, alese în Muntenia și Moldova în 1857, ceruseră Marilor Puteri unirea Principatelor sub un domn străin dintr-o dinastie europeană, autonomie și neutralitate. Însuși Cuza își considera domnia provizorie, luând în considerare posibilitatea renunțării la tron pentru a permite îndeplinirea ultimului deziderat al Divanurilor ad-hoc. Reformele întreprinse de domnitor, în special cu sprijinul lui Mihail Kogălniceanu, deși necesare, fuseseră adoptate într-un ritm susținut și afectaseră toate domeniile vieții sociale, politice, administrative și economice în același timp. Evident, ele nu putuseră să-și arate roadele într-un răstimp atât de scurt și, de aici, o anumită stare de nemulțumire generalizată. Unele dintre reforme, insuficient gândite și pregătite, adeseori aplicate cu rea-voință (cea agrară), nu vor reuși nici peste ani să-și atingă scopurile pentru care fuseseră promovate. De exemplu, legea învățământului primar obligatoriu, adoptată în 1864, nu va putea împiedica faptul ca, 80 de ani mai târziu (1945), peste jumătate din populația țării să nu știe să scrie și să citească. Iar meritul alfabetizării celeilalte jumătăți pare mai degrabă a aparține reformelor elaborate și aplicate la începutul veacului al XX-lea de către Spiru Haret. Mai grav, legea rurală – „perlă a Coroanei" între reformele lui Cuza – nu va reuși să dezamorseze „bomba" socială existentă în relațiile agrare românești. Răscoalele din 1888 și, mai ales, cea din 1907 vor evidenția limitele legii din 1864, aruncând România, ca manifestare a unui fenomen social, înapoi în Evul Mediu.

Cu atât mai mult bucureștenii anului 1865 nu aveau cine știe ce motive de mulțumire față de politica dusă de domnitor. Entuziasmul din ianuarie 1859 trecuse. Rămăseseră, în schimb, proasta administrație, fiscalitatea excesivă, neplata salariilor, cărora li se adăugaseră în ultimii ani inundațiile și epidemiile. Pe acest teren fertil, propaganda Opoziției, bazată de altfel pe fapte reale (relația extraconjugală a principelui cu Maria Obrenovici, corupția tolerată a unei camarile de proastă calitate în frunte cu Cezar Librecht, tendințele autoritariste ale lui Cuza, suprimarea publicațiilor contestatare), a început să câștige teren. Existau zvonuri privitoare la o eventuală încercare de debarcare a domnitorului încă dinainte de 3 august. De altfel, I.C. Brătianu, într-o scrisoare adresată prefectului poliției, Mihail Marghiloman, confirmă că a venit în Capitală adus de veștile privitoare la o eventuală lovitură de stat. Să nu uităm că ne aflăm în plină epocă nu doar a *Misterelor Parisului*, ci și a *Misterelor Bucureștiului* (popularul roman, azi uitat, al lui George Baronzi, apărut în 1862-1864). Granițele dintre conspiratori, oameni politici, gazetari, tribuni populari și polițiști sunt destul de fluide. Răzvrătitul de astăzi poate fi mâine ministru, iar poimâine, închis la Văcărești. Nu fusese oare bănuit, și nu fără temei, prefectul poliției, Nicolae Bibescu, că s-ar fi aflat în spatele asasinării primului ministru Barbu Catargiu, la 8 iunie 1862?

Liderii Opoziției doreau desigur răsturnarea lui Cuza, dar revolta spontană a pieților din 3/15 august pare mai de-

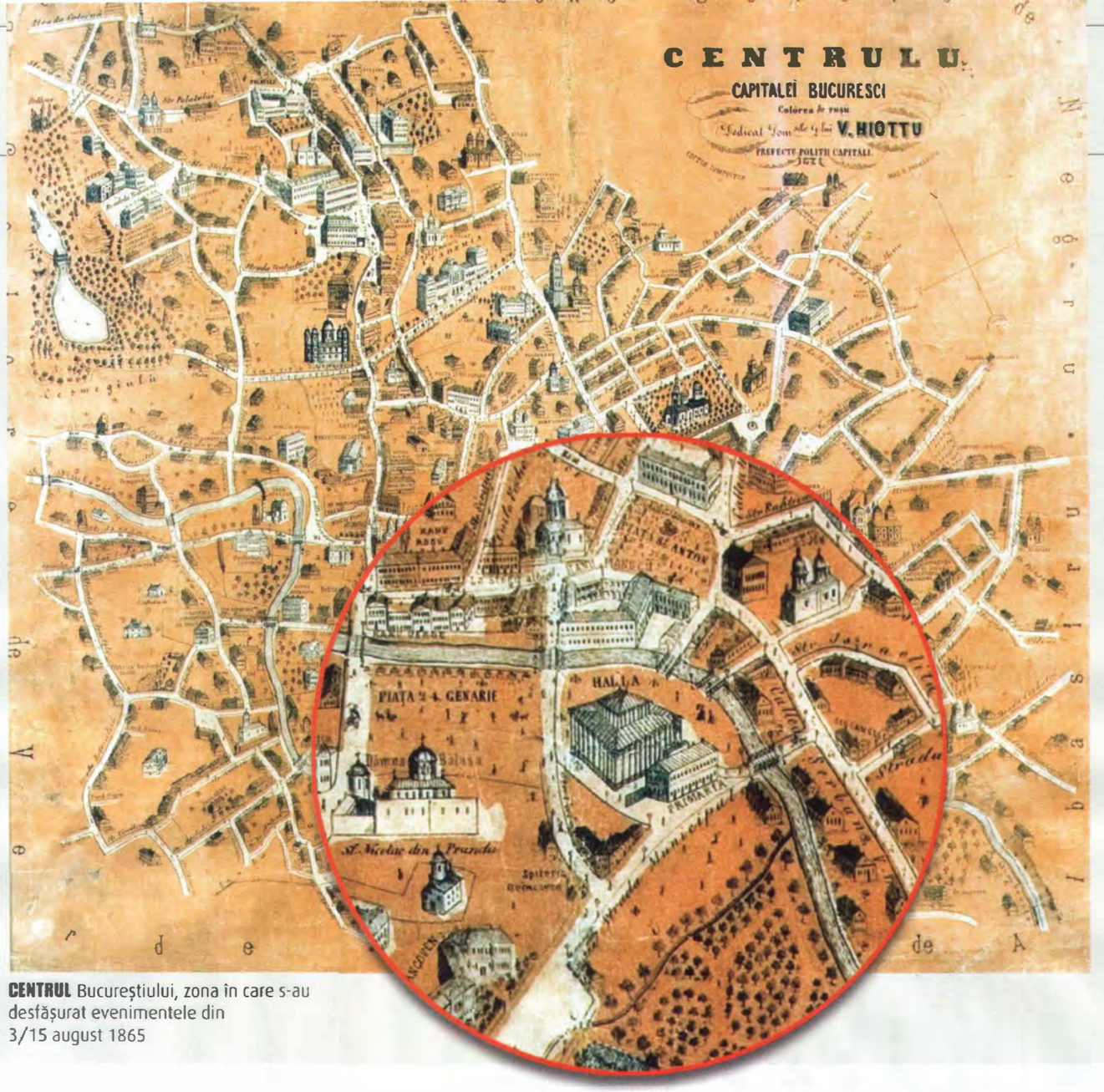

CENTRUL Bucureștiului, zona în care s-au desfășurat evenimentele din 3/15 august 1865

grabă a-i fi luat prin surprindere. Tocmai de aceea participarea forțelor de șoc ale Opoziției, celebrii tăbăcari manevrați de N.T. Orășanu, cu un rol major în 1848 și 1859, este anemică. Răzvrătiții mai fac și greșeala tactică de a se aduna toți la un loc, în jurul pieței și a Hanului lui Manuc, facilitând intervenția forțelor de ordine, care, după o luptă de trei ore, reușesc să-i anihileze. Relaxarea șefilor liberali arestați putea fi și consecința faptului că se știau nevinovați. Nu în raport cu intențiile lor de a-l debarca pe domn, ci în privința acuzațiilor de a fi organizat răzmerița.

Cine a încercat să profite de pe urma răzmeriței? Nu e exclus ca, în realitate, nici adversarii lui Cuza, dar nici partizanii săi să nu fi fost instigatorii direcți ai revoltei, ci, mai degrabă, să fi încercat să profite de conjunctura creată. Autoritățile, ca să compromită Opoziția, lucru care nu le-a reușit, iar contestatarii domnului, ca să demonstreze slăbiciunea regimului în plan intern, dar mai cu seamă în exterior. Era esențial pentru coaliția anti-Cuza să demonstreze Puterilor Garante că principele nu se mai bucură de încrederea populației și nici nu poate ține situația sub control. Scrisoarea foarte dură pe care marele vizir Fuad-Pașa, la presiunile Rusiei și Angliei, o adresează domnitorului la 2 septembrie 1865, este o dovadă că, măcar din acest punct de vedere, Opoziția își atinsese scopurile. În misiva înaltului demnitar turc se vorbește despre mișcarea populară din 3/15 august ca despre o „expresie brutală a nemulțumirii generale". Deși răspunsul lui Cuza la scrisoarea marelui vizir este extrem de demn și de bine argumentat, el e tardiv și inutil. Tardiv, deoarece e trimis două luni mai târziu, inutil, deoarece răul fusese deja făcut. Și aici ne alăturăm întru totul opiniei lui Alexandru Lapedatu expusă în comunicarea ținută în fața Academiei în 1943: *„Prin aceasta* (scrisoarea lui Fuad-Pașa, n.a), *chestiunea ajunse în domeniul public și în țară... Celor ce duceau însă lupta împotriva Domnului, li se oferea un și mai eficace mijloc de agitație, sub cuvânt că Cuza-Voda căzuse în dizgrație și fusese părăsit atât de Curtea suzerană, cât și de Puterile Garante, de Franța îndeosebi, considerată până atunci ca susținătoare fără rezerve și în toate împrejurările a Domnului român".*

Într-adevăr, una dintre cauzele majore ale căderii lui Cuza o reprezintă pierderea sprijinului francez, împăratul Napoleon al III-lea suspectându-l pe domnitorul român, pe nedrept de altfel, că ar fi devenit protejatul Rusiei. Dacă adăugăm la aceasta neputința lui Cuza de a-și asigura un sprijin politic solid în țară, avem principalele premise ale prăbușirii sale din februarie 1866. Liberalii îi reproșau autoritarismul și lentoarea reformelor, conservatorii, dimpotrivă, radicalismul acestora. În acest context, viața sa privată și corupția celor din jurul principelui nu au făcut decât să furnizeze muniție propagandistică adversarilor săi și să cimenteze provizoriu o alianță altfel de neconceput.

Cât privește mișcarea din 3/15 august, atât acțiunile Opoziției, cât și cele ale autorităților poartă pecetea tradiționalului „tembelism" românesc, caracterizat prin improvizație, indecizie și dezinteres față de detalii. Nu altfel au stat lucrurile la 23 august 1944, în decembrie 1989 sau în timpul evenimentelor din iunie 1990. Revolta populară din vara anului 1865 a fost provocată, pe fondul unei nemulțumiri generalizate, de măsurile abuzive și pripite ale administrației locale, dar, în plan istoric, ea nu a fost decât preludiul unei abdicări, nu doar forțate, ci și anunțate.

„Avem o imagine mai clară asupra mișcării din 1865 decât asupra celei din 1990“

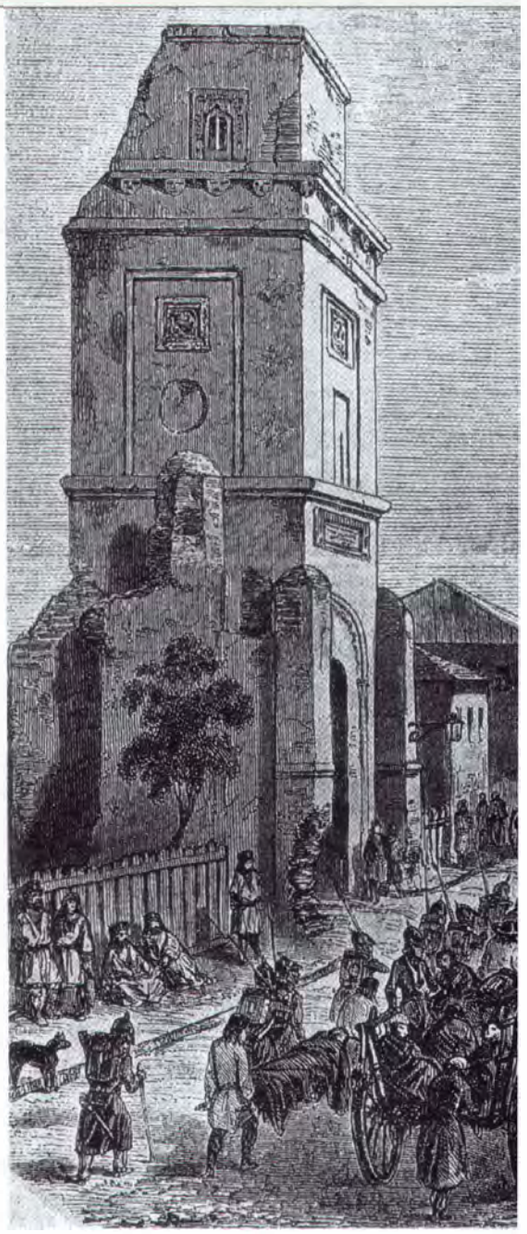

DE ADRIAN CIOROIANU

Așadar, despre ce evenimente vorbim: pe de o parte, în vara lui 1865, o mișcare cvasi-politică plecată din stradă și îndreptată împotriva regimului deja instalat al domnitorului Alexandru Ioan Cuza, aflat către finalul domniei sale. Pe de altă parte, în vara lui 1990, o mișcare tot cvasi-politică și tot plecată din stradă, îndreptată împotriva regimului pe cale de a se instala al președintelui Ion Iliescu – aflat atunci la începutul primului său mandat. Cei pasionați de Istorie sunt totdeauna sensibili la similitudini, chiar dacă privesc spre diferite epoci. Ideea că Istoria se repetă (*„mai întâi ca tragedie, apoi ca farsă“* – cum spunea altădată Marx) este aproape la fel de veche precum Istoria însăși – dar la fel de clar este faptul că oamenii (ne asigură Hegel) nu învață totuși mai nimic din Istorie.

Câteva diferențe... Exemplele noastre nu fac excepție. La o primă vedere, diferențele predomină, chiar dacă este vorba despre același fenomen social: proteste de stradă, ambele în București, ambele motivate politic, opuse liderului aflat la putere (și regimului acestuia).

O primă diferență este aceea că, într-un caz (1865), vorbim despre o răzmeriță care a durat câteva ceasuri; în celălalt (1990), despre un autentic maraton al disidenței civice, întins de-a lungul a peste 50 de zile. Cauzele ambelor tulburări par și ele diferite: primul incident, cel din 3/15 august, pleacă de la decizia Primăriei Bucureștiului de a interzice precupeților să-și vândă produsele în afara pieților girate de municipalitate; celălalt incident, cel din 13-15 iunie, pleacă din decizia unor protestatari (ce participaseră la un miting al PNȚCD, în Piața Aviatorilor, pe 22 aprilie 1990) de a prelungi sine die contestația și de a ocupa Piața Universității – loc simbolic al revoluției din decembrie 1989. Într-un caz, principalii animatori ai răscoalei au fost comercianții din piețe, alături de care apoi au apărut liderii politici ai opoziției anti-Cuza (Ion C. Brătianu, C.A. Rosetti ș.a. care aveau să fie arestați), iar în cazul mai recent animatorii au fost liderii informali ai Opoziției civice, care au sperat (și reușit în mai mică măsură) să atragă de partea lor populația Bucureștiului.

O altă diferență constă în rolul jucat de liderul momentului în fiecare din aceste episoade: în august 1865, domnitorul Cuza era în străinătate, în concediu („la băi“ – cum se spunea în limbajul timpului), și va asista pasiv la manifestația de protest și la consecințele ei; în aprilie-mai 1990, președintele (provizoriu el însuși, din moment ce tocmai se pregăteau alegerile din 20 mai acel an) era la București și chiar a fost bănuit multă vreme că s-ar fi aflat la „butoanele“ represiunii din 14 și 15 iunie.

Pe de altă parte, despre primul episod – spunea Alex. Lapedatu în 1943 – avem suficiente materiale documentare în măsură să ne edifice asupra cauze-

TURNUL Colței la 1864. Gravură în lemn

lor și participanților la manifestație – inclusiv rapoarte diplomatice străine, memorii ale participanților etc. Din acest punct de vedere, „bibliografia" lui 13-15 iunie este cu mult mai stufoasă, dar și mai săracă. Avem în acest ultim caz o avalanșă de interviuri, rechizitorii judiciare care s-au întocmit și s-au abandonat cu o egală frenezie și, mai ales, avem o totală lipsă de surse în privința eventualelor implicații străine în desfășurarea fenomenului Piața Universității. Probabil, în acest ultim dosar, trebuie să mai așteptăm încă 20 de ani pentru a ne edifica, măcar cât de cât.

... și o mare de asemănări. Și totuși, similitudinile între cele două episoade istorice sunt cu mult mai numeroase. Iată un succint inventar al lor, fără pretenția de a le epuiza.

I. Prima dintre ele privește statutul de tranziție (magic și prea des folosit cuvânt în istoria noastră modernă!) pe care ambele epoci îl au. La mijlocul secolului al XIX-lea, domnia lui Cuza era o graniță în istoria noastră: cum spunea Lapedatu, „transiție, de la regimul cel vechi, feudal și oligarhic al Regulamentelor organice, la regimul cel nou, liberal și democratic, al Convențiunii". La fel, la finele secolului al XX-lea, începutul primului mandat Iliescu era el însuși o bornă istorică: tot o tranziție, de la regimul vechi, comunist și autocratic al partidului comunist, la regimul cel nou, democratic și capitalist-liberal al post-comunismului.

II. A doua constantă privește vălul de enigmă și de mister ce învăluie deopotrivă desfășurarea celor două episoade. Au fost ele premeditate de guvern, pentru a compromite Opoziția? Au fost ele pregătite de forțele oculte ale Opoziției, pentru a compromite guvernul? Au fost implicați agenți străini? La drept vorbind, nici astăzi nu știm foarte multe. Ba încă avem o imagine mai clară asupra mișcării din 1865 decât asupra celei din 1990 – deși participanții direcți la cea din urmă încă sunt în viață și deși avem arhive întregi de înregistrări video, audio sau fotografice.

III. În ambele cazuri există un raport invers proporțional între represiune și judecarea penală a incidentelor: represiunea a fost deopotrivă de dură – peste 100 de arestări în 1865, apoi o cifră poate similară în 1990 –, dar, în cele din urmă (cum ar spune Lapedatu), *„nu s'a putut stabili cine au fost organizatorii și conducătorii răzvrătirii"*. Această incertitudine planează pe mai departe – și tocmai faptul că avem încă mistere despre 1865 sugerează o perspectivă mai curând pesimistă asupra „rezolvării" vreodată a episodului 13-15 iunie 1990.

IV. Ceea ce este frapant în ambele cazuri este discuția referitoare la implicarea unor state străine în aceste episoade. Pentru epoca lui Cuza, Lapedatu vorbește despre „agenți moscoviți" și despre diplomați (inclusiv „de la Budapesta și Viena"). La drept vorbind, asta facem și noi astăzi, atunci când analizăm fenomenul Piața Universității, mineriada aferentă ș.c.l. Personal, cred că serviciile speciale sovietice au fost mult mai prezente în România, în întreg anul 1990, decât suntem pregătiți s-o acceptăm. Să nu uităm că atunci URSS încă nu dispăruse de pe hartă, Moscova se aștepta ca, după dispariția lui Ceaușescu, noua conducere română să fie ceva mai prietenoasă față de ea, și chiar și parteneri (de azi) din Occidentul de atunci ne vedeau mai curând în sfera de influență a Moscovei. Desigur, nu numai serviciile speciale ruse/sovietice au fost prezente aici de-a lungul lui 1990 (ca și înainte, ca și după acest an), ci mai multe – în fond, acesta este rolul acestor instituții: să fie prezente acolo unde se petrece ceva interesant. Iar Bucureștiul devenise, în decembrie 1989, un punct de interes pe harta lumii.

V. Așadar, în continuarea ideii de mai sus, să reținem că, la aproape un secol și jumătate după Cuza, România nu a ieșit din logica acelorași suspiciuni... geopolitice: ori de câte ori apare o cumpănă în destinul nostru statal, bănuielile ne pleacă mai întâi către Budapesta și Moscova. Așa s-a întâmplat în 1865, la fel în 1907, la fel în 1914, în 1940, în 1945, în 1968, în 1989 etc. Uneori, s-au confirmat, alteori, nu – dar țintele suspiciunilor noastre au rămas aceleași.

VI. Nu poate să nu surprindă, totodată, observația lui Lapedatu despre *„agenții polițienești deghizați"* care ar fi fost la originea răzmeriței din 1865. Adevărată sau nu, ea face o pereche stranie cu temerea noastră (argumentată, din păcate) privind faptul că unii dintre „minerii" zilelor de 14 și 15 iunie 1990 aveau mai puțin de-a face cu mina și mai mult cu fosta Securitate.

VII. În fine (dar poate lucrul cel mai important), atât incidentul din 1865, cât și mineriada din iunie 1990 s-au soldat cu enorme pierderi la nivelul imaginii – pentru unii dintre protagoniști și pentru România în genere. Datorită informațiilor care s-au propagat imediat în media străine, *„nu e de mirare deci că, în atari împrejurări, se formase, (...) în alte Capitale ale Europei, convingerea că mișcarea de la București era justificată (...) și că mijloacele prin care s'a înăbușit (...) au fost mult mai crude decât era necesar"* – acest citat din Lapedatu, scris despre 1865, se potrivește perfect situației noastre din 1990. Chiar mai mult decât compromiterea în exterior a lui Al.I. Cuza, compromiterea României imediat după revoluția ei anticeaușistă ne-a adus daune materiale și morale substanțiale și ne-a lăsat un gust amar care încă n-a dispărut cu totul.

Care să fie, așadar, explicația pentru aceste multe similitudini de formă și de fond? Cel mai la îndemână răspuns este acela că 130 de ani, la scara unei istorii, înseamnă relativ puțin. Practicile de a guverna și de a te lăsa guvernat, indiferent de regimul politic propriu-zis, se înscriu în ceea ce Braudel numea durata medie a Istoriei. Se pare că, indiferent de epocile cât de cât recente, cultura politică a societății românești este preponderent aceeași – la fel și provocările interne, la fel și suspiciunile către exterior. Din acest motiv, de exemplu, noi înșine suntem uimiți de cât de contemporan ni se pare azi I.L. Caragiale.

PIAȚĂ din București la 1864

Structurile informative ale camarilei lui Cuza au contracarat printr-o acțiune subversivă

DE TIBERIU TĂNASE

Ce putem reconstitui astăzi în legătură cu derularea evenimentului din 3/15 august 1865 ne conduce spre ipoteza existenței unui complot menit să-l înlăture pe Cuza de la domnie, pentru a determina revenirea la regimul parlamentar. Complotul a fost însă descoperit din vreme și contracarat printr-o acțiune subversivă, dirijată de structurile informative ale camarilei domnitorului, împotriva liderilor Partidei Naționale – Ion C. Brătianu, C.A. Rosetti, Eugeniu Carada etc.

În perioada domniei lui Cuza, în România funcționau câteva servicii și structuri de informații oficiale, dar și structuri de informații acoperite și neoficiale. Astfel, oficial funcționau Serviciul de informații al Armatei (Secția II, condusă de colonelul Slăniceanu, reorganizată în 1865), dar și Structura informativă a Siguranței Statului, condusă de Ioan G. Valentineanu. Structurile neoficiale erau Structura de Informații Interne și Externe a secretarului particular al lui Cuza, Baligot de Beyne, Serviciul secret, condus de maiorul Cezar Librecht, director general al Poștelor și Telegrafului (cel mai important), precum și Structura de Informații a Partidei Liberale, constituită pe principii francmasonice.

Trebuie remarcat faptul că toate aceste structuri se spionau reciproc, se infiltrau reciproc și se intersectau în activitatea lor pentru deținerea puterii sau pentru interese de conducere, urmărind gestionarea acelor informații utile în scopul administrării puterii.

Între acestea, serviciile oficiale, care erau abia la începutul activității într-un cadru unitar (prin unirea celor două principate), dar și Serviciul secret condus de Cezar Librecht, construit în jurul personalității fostului director al Poștei și Telegrafului, puteau fi caracterizate ca având o experiență și o eficiență redusă, în timp ce structura Partidei Liberale dispunea de exercițiul a două decenii de practică și, mai ales, de regulile severe ale conspirativității francmasonice. Așa s-ar putea explica de ce Librecht, care deținea suficiente informații despre conspirație și conspiratori, a fost luat complet prin surprindere de acțiunea din 11 februarie 1866.

Serviciile informative „au confiscat" complotul și l-au direcționat împotriva liberalilor. Având în vedere că țința contraloviturii organizate de Palat a fost conducerea liberală, parte a Parlamentului, dar și exponent al Opoziției – deci partener al Puterii într-un stat democratic, există toate elementele constitutive pentru a afirma că s-a încercat o lovitură de stat menită să dezorganizeze partidele politice, în general, și să lichideze partida liberalilor radicali, în particular. Desigur, acțiunea a rămas în faza de tentativă, deoarece ancheta nu a putut constata vinovăția liberalilor pentru evenimentele din piață și nici pentru complot, probabil și pentru că lui Cuza nu-i plăceau actele exagerate, având o atitudine înțelegătoare de multe ori față de conspiratori sau agenții spionajului străin.

Același lucru s-a întâmplat și în cazul loviturii de stat din 11/23 februarie 1866, despre care, prevenit în multe rânduri, domnitorul a manifestat o atitudine de demnă nepăsare. Mai mult, lipsa de hotărâre și fermitate din partea domnitorului în reprimarea acțiunilor complotiștilor în alte rânduri s-a reflectat negativ și asupra unor structuri ale aparatului de stat, inclusiv asupra structurilor informative – a căror eficiență va fi dovedită ulterior în evenimentele de răscruce ale istoriei naționale.

Două evenimente care nu pot fi comparate

DE ALIN CIUPALĂ

Credem că cele două evenimente (mișcarea din 3/15 august 1865 și venirea minerilor din 13-15 iunie 1990, fapt care trebuia să pună capăt fenomenului „Piața Universității") nu pot fi comparate, chiar dacă, la un moment dat, ar putea să pară că istoria se repetă. Epocile sunt diferite și fiecare în parte poate fi analizată și interpretată doar utilizând ideile, conceptele, utilajul mental al acelei epoci și nu al zilelor noastre. Istoricul este obligat în permanență să reconceptualizeze noțiunile perioadei cu care el este contemporan, în care trăiește, pentru a înțelege semnificația acelorași noțiuni ale epocii trecute pe care o studiază. Din păcate, de multe ori, din pricina superbiei unor amatori, vocea istoricilor profesioniști nu este auzită, aceasta și din cauza neștiinței ultimilor de a găsi canale de comunicare eficiente, în afara celor strict academice, către marele public pasionat de istorie. Aceasta face ca în mentalul colectiv de astăzi să persiste ideea lejerității înțelegerii trecutului, fie el mai îndepărtat sau mai apropiat, din perspectiva unor obsesii actuale, care determină atât o raportare în sensul idealizării („altădată era mai bine"), cât și una în sens diametral opus („întotdeauna a fost la fel de rău ca acum").

De la entuziasm la... În legătură cu evenimentele din vara anului 1865, o scurtă analiză a epocii unirii Principatelor și a domniei lui Alexandru Ioan Cuza ar fi utilă.

Momentul Unirii și al apariției statului modern român în forma sa clasică, desăvârșită în 1859, a generat o atmosferă de entuziasm fără precedent în istoria românilor, temperată însă destul de repede de chiar provocările care s-au aflat în fața elitei politice și față de care se impunea un răspuns. Alexandru Ioan Cuza, principele ales la 5 și 24 ianuarie, și-a îndreptat atenția asupra a două obiective majore: pe de-o parte, consolidarea unirii și recunoașterea sa pe plan internațional, iar pe de alta, adoptarea unor măsuri cu caracter modernizator în interior. Această modernizare presupunea dizolvarea discrepanțelor în ceea ce privea organizarea internă a celor două regiuni, Moldova și Muntenia, dar și apropierea Principatelor Unite de lumea occidentală și ieșirea de sub influența lumii orientale.

În aparență, obiectivul generos al modernizării era acceptat de toate grupurile politice, neconstituite încă în partide, iar domnitorul și-a asumat încă de la început rolul de lider, de inițiator al unor măsuri așteptate și atât de necesare. Incontestabil, Al.I. Cuza a fost cel care a avut inițiativa de a pune în practică un program ambițios de reforme în toate domeniile, de la învățământ, administrație, justiție și armată, până la proprietatea asupra pământului, drepturi civile și civice. Introducerea unor instituții de tip occidental oferea modernizării, văzută ca un fenomen general, complex și integrator, premisele reușitei.

...la dezamăgire. Domnitorul s-a pus însă într-o situație fără ieșire în momentul în care a încercat să continue programul de reforme împotriva principiilor liberale pe care se angajase la început să le pună în practică. Lovitura de stat de la 2 mai 1864, în urma căreia a fost suprimată Constituția, a dizolvat Parlamentul și a instaurat cenzura, l-a adus pe Cuza în faza opoziției celor care îl votaseră în 1859. Pretextul loviturii de stat l-a constituit refuzul unei părți a marilor proprietari de a accepta reforma agrară preconizată de domnitor. Chiar dacă unele dintre reforme au fost introduse după instaurarea regimului personal, ca de exemplu, împroprietărirea țăranilor cu despăgubire, esența operei de modernizare fusese pusă sub semnul întrebării, iar atingerea obiectivelor pe termen lung nu mai era posibilă. De altfel, țara a cunoscut destul de repede criza economică, iar corupția regimului nu a făcut altceva decât să grăbească coagularea Opoziției. Înlăturarea

principelui și a regimului său a devenit astfel inevitabilă și ea s-a produs la 11 februarie 1866. Reforma agrară a declanșat pe termen scurt și mediu o criză profundă, deoarece țăranii deveneau proprietari dar, în același timp, erau transformați în contribuabili iar plata în bani a taxelor și impozitelor față de stat s-a dovedit o sarcină extrem de împovărătoare de care țăranii nu se puteau deroba. Reforma nu le oferise țăranilor și mijloacele necesare lucrării pământului iar seceta, mai ales în zonele de cultură cerealieră, din 1864-1865, a agravat situația. În plus, corupția „dirijată" de grupul apropiaților domnitorului, unii străini, precum Cezar Librecht, alții autohtoni, ca de exemplu, rudele iubitei oficiale, Maria Catargiu Obrenovici, devenise principiu de administrare a finanțelor publice.

Din punct de vedere politic, sprijinul pe care Mihail Kogălniceanu i l-a acordat domnitorului s-a dovedit destul de repede insuficient. Lovitura de stat i-a îndepărtat definitiv pe cei care constituiau, indiferent de opțiuni și orientări ideologice, clasa politică.

August 1865 nu este o repetiție generală pentru înlăturarea lui Cuza. Momentul august 1865 nu este o repetiție generală a ceea ce avea să se întâmple la 11 februarie 1866. Condițiile necesare înlăturării domnitorului nu erau realizate, în special nu fusese rezolvată reținerea șefului Statului Major, generalul Haralambie, de a-și încălca jurământul militar pe care îl depusese față de Cuza. Atunci când acesta a fost convins de conjurați să li se alăture, nimic nu a mai putut întârzia schimbarea de regim. O schimbare cu implicații internaționale grave, deoarece unirea Principatelor fusese recunoscută doar pe durata domniei lui Al.I. Cuza. Marile Puteri care se opuseseră încă din timpul Congresului de pace de la Paris, din 1856, în special Imperiul Otoman și Imperiul Habsburgic, au cerut separarea și revenirea la situația de dinaintea momentului 1859. Imperiul Rus, marele învins din Războiul Crimeii, care nu avusese de spus vreun cuvânt în privința unirii, se pregătea de revanșă, o revanșă pe care și-o va lua cu prilejul Congresului de pace de la Berlin din 1878. De aceea, orice tulburare în Principate convenea intereselor strategice ale acestor forțe și ale Rusiei ca mare putere în sud-estul Europei. Fără a minimaliza cât de puțin meritele domnitorului Alexandru Ioan Cuza, credem că acesta s-a transformat dintr-un susținător al occidentalizării și liberalizării societății românești într-un „jucător" autoritar, copleșit de propriile erori.

EA GALLERY
ART'S FINEST

European Art Gallery,
Bd. Regina Maria nr.18, sector 4, tel.: +4031436844

www.eagallery.ro
Program: marți – sâmbătă
orele 14:00 – 19:30

Obiectul de artă veche, autentic: piesă de mobilier, sculptură sau pictură, au darul unic de a ne personaliza interiorul în care trăim sau spațiul în care muncim, așa cum un tablou contemporan al unui mare artist nu distonează într-un castel medieval.
Vizitați European Art Gallery și cereți-ne părerea.
Aveți încredere în noi!

Fondator al Casei de licitație **Artmark** și Președinte al Asociației Comercianților de Opere de Artă din România, *Radu Boroianu*, administrator al **EAGallery** îți recomandă pe Mariana Ion Xidarakou, Ion Sfrijan și Mihai Covaci.
Sfătuiește-te cu ei!

Expoziție
permanentă
de artă europeană
secolele XVI – XX

Atelier de expertiză științifică
Atelier de restaurare

Întoarcerea lui Tobit, ulei pe pânză, început de secol XVIII, **Școala flamandă**

Chasseresse au Faucon, bronz cu patină brună, semnat **Andrié Charles**

Ioan Mircea Paşcu:

Venirea minerilor în 14 iunie 1990 a zădărnicit un plan bine stabilit

Consilier al preşedintelui Ion Iliescu în timpul primei mineriade, Ioan Mircea Paşcu explică pentru cititorii revistei „Historia" de ce a ales ca în cea mai recentă carte a sa, *Jurnal de... „Front"*, să facă o paralelă între mineriada din iunie 1990 şi revolta din Bucureşti, din 3/15 august 1865.

În cartea d-voastră comparaţi două evenimente istorice care au avut loc la o distanţă de 125 de ani: rebeliunea din Bucureşti, din 3/15 august 1865 şi evenimentele din 13-15 iunie 1990, din Piaţa Universităţii. De ce aţi simţit nevoia să faceţi această asemănare?

În acele zile am intrat în posesia unui document care circula în anumite zone ale guvernului, apariţia documentului fiind justificată de ceea ce se întâmpla atunci. Petre Roman l-a obţinut. El i l-a dat lui Adrian Năstase, de unde l-am luat şi eu şi l-am analizat. Într-adevăr, se poate face o asemenea comparaţie. Documentul nu era secret. Este, de fapt, o expunere a academicianului Lapedatu, din 1943, la Academia Română, despre rebeliunea din Bucureşti, din 3/15 august 1865.

*În **Jurnal** precizaţi că o serie de evenimente petrecute înainte de data de 13 iunie v-au determinat să consideraţi că întreaga acţiune se desfăşura după un plan bine stabilit... Care credeţi că era acest plan?*

Da, este vorba de cererea adresată de o echipă de televiziune din Franţa de a survola cu un elicopter Piaţa Universităţii chiar pe 13 iunie, invitaţia pe care am primit-o de a lua cina la Ambasada SUA – tot la 13 iunie, dar şi faptul că principalii lideri ai Opoziţiei şi contestatari ai Puterii de atunci se aflau la acea dată în afara ţării. Petre Mihai Băcanu, Ana Blandiana, Octavian Paler etc., toţi erau în străinătate de câteva zile. Luând în seamă toate aceste aspecte, pare să rezulte că exista un plan. Nu îl cunosc în profunzime, dar elementele pot fi interpretate şi aşa.

Credeţi că venirea minerilor a zădărnicit acest plan, oricare ar fi fost el?

Eu cred că da. Pe data de 13 iunie 1990, raportul de forţe era total favorabil celor care contestau guvernul într-un mod violent. Scenele pe care le-am văzut în Piaţa Victoriei spun acest lucru. Noi acolo ne-am aflat practic sub un asediu. Cred că aceasta a fost chestiunea care i-a determinat pe mineri să vină la Bucureşti. După ce protestatarii ne-au fixat pe noi la Palatul Victoria, s-au dus la Televiziune. Au luat cu asalt Televiziunea publică cu excavatoarele, cu care voiau să dărâme poarta de la intrarea în curtea Televiziunii.

Aţi scris că la o întâlnire ce a avut loc după 15 iunie între liderul PNŢCD, Corneliu Coposu, şi Ion Iliescu, fruntaşul ţărănist a declarat că Ion Raţiu a venit cu ordine de la Londra. Puteţi detalia ce a vrut să spună Corneliu Coposu?

Aşa a afirmat atunci. Ion Raţiu, Dumnezeu să îl ierte, căruia i-am povestit peste ani întâlnirea respectivă, mi-a spus: „Poţi să declari în scris acest lucru?" I-am spus că nu o pot declara în scris. „Eu v-am dat această informaţie, d-voastră faceţi ce vreţi cu ea", i-am spus lui Raţiu. Asta a fost discuţia atunci.

PIAŢA UNIVERSITĂŢII, 14 iunie 1990

Cum aţi resimţit, în calitate de consilier al preşedintelui Ion Iliescu, reacţiile internaţionale de după evenimentele din 13-15 iunie? Au fost asemănătoare cu reacţiile marilor cancelarii europene la adresa lui Cuza?

Reacţiile au fost negative. Pentru România a fost o pierdere de imagine considerabilă. Şi în cazul primei mineriade, dar şi în cazul celei de-a doua, s-a pierdut enorm sub aspectul imaginii, numai că nu s-a întâmplat ceea ce se sconta să se petreacă, respectiv utilizarea armatei împotriva cetăţenilor. Dacă se întâmpla acest lucru, s-ar fi discreditat definitiv şi irevocabil conducerea ţării. A fost o pierdere de imagine indiscutabilă, dar, în ambele cazuri (1990 şi 1991), s-a evitat ca armata să fie utilizată împotriva demonstranţilor. Şi în 1865, şi în 1990 au fost puternice reacţii internaţionale îndreptate împotriva autorităţilor române. Practic, după 1990, România a mai putut să conteze pe două ţări care au continuat legăturile cu noi. Una a fost Turcia, iar cealaltă a fost Franţa.

Atentatul cu bombă din Senatul României a avut loc într-o perioadă descrisă de istoria noastră drept una de mari reforme și împliniri. Deși evenimentul de la începutul lui decembrie 1920 a îngrozit opinia publică a timpului, astăzi aproape că nu se mai știe nimic despre el.

DE CIPRIAN PLAIAȘU

Adevĕrul

Noi înțelegem libertățile publice cu o poliție bună și nu o poliție prusacă fără libertăți publice.

Crima dela Senat

Atentatul

Teyette

Monștrii

Despre violență

8 decembrie 1920

Atentat cu bombă în Senat

Există o opinie generală, formată, ce-i drept, după Revoluția din 1989, potrivit căreia primii ani de după Unirea din 1918 au reprezentat o perioadă de aur a României. Putem găsi, în mod evident, un sâmbure de adevăr în acest punct de vedere, dar de aici și până la extazul privind împlinirile colective ale patriei, la care trăitorii acelei perioade au luat parte, e o cale lungă, foarte lungă; și posibilă doar în discursul istoric.

Tocmai din acest motiv am ales să relatăm despre un eveniment care a șocat opinia publică a vremii, dar care a fost trecut sub tăcere de manuale sau folosit doar în direcția condamnării comunismului: primul și singurul atentat cu bombă în Senatul României. În plină perioadă reformatoare, la 8 decembrie 1920, la ora 14.30, când Senatul trebuia să-și reia lucrările, a avut loc o explozie puternică, în urma căreia și-au găsit sfârșitul epicopul greco-catolic Demetru Radu, ministrul Justiției, Dimitrie Greceanu, care a murit de septicemie câteva zile mai târziu, și Spirea Gheorghiu, care a decedat, de asemenea, în zilele care au urmat, din cauza complicațiilor survenite în urma exploziei.

Cum s-au petrecut evenimentele. Explozia a avut loc la ora 14.30, înainte de reînceperea ședinței de plen. Materialul explozibil a fost așezat cu o seară înainte sub scaunul prezidențial, lângă fotoliul regal și cel al principelui moștenitor. Acesta era un obuz de proveniență nemțească, obuz care fusese modificat și căruia i se adăugase un ceas. Se pare că doar o treime din cantitatea pusă de atentator a explodat.

Aceasta a fost suficientă însă ca toate geamurile Senatului să se facă țăndări. Ziarul „Adevărul" relata: *„Senatorii, aflați pe culoare și la bufet, tocmai erau chemați în ședință. Din incintă se desprind, îndreptându-se spre banca ministerială, domnii Greceanu și Văleanu (ministru al Lucrărilor Publice și Comunicațiilor); domnul general Coandă, președintele Senatului, urca spre fotoliul prezidențial. În acel moment, o detunătură îngrozitoare răsună în incintă, cutremurând zidurile și aruncând în aer câteva pupitre. O pa-*

DIMINEAȚA

Atentatul dela Senat

O bombă face explozie în incinta Senatului

Partidele politice dezaprobă atentatul

Frans oriarea victimelor la s'tal

Povestirile martorilor oculari

La Clubul democrat

Ultima oră

10-11 decembrie 1920. **„Adevărul“ și „Dimineața“ anunță tragicul eveniment produs în Senatul României. Timp de câteva zile ziarele au continuat să scrie despre starea răniților și despre concluziile la care au ajuns anchetatorii. Imaginile de jos îl înfățișează pe Max Goldstein în 1921, când a fost prins la granița cu Bulgaria, încercând să intre în țară.**

nică neînchipuită se produce, țipete și strigăte de salvare răsună, în vreme ce, într-un lac de sânge, doi senatori sunt scoși afară. Zeci de senatori leșină, în vreme ce corpul de gardă oprește ieșirea celor aflați înăuntru“, deoarece, în primele momente, s-a crezut că bomba fusese aruncată chiar atunci, dinspre băncile rezervate publicului. În ciuda faptului că panica a fost foarte mare, inițial s-a crezut că ar fi explodat un calorifer. Pe lângă cei doi morți mai sus menționați, au mai fost răniți Episcopul Nifon, Episcopul Ciorogariu și președintele Senatului, generalul Coandă. Numărul victimelor ar fi putut crește considerabil dacă ar fi explodat tot proiectilul sau dacă senatorii ar fi fost punctuali.

Ținta era Octavian Goga. În primă fază nu s-a știut cine ar fi avut vreo intenție să detoneze o bombă în Senatul României și, timp de câteva zile, s-a crezut chiar că bomba a fost aruncată de cineva aflat la balcoanele destinate publicului. Ulterior, autoritățile și-au dat seama că au de-a face cu o bombă cu ceas, ceea ce reprezenta o premieră.

Gruparea acuzată de atentat era cea a lui Max Goldstein, un evreu comunist, originar din Bârlad. Acesta, împreună cu Saul Osias și Leon Lichtblau, au fost, de altfel, considerați vinovați. Goldstein nu era la primul atentat împotriva unor reprezentanți de rang înalt ai statului român. Cu aproape o lună înainte, el încercase, fără succes, să arunce în aer trenul în care se afla ministrul Constantin Argetoianu, un aprig prigonitor al comuniștilor în perioada interbelică. Se pare că motivația care ar fi stat la baza atentatului era antisemitismul exprimat de senatorul Octavian Goga. Acesta din urmă ar fi trebuit să ia cuvântul în deschiderea ședinței din 8 decembrie, însă fusese reținut pe hol de un elector care insista să-i vorbească. De aceea, poetul ar fi cedat locul la vorbitor episcopului greco-catolic.

Goldstein a fugit în Bulgaria, fiind vânat aproape un an de autoritățile române, care au reușit să pună mâna pe el abia un an mai târziu, prin toamnă. A fost judecat și condamnat la muncă silnică pe viață pentru fapta sa. A murit de pneumonie în 1924 în închisoarea de la Doftana.

Editura Cetatea de scaun

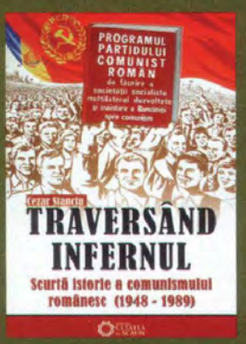

Traversând infernul. Scurtă istorie a comunismului românesc 1948-1989.
Cezar Stanciu
Colecția: Istorie
Format: 13x20 cm, 260 pag., 2010
preț: 25 lei, (redus 20 lei)

România și Danemarca în prima jumătate a secolului XX
Autor: Oana Popescu
Colecția: Istorie
Format: 17x24 cm, 256 pag., 2010
preț: 35 lei (redus 28 lei)

Texte și documente privind istoria modernă a românilor, Vol. II (1866-1918)
Autor: I. Oncescu, I. Stanciu, E. Plopeanu
Colecția: Istorie
Format: 17x24 cm, 340 pagini, 2010
preț: 35 lei, (redus 28 lei)

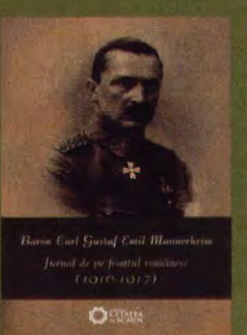

Baron Carl Gustaf Emil Mannerheim. Jurnal de pe frontul românesc (1916-1917)
Autor: Silviu Miloiu
Colecția: Istorie
Format: 14,5x20,5 cm, 176 pag., 2010
preț: 30 lei, (redus 24 lei)

Agenții mărturisiți. Diplomații și spionajul. O istorie universală
Autor: Alexandru Popescu
Colecția: Istorie
Format: 17x24 cm, 390 pag., coperta cartonată, 2010
preț: 35 lei (redus 28 lei)

Orașele României. O istorie în imagini. Sfârșitul sec. XIX începutul sec. XX
Autor: Muzeul Național de Istorie a României
Colecția: Istorie în imagini
Format: A4, 220 pag., coperta tare, 2009
preț: 60 lei (redus 48 lei)

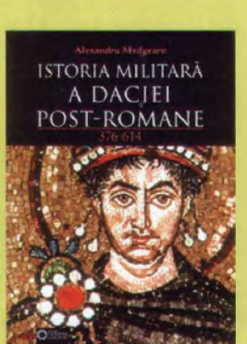

Istoria militară a Daciei post-romane. 376-614
Autor: Alexandru Madgearu
Colecția: Istorie
Format: 17x24 cm, 200 pag., coperta tare, 2010
preț: 30 lei (redus 24 lei)

Frumoasele agente. Femeile și spionajul. O istorie universală
Autor: Alexandru Popescu
Colecția: Istorie
Format: 17x24 cm, 290 pag., coperta tare, 2010
preț: 30 lei (redus 24 lei)

în luna **februarie,**
până la **30%**
reduceri de prețuri
(pentru comenzi peste 100 lei)

Str. ION CIORĂNESCU, bl. 1A, sc.A, ap.1,
TÂRGOVIȘTE, JUD. DÂMBOVIȚA, cod. 130163

email: editura@cetateadescaun.ro
Tel./Fax.: 0245 218318, 0721 209519

www.cetateadescaun.ro

IGOR CAȘU
este doctor în istorie al Universității „Al. Ioan Cuza" din Iași cu o teză despre politica identitară sovietică în RSS Moldovenească. Din 1998 este cadru didactic la Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Moldova, iar din octombrie 2010 este director al Centrului de Studiere a Totalitarismului în cadrul aceleiași instituții.

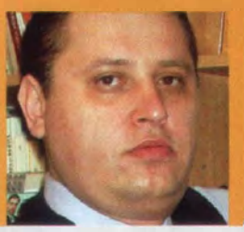

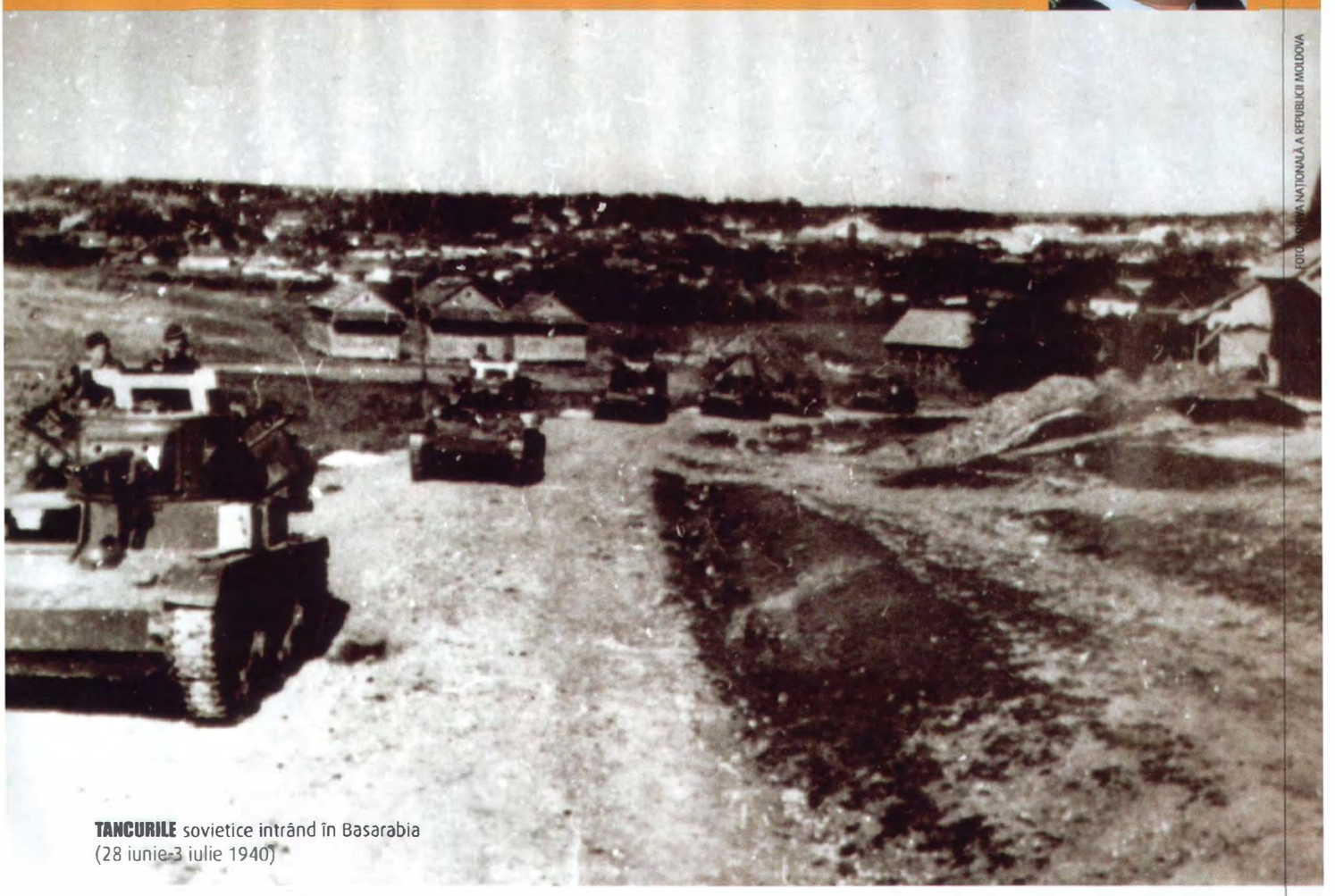

FOTO: ARHIVA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

TANCURILE sovietice intrând în Basarabia (28 iunie-3 iulie 1940)

Un document inedit din arhiva fostului Comitet Central al Partidului Comunist al Moldovei

Justiția comunistă primește ordin să condamne cât mai multe persoane

Când vorbim despre comunism, trebuie să distingem mai întâi între ideologie și practică, cu alte cuvinte, între discurs (intenții) și politică (realizare). În cazul nazismului, atât discursul (purificarea rasială), cât și practica politică (metodele) erau criminale și acest lucru explică de ce astăzi – pe lângă faptul că a existat un proces al nazismului la Nürnberg – majoritatea condamnă nazismul. Nu și comunismul, aici nu există o cvasi-unanimitate ca în cazul nazismului. De ce? Una dintre numeroasele explicații ar fi aceea că ideologia comunistă avea o anumită atracție la nivelul intențiilor, a promisiunilor, anume, de a crea o societate echitabilă, armonioasă, fără conflicte de clasă, naționale sau de gender chiar. Realizarea acestor obiective s-a dovedit a fi utopică și s-a compromis în primul rând din cauza metodelor violente folosite pentru a realiza acest scop „nobil". Or, deviza comuniștilor dintotdeauna a fost „scopul scuză mijloacele". În ceea ce privește deci practica politică, comunismul apare ca o ideologie la fel de criminală ca și nazismul. Acesta din urmă a justificat exterminarea unor rase (evrei și romi), sau transformarea altora (în special al slavilor) în sclavi, deci e vorba de crima rasială, iar comunismul a aprobat exterminarea sau marginalizarea claselor zise burgheze. În primul caz, al nazismului, avem genocidul de rasă, în al doilea – cel de clasă. Ambele sunt la fel de condamnabile. Întrebarea care apare adesea – care ideologie sau regim, nazist sau comunist, a fost mai genocidal și criminal – nu are sens și, mai mult, are riscul de a ne lansa pe o pistă greșită și contraproductivă.

Caracterul criminal și ilegitim al comunismului este valabil mai ales pentru perioada formativă a regimului. În fosta RSS Moldovenească acest segment cronologic coincide cu 1940-1941, primii ani ai ocupației sovietice, și cu perioada 1944-1953. Cu toate acestea, a existat mai degrabă o continuitate decât o ruptură în ceea ce privește caracterul ilegitim, nedemocratic și totalitar al statului comunist dacă facem referire la perioada stalinistă în RSSM și cea de după 1953. Vom aduce argumente și detalii noi în acest sens, provenite din fondurile de arhivă din epoca comunistă, pe parcursul unei rubrici săptămânale a ziarului „Adevărul", ediția de Moldova, din care revista „Historia" va prelua periodic documente și chestiuni inedite.

Alte aspecte de care ne vom preocupa pe parcursul timpului vor viza politica de cadre în RSSM; în ce măsură au fost discriminați basarabenii față de cei veniți de peste Nistru; care a fost dinamica represivă a regimului; mobilizările forțate la muncă; dar și aspecte mai specifice, precum de ce RSSM nu a avut un Cod Penal până în 1961 și de ce Codul Penal al Ucrainei – dar nu și cel al RSFSR (Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă; cea mai mare dintre fostele republici sovietice din componența URSS) – a fost valabil pe teritoriul RSSM?; cât de previzibil sau nu a fost colapsul URSS și de ce există nostalgie față de comunism?

Justiția comunistă și politica de cadre în RSSM, 1940

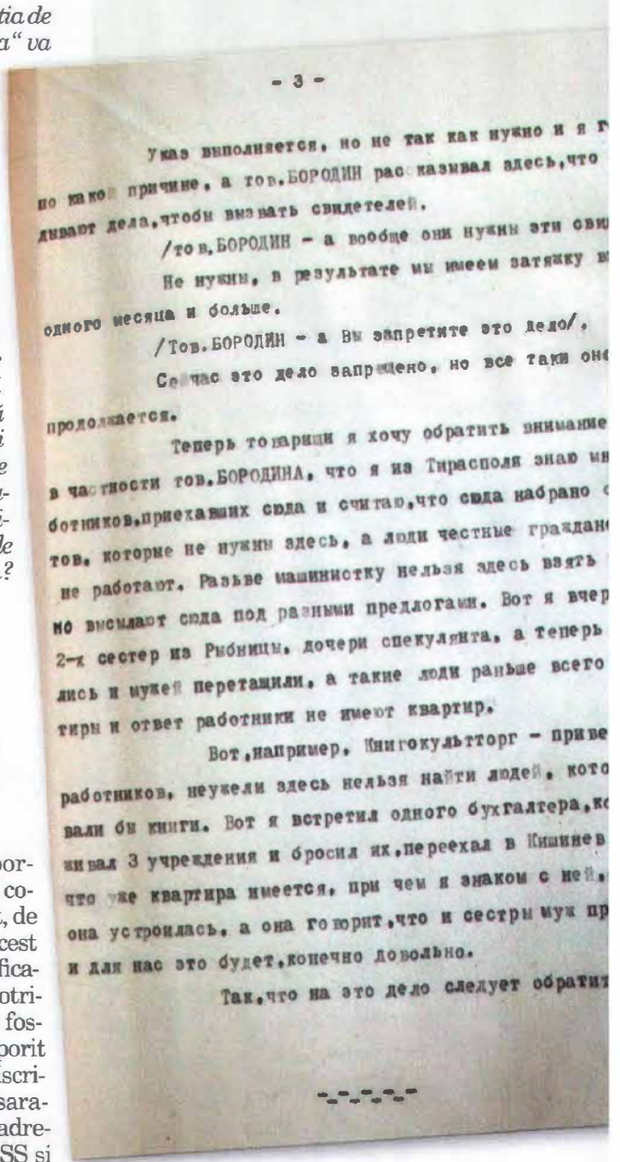

- 3 -

указ выполняется, но не так как нужно и я г
по какой причине, а тов.БОРОДИН рассказывал здесь,что
дивают дела,чтобы вызвать свидетелей.
/тов.БОРОДИН - а вообще они нужны эти сви
Не нужны, в результате мы имеем затяжку в
одного месяца и больше.
/Тов.БОРОДИН - а Вы запретите это дело/.
Сейчас это дело запрещено, но все таки оно
продолжается.
Теперь товарищи я хочу обратить внимание
в частности тов.БОРОДИНА, что я из Тирасполя знаю мн
ботников,приехавших сюда и считаю,что сюда набрано с
тов, которые не нужны здесь, а люди честные граждане
не работают. Разьве машинистку нельзя здесь взять
но высылают сюда под разными предлогами. Вот я вчер
2-х сестер из Рыбницы, дочери спекулянта, а теперь
лись и нужен перетащили, а такие люди раньше всего
тиры и ответ работники не имеют квартир.
Вот,например, Книгокультторг - приве
работников, неужели здесь нельзя найти людей, кото
вали бы книги. Вот я встретил одного бухгалтера,ко
нивал 3 учреждения и бросил их,переехал в Кишинев
что уже квартира имеется, при чем я знаком с ней,
она устроилась, а она говорит,что и сестры мух пр
и для нас это будет,конечно довольно.
Так,что на это дело следует обратит

-.-.-.-.-

Una dintre cele mai importante chestiuni legate de regimul comunist este rolul partidului în stat, de fapt confundarea cu acesta, și, în acest context, controlarea justiției, justificarea crimei organelor represive împotriva cetățenilor; în ceea ce privește fosta RSSM, o chestiune de interes sporit este încă: în ce măsură a existat discriminarea cadrelor naționale, a basarabenilor în general, în raport cu cadrele aduse din diferite părți ale URSS și ce documente noi putem invoca în acest sens?

În acest număr al revistei „Historia" publicăm un ***document inedit*** din arhiva fostului Comitet Central al Partidului Comunist al Moldovei, actualmente Arhiva Organizațiilor Social-Politice. Este datat 9-10 septembrie 1940 și exprimă punctul de vedere al unui funcționar de rang înalt al regimului comunist de la Chișinău, deci ceea ce mărturisește el, într-o ședință cu ușile închise, într-un document cu mențiunea „strict secret", are o greutate deosebită. Voloșin era atunci președinte al Curții Supreme de Justiție din RSSM. El se pronunță pe marginea raportului prezentat la ședința activului de partid de către Piotr Borodin, prim-secretar al CC al PCM și prim secretar al Comitetului de partid orășenesc Chișinău. Există două părți ale acestui document, care abordează două chestiuni importante.

Prima parte se focusează asupra relației dintre partid (Borodin) și jus-

Adunarea activului de partid al RSS Moldoveneşti

9-10 septembrie 1940

„Voloşin, preşedintele Curţii Supreme de Justiţie a RSSM: Ucazul *[din 26 iunie 1940 adoptat de către Sovietul Suprem al Uniunii Sovietice «Cu privire la trecerea la ziua de muncă de opt ore, la săptămâna de lucru de şapte zile şi interzicerea abandonării samavolnice a locului de muncă de către muncitori şi funcţionari»]* se îndeplineşte, dar nu cum se cade şi eu am vorbit despre cauza acestui fenomen, iar tovarăşul Borodin a spus aici că se tergiversează examinarea dosarelor, pentru a chema martori.

Tov. Borodin: Dar avem noi într-adevăr nevoie de martori?

Voloşin: Nu avem nevoie, întrucât din cauza aceasta avem reţineri de până la o lună şi mai mult.

Borodin: Să interziceţi chestiunea asta.

Voloşin: Am interzis-o, dar mai continuă.

Voloşin: Acum, tovarăşi, aş vrea să atrag atenţia aktivului, în special a tovarăşului Borodin, că eu ştiu mulţi lucrători din Tiraspol, care au venit aici şi consider că aici au fost aduşi atâţia oameni inutili, de care nu este nevoie aici, în timp ce oameni cinstiţi, basarabeni, nu au de lucru. Oare nu se poate să angajezi o dactilografă de pe loc, de ce se trimit sub diferite pretexte altele de aiurea? Iată am văzut ieri două surori din Râbniţa, odrasle ale unui speculant, iar acum s-au aciuat aici şi şi-au adus şi soţii lor, iar aceşti oameni au ocupat apartamente şi funcţionarii noştri n-au locuinţă.

Iată, de asemenea, cei de la Knigoculttorg *[Asociaţia de distribuire a cărţii]* şi-au adus oamenii lor, oare aici pe loc nu e posibil să găsim persoane potrivite, care să vândă cărţi. Am întâlnit un contabil, care deservea 3 instituţii şi s-a concediat şi s-a strămutat la Chişinău şi spune că are deja apartament; ne cunoaştem bine şi am întrebat-o cum s-a angajat, iar ea îmi spune că şi sora şi soţul se vor transfera aici şi vor fi satisfăcuţi. Propun ca să atragem o atenţie sporită acestor probleme.“ ***(traducere din limba rusă)***

tiţie (Voloşin). Se discută pe marginea Ucazului din 26 iunie 1940, adoptat de Sovietul Suprem al URSS, extins după 28 iunie şi asupra Basarabiei, cu privire la criminalizarea întârzierilor la muncă. Este vorba despre faptul că cei care întârziau la lucru mai mult de 20 de minute erau condamnaţi la lagăr de corecţie. Voloşin susţine ideea că acest ucaz se aplică cu multe încălcări, mai ales prin neglijarea procedurilor judiciare. El este nevoit să accepte rugămintea partidului (formulată de Borodin) de a renunţa la prezentarea martorilor în instanţă atunci când este vorba de condamnarea unor persoane conform ucazului amintit. Avem un caz clasic de ingerinţă a partidului în treburile justiţiei, de fapt avem confirmarea, pentru cei care se îndoiau încă, de monopolul şi omnipotenţa partidului comunist în stat. Este un argument în plus cu referire la caracterul ilegitim al regimului comunist, în ciuda existenţei unei legislaţii care era menită să introducă anumite practici normative; în realitate partidul decidea când aceste legi trebuiau şi când nu trebuiau aplicate. În cazul de faţă, partidul a primit ordin să condamne cât mai multe persoane, iar procedura – chemarea martorilor – îşi pierde relevanţa în faţa voinţei partidului. Vom reveni ulterior cu alte documente la acest capitol al „justiţiei sovietice“.

A doua chestiune reflectată în continuare în document se referă la discriminarea cadrelor locale, basarabene (nu specifică originea etnică a basarabenilor, deci putem lesne admite că e vorba de toţi basarabenii, etnici români, ruşi, ucraineni etc.). Voloşin afirmă că sunt aduse cadre de peste Nistru, mai ales din fosta RASSM *(Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldoveneacă; o entitate teritorială „autonomă“ creată de autorităţile sovietice în componenţa Ucrainei la 12 octombrie 1924),* de la Tiraspol şi Râbniţa, în condiţiile în care acest lucru nu este justificat. El confirmă că există suficiente cadre bine pregătite pe loc şi se indignează de ce acestea sunt neglijate şi marginalizate. Mai mult, el vorbeşte despre „oameni cinstiţi, basarabeni“ care nu au de lucru, în condiţiile în care la Chişinău sunt trimise cadre din afară sub diferite motive, numai nu din cele obiective. Indignarea lui Voloşin nu este însă una izvorâtă din motive altruiste, el nu reprezintă neapărat interesele elitelor locale basarabene, ci, mai degrabă, el apreciază că această politică de aducere masivă a cadrelor, până la nivelul unei dactilografe şi a vânzătorului de carte, creează probleme în ceea ce priveşte asigurarea cu spaţiul locativ. El confirmă existenţa unor reţele bine puse la punct de distribuţie privilegiată a locuinţelor – nu spune direct, dar insinuează subtil că partidul s-ar afla în spatele acestuia. Probabil că din cauza acestei atitudini, Voloşin va fi retrogradat peste câteva luni, pierzându-şi funcţia de preşedinte al Curţii Supreme de Justiţie din RSSM.

Un detaliu important care ne-ar permite să plasăm acest document în perspectivă, în aşa fel încât această situaţie de discriminare a cadrelor locale să nu apară ca un caz izolat: amintim că până la mijlocul anilor 1980, ponderea etnicilor români/moldoveni în rândurile directorilor întreprinderilor industriale din RSSM era de doar 8,6 % (date de arhivă publicate în 1994 de V. Stăvilă). Vom reveni cu alte detalii în materialele următoare.

În cetatea Brașovului

Călău din tată-n fiu

Imaginea marginalilor nu a atras multă vreme atenția istoriei. Considerați în afara statului, aceștia puteau să îndeplinească roluri pe care nimeni dintre cei vrednici nu ar fi fost dispus să și le asume. Una dintre meseriile considerate indispensabile, însă impură și nedemnă pentru un cetățean, era cea de călău. Citiți, în cele de mai jos, o scurtă istorie a călăilor din Brașov, oraș posesor al jus gladiis – dreptul de a ucide.

DE GEORGE DAMIAN

Călătorului care ajungea la Brașov în secolul al XVIII-lea prin pasul Timiș dinspre Muntenia i se dezvăluia înaintea ochilor o scenă șocantă cu doar câțiva kilometri înainte de destinația finală: pe vârful unui delușor din stânga drumului se ridica o spânzurătoare din piatră, de care atârnau corpuri pe jumătate putrezite ale răufăcătorilor pedepsiți cu moartea. Este vorba de Galgenberg – Dealul Spânzurătorilor sau Dealul Furcilor, care se găsește – în configurația de astăzi a Brașovului – în spatele blocurilor din fața actualului Spital Județean. Cu câteva sute de ani în urmă, zona cu pricina găzduia, cu excepția spânzurătorii, și vasa călăului, aflată mult în afara orașului, și tot aici erau înmormântați cei care nu își puteau găsi odihna în cimitire: sinucigașii, alături de cei decapitați, trași pe roată sau în țeapă.

Torturi, spânzurări, decapitări, arderi pe rug, alungări din oraș. Cei care doreau să ajungă în cetatea Brașovului trecând prin cartierul Blumăna (actualul Bulevard 15 Noiembrie) erau întâmpinați în fața porții Porzen (actuala intrare pe strada Republicii) de locul ubi homines comburuntur – acolo unde sunt arși oamenii, locul de execuție prin ardere pe rug, în vecinătatea căruia se găseau două lacuri unde vrăjitoarele erau supuse „probei plutirii". În stânga acestui loc de execuție se găsea țigănia orașului (pe locul magazinului Star de astăzi), o îngrămădire de colibe din pământ, acoperite cu paie, cu ulițe întortocheate, noroioase și urât mirositoare din cauza pâraielor împuțite ce veneau de pe Schwarzgasse (strada Neagră). Aceasta era strada breslei tăbăcarilor ce își vărsau pe canale anume construite butoaiele în care pieile stăteau la înmuiat.

Un alt loc de execuție unde răufăcătorii erau lăsați să putrezească în public era cel din fața porții Closther (intrarea pe actuala stradă a Mureșenilor). Prin această poartă intrau călătorii ce veneau din Moldova. Exista, de asemenea, și un anunț prin care cei care ajungeau în Brașov erau informați că sosesc într-un oraș posesor al jus gladiis (dreptul de a ucide), un oraș care putea pronunța și duce la îndeplinire pedepse cu moartea.

Prima execuție pronunțată de Senatul Brașovului datează din anul 1442, însă despre cei care le duceau la îndeplinire nu știm mai nimic. O primă informație cu privire la etnia acestora datează din anul 1504 în registrele castelanilor de la Bran, care îi foloseau pe Egiptii sau Ciganorum drept călăi pentru a-i spânzura pe răufăcătorii din satele ce țineau de cetate.

Călăii din Brașov, dar și din întreaga Transilvanie, erau țiganii, care aveau *„îndeletniciri spurcate, pentru că ei fac și pe călăii"*, după cum scria, la 1595, italianul Pietro Busto, muzicant la

UNA dintre cele mai cumplite modalități de tortură și execuție era smulgerea membrelor. Concret, condamnatul era legat de mâini și de picioare de patru cai, iar aceștia trăgeau până când, efectiv, părțile corpului se desprindeau. Așa a murit și Sfântul Hipolit (în imagine)

curtea lui Sigismund Bathory. Începând cu anul 1520, registrele Brașovului încep să consemneze execuțiile duse la îndeplinire în oraș de călăii țigani. Conform acestor însemnări, între anii 1520-1550 au fost duse la îndeplinire un număr de 120 de sentințe, printre care se numărau torturi, spânzurări, decapitări, arderi pe rug, tăieri de urechi, bătăi și alungări din oraș. Înregistrările amintite sunt de obicei succinte, redând doar sentința, cui a fost aplicată și câți bani s-au plătit țiganilor. Descrieri mai ample apar în cazurile care necesitau torturarea învinuiților sau arderea pe rug a condamnaților, fiind consemnate prețurile plătite pentru materialele necesare acestor operațiuni.

De asemenea, călăii orașului erau însărcinați și cu înmormântarea cadavrelor sinucigașilor. Serviciile acestora erau folosite și în satele aflate sub jurisdicția Brașovului. Trebuie menționat faptul că registrele de plată în general nu consemnează numele călăilor, ei fiind desemnați prin pluralurile latine Czigani, Cigani ori Egiptii, doar în anul 1541 este trecut în registrul de plăți al orașului *„țiganul Nicolae, care a spânzurat doi răufăcători"*.

Și călăii sfârșesc executați...

Documentele păstrate permit reconstituirea dinastiei țiganilor brașoveni între anii 1695 și 1719. Marcu a fost decapitat în 1695 pentru mai multe crime. În 1717, călăul Simon a fost tras pe roată fiind acuzat că a ucis o fecioară și i-a vândut sângele unor evrei. Urmașul său, Bițâ, a murit de moarte bună, însă fiul acestuia, Gligore, devenit călău, ar fi fost ucis în 1719 de către Palko (al doilea soț al mamei sale), care își dorea pentru sine slujba de călău.

De multe ori călăii brașoveni ucideau și în afara „programului", cum este cazul călăului Marcu, judecat în 1695 pentru crimele comise cu câțiva ani înainte. Împotriva acestuia au depus mărturie mai mulți țigani, principalul martor fiind Juon der Zigäner Diener (Ion slujitorul țigan), ceea ce, în terminologia brașoveană, îl desemna pe țiganul temnicer. În mărturia acestuia cu privire la fărădelegile săvârșite în decursul timpului de călăul orașului se menționează: pe când se afla la culesul viei la senatorul Johannes Retsch, alături de alți țigani, călăul Marcu a încercat să-i ia cu forța lui Mămăligă câștigul zilei de muncă, însă senatorul brașovean a intervenit și i-a cerut să înceteze cu aceste obrăznicii. Răspunsul călăului a fost ca senatorul să tacă din gură, ori îl va lovi cu baltagul. Ion temnicerul își mai amintește că altă dată, când se afla împreună cu senatorul Simon Weis, călăul Marcu a început să-l amenințe pe acesta cu bătaia și *„să-i amintească cine este*

el, care a omorât o sută de oameni și cine este el (senatorul Weis) față de o sută de oameni? Este un păduche, un om de nimic". „Cam cu trei ani în urmă", călăul Marcu se afla în curtea senatorului Georg Drauth, care dăruia vin iobagilor orășenești (printre care se numărau și țiganii), iar în curtea cu pricina călăul l-a tăiat cu sabia pe Prișcu Lăutarul, acesta murind după trei zile de îngrijire din partea bărbierului. În urma acestor mărturii, pe 20 martie, Senatul brașovean consemna executarea călăului Marcu: *„A fost osândit la moarte fostul călău de aici Marcu pentru mai multe omoruri înfăptuite: el a omorât 7 oameni, pe doi i-a tăiat, iar pe alți 5 i-a dat morții prin lovituri și de asemenea a curvit siluind o femeie; pentru împlinirea acestei sentințe mai întâi să fie târât cu un cal de trei ori în jurul Casei Sfatului și apoi să fie dus în afara orașului până la locul de osândă de lângă casa călăului; să-i fie tăiate ambele mâini și la urmă să-i fie tăiat capul pe butuc și pus în țeapă, iar trupul să-i fie îngropat în gunoiul care se găsește acolo".*

În 1717, un alt călău brașovean este judecat și condamnat la moarte: *„... în februarie a fost tăiat în patru călăul Simon pentru că în noaptea de Sfântul Bartolomeu a tăiat o fată și i-a vândut sângele evreilor".* Cronicarul brașovean Joseph Teutsch îl descrie astfel: *„bărbat înalt, de 35 de ani, pe nume Simon, de familie țigan".* Acest proces pare ciudat la o primă vedere, deoarece, în 1717, nu existau evrei la Brașov, acestora fiindu-le permis să locuiască doar în Alba Iulia. Însă registrele de plată ale orașului consemnează faptul că mărturiile celor doi complici au fost smulse sub tortură: *„pe 3 februarie au fost torturați cei doi băieți ai călăului, i-am plătit lui Bîță pentru asta 50 denari, iar pentru scoaterea din oraș a băiatului care s-a spânzurat singur, 1 florin. Când a fost torturat încă o dată celălalt, i-am plătit lui Bîță 25 denari".* Torturile trebuie să fi fost insuportabile pentru unul dintre cei doi băieți ai călăului Simon, care a ales să se spânzure, iar cel rămas în viață a preferat, sub al doilea rând de tortură, să mărturisească ceea ce voiau anchetatorii să audă. Pe 13 aprilie a fost pus la cazne călăul Simon împreună cu asistentul său, iar pe 22 aprilie *„mai întâi a fost călăul zdrobit cu roata și apoi tăiat în patru, slujitorul său a fost decapitat și apoi așezat pe roată".*

Bîță, Gligore, Palko... și crime pentru postul de călău

Călăul Simon a fost urmat de Bîță, călău adus de la Făgăraș, care a slujit orașul vreme de doar doi ani, în 1719 figurând în locul lui fiul său, Gligore. Dar nici Gligore n-a rezistat foarte mult: el avea să sfârșească ucis de chiar tatăl său vitreg, Palko, mama sa fiind complice la crimă. O anchetă a Senatului brașovean a avut loc la 19 mai 1719, iar Istok, ajutorul de călău, a dat mai multe informații privind modul în care s-a făcut trecerea de la un călău la altul și mijloacele „neortodoxe" pe care le-au utilizat cei care-și doreau pentru ei funcția de călău.

Astfel, după ce Bîță, fostul călău, a murit de moarte bună, fiul lui, Gligore, și-a convins mama să-l lase pe el să preia această slujbă. La puțin timp după aceea, Palko, noul soț al mamei (și de-acum tatăl vitreg al lui Gligore), l-a chemat pe Gligore să meargă cu el pe câmp să jupoaie un măgar mort; de atunci, Gligore n-a mai fost văzut, iar Palko a devenit călăul orașului. Un nepot de-al lui, pe numele Dodoc, a fost văzut purtând dolmanul și cizmele cu care plecase Gligore.

Ancheta cu privire la dispariția lui Gligore a fost reluată în 1720, când Neaga, mama celui dispărut, mărturisește că Palko, al doilea bărbat al ei, a lovit-o și ea a ieșit din colibă strigând: *„Câine, dacă fiul meu ar fi fost aici nu m-ai fi lovit, ce-au făcut oamenii tăi cu el?".* Întrebată despre ce oameni este vorba, Neaga a răspuns: *„Niște țigani de șatră, Grancea, Kempul, Dodoc și alți câțiva".* Cu privire la fiul său, Neaga a spus autorităților că a murit de ciumă și a fost îngropat lângă casă de către ajutorul de călău Istok și de alți doi țigani. În încheierea interogatoriului, văduva lui Bîță a negat că ar fi uneltit cu Palko, cel de-al doilea bărbat al ei, devenit între timp călău al orașului, să-și ucidă fiul, pe Gligore. Dar la anchetă a mai fost înregistrată o mărturie conform căreia văduva lui Bîță, împreună cu Palko, Necula și Dodoc au mers într-o seară la cârciumă, iar pe drum Palko ar fi spus că trebuie să scape cât mai repede de Gligore *„pentru că este mai bine să ne bucurăm noi de bucata lui de pâine".* Cazul dispariției călăului Gligore a rămas nerezolvat, însă trebuie constatată o tendință de păstrare a meseriei de călău în aceeași familie.

O meserie bănoasă, dar impură.

Anchetele amintite mai sus ne fac să credem că Neaga, mama călăului dispărut Gligore, a fost implicată în uciderea propriului fiu, *„pentru ca să ne bucurăm noi de bucata lui de pâine".* O bucată de pâine consistentă, deoarece călăul orașului Brașov era un om bogat față de restul țiganilor. O reglementare „din vechime" prevedea că fiecare țigan trebuia să-i plătească o sumă de doi denari călăului după fiecare execuție, în afară de banii plătiți de primăria orașului. De asemenea, călăul primea câte 4 florini de patru ori pe an (de Paște, Sfântul Ioan, Sfântul Mihail și de Crăciun), iar ajutorul său primea câte 2 florini la aceleași sărbători. Oficial însă, de la primărie, un călău primea următoarele sume, în funcție de pedepsele duse la îndeplinire: pentru spânzurarea unui tâlhar – 1 florin, pentru o decapitare sau o tragere pe roată – câte 2 florini, iar pentru torturarea învinuiților – câte 25 de denari.

Dacă-l luăm, de pildă, pe călăul Bîță, în anul 1717 a încasat, oficial, pentru munca sa 10 florini și 75 de denari. Cadourile de sărbători au urcat câștigurile sale la 26 de florini și 75 de denari. Și pentru cele patru execuții duse la îndeplinire în anul cu pricina, călăul Bîță trebuie să fi primit de la țiganii din Brașov și din district (dacă ne folosim de cifrele recensămintelor din 1755) alți 26 de florini, ceea ce a dus câștigurile sale totale la 52 de florini și 75 de denari. O sumă mare, în condițiile în care țiganii geambași de cai din Brașov – care erau considerați a fi bogați – plăteau câte 5 florini impozit anual,

„Bucata de pâine" a călăului era zdravănă, însă era legată de conceptul de *„necurățenie",* care servea drept bază a organizării sociale a lumii medievale. În orice oraș al acelei perioade, dominat politic de bresle, nu puteai deveni cetățean decât dacă făceai parte dintr-o astfel de corporație. Dar toate statutele breslelor precizau că eventualul candidat trebuia să fie ehrlich – onorabil și ehelich – născut dintr-o căsătorie legitimă. Prin natura activității lor, călăii erau considerați unrein – impuri, ceea ce le anula statutul de onorabilitate. Juristul german Eylenberg justifica dezonoarea călăului prin următoarea metaforă: *„Așa cum anumite părți ale corpului uman, pe care modestia ne împiedică să le menționăm, ne scapă de fecale, tot așa călăii sunt cele mai de jos membre ale corpului politic, fiind eficienți în curățirea și menținerea statului".*

Conceptul de impuritate a călăului stătea la baza excluderii sale sociale și ducea, în Occident, la apariția „dinastiilor" de călăi. În Franța, postul *„monsieur de Paris"* (denumirea sub care era cunoscut călăul) a fost ocupat, între 1879 și 1881, de membrii unei singure familii. Primul din această dinastie a fost Louis Deibler (al cărui nume indică o legătură cu o altă dinastie de călăi din spațiul Germaniei), urmat de fiul său Anatole, al cărui loc a fost preluat de nepotul Jules-Henri Desfourneaux, urmat de alt nepot al lui Anatole, André Obrecht, și, în sfârșit, de fiul vitreg al lui André, Marcel Chevalier. În Marea Britanie, meseria de călău a fost deținută între anii 1902-1956 de familia Pierrepoint: Henry, urmat de fiul său Thomas, ultimul fiind fiul lui Henry, Albert. În spațiul german, plin de orașe libere deținătoare ale dreptului de execuție, călăii erau siliți să trăiască la marginea societății și să se căsătorească între ei, rezultând de-a lungul anilor un adevărat monopol asupra meseriei de călău, împărțit de câteva familii.

Căsătorii și recrutări cu forța

Din cauza statutului lor de impuri, călăii Brașovului aveau, evident, probleme în a-și găsi soții, Astfel, călăul Marcu, judecat și executat în 1695, a adus-o în casa lui cu forța pe fiica țiganului Dumitru cu care a făcut un copil. Martorii din procesul lui Marcu spun că biata țigancă se temea de Marcu, așa că a fugit în secuime, lăsându-și copilul pe mâinile călăului. Mama soției fugare a încercat să își recupereze nepotul, dar fără succes, și niciunul dintre martori nu știa ce s-a întâmplat mai departe cu acest copil.

Mult mai târziu, în anul 1785, mai mulți țigani au depus mărturie împotriva călăului brașovean din perioa-

GRAVURĂ germană înfățișând călăi care „trag pe roată" niște condamnați la moarte

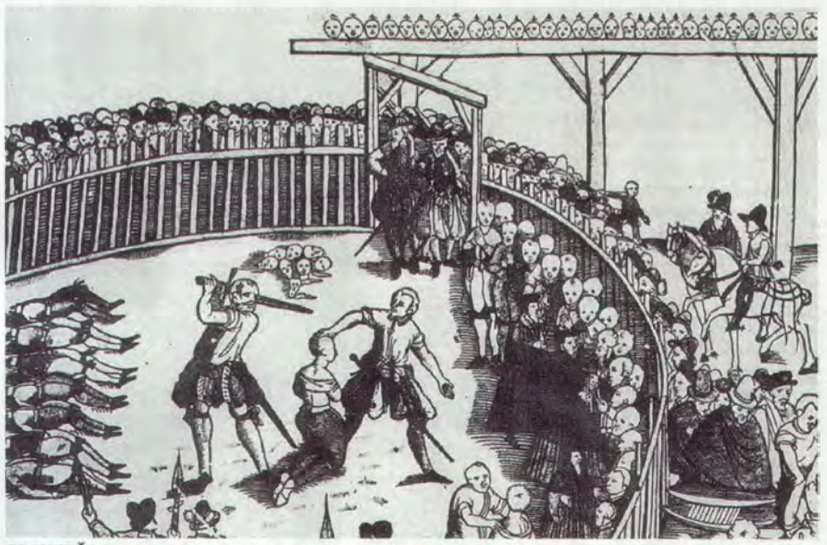

GRAVURĂ reprezentând cum se desfășura procedura de decapitare a unui condamnat în spațiul german, în secolul al XVI-lea

VERSIUNEA clasică a „tragerii pe roată", în care călăul folosea o roată pentru a zdrobi oasele condamnatului

dă (din păcate, documentele nu au înregistrat numele lui). În acest caz, țiganul Constantin Țire a mărturisit autorităților că a aflat despre călău că acesta *„se poartă în mod nepermis cu o altă țigancă, Stanca Lupulaș"*, iar atunci când preotul catolic von Beldi s-a întâlnit cu călăul la o cârciumă și a încercat să-l convingă să o lase pe țigancă în pace, călăul l-a bătut cu un toiag și l-a lovit cu palma peste gură.

Călăii brașoveni întâmpinau dificultăți și în recrutarea ajutoarelor, de multe ori servitorii călăului fiind luați cu forța. Conform mărturiei lui Ion temnicerul, călăul Marcu l-a făcut slujitor cu forța pe Gologanul, *„târându-l în coliba sa"*, după care *„l-a torturat și i-a tăiat urechile"*. La șase săptămâni după aceasta, lui Marcu nu i-a plăcut cum săpase Gologanul o groapă în care trebuia pusă o țeapă pentru o execuție, așa că *„l-a bătut pe acesta cu o secure peste piept și între umeri încât nu mai putea să se ridice în picioare și doar se târa pe pământ, iar după trei zile a murit"*. În anul 1785, țiganul Ion Colța s-a plâns de faptul că a fost silit cu forța de călău să-i fie ajutor și să participe la două execuții, mai mult, a fost chiar sechestrat în casa călăului, care l-a obligat să recunoască că îi este dator cu bani amenințându-l că îl va tăia în bucăți cu sabia. Chestiunea impurității rezultate în urma atingerii călăului era cât se poate de serioasă în Brașovul secolului al XVIII-lea. Ancheta asupra călăului din 1785 consemnează mărturia țiganului Matei Moldovan care se plânge că, într-o seară, în vreme ce mergea la o nuntă în Altstadt împreună cu soția și copilul său, a fost atacat fără motiv de călăul orașului, care l-a bătut. Urmarea imediată a fost că vecinii săi l-au declarat impur, unrein, în urma contactului cu călăul, și a început să nu își mai poată găsi de lucru în oraș. Matei Moldovan se mai plângea că *„a trebuit să dau socoteală vecinilor și să mă curăț pentru că spuneau că am avut de-a face cu un ceva necurat și în felul acesta nici eu, nici alți oameni cinstiți nu mai putem umbla pe stradă fără să ne temem de el"*.

Intrarea în modernitate

Încet-încet, călăii brașoveni și-au pierdut importanța și sursele de venit. Taxa de doi denari pe care fiecare țigan trebuia s-o plătească după fiecare execuție a fost abolită în 1785. În 1856 s-a renunțat la serviciile călăului orașului, execuțiile fiind duse la îndeplinire prin împușcare de către un pluton de execuție. Spânzurătoarea din piatră ridicată în secolul al XVIII-lea, al cărei prim client a fost chiar meșterul zidar care a înălțat-o, a fost demolată în anul 1870. În 1872 au fost desființate breslele, dispărând și conceptul de „puritate" a cetățeanului. Doar la mijlocul secolului al XX-lea mai exista în Brașov porecla de „Henkerjoszi", dată hingherului, o ultimă amintire a călăului brașovean, desemnat în documentele germane de secol al XVIII-lea, „Henker".

Carmen Sylva, o regină care fuma

Am descoperit, într-un târg de vechituri din Berlin, o reclamă la ţigările „Carmen Sylva“. Nu ştim foarte clar cine producea ţigările care purtau numele reginei, dar, din presa internaţională a vremii, ştim altceva: Elisabeta se număra printre feţele încoronate ale Europei care fumau, într-o perioadă în care obiceiul nu era asociat sexului frumos, dimpotrivă chiar.

Regina Elisabeta a României (29 decembrie 1843-18 februarie 1916) s-a născut în micul principat german de Wied la 29 decembrie 1843, în castelul Monrepos, reşedinţă a familiei căreia i-a păstrat o caldă amintire toată viaţa. După căsătoria cu principele domnitor al României Carol de Hohenzollern-Sigmaringen în 1869, Elisabeta a venit în România şi a rămas aici până la sfârşitul său din 1916.

Cunoscută şi sub pseudonimul literar de Carmen Sylva, Elisabeta l-a completat pe augustul său soţ prin susţinuta activitate literară şi prin opera culturală şi de asistenţă socială pe care a patronat-o. Notorietatea reginei în Europa şi în lume începe să fie astăzi timid redescoperită şi analizată. Dacă la începutul secolului XX, ziaristul şi scriitorul Radu D. Rosetti întâlnea în nordul Norvegiei un învăţător local care citise o parte a operei literare a reginei iar doi-trei ani mai târziu, de data aceasta la Punta Arenas, în sudica Patagonie, o feministă americană îi vorbea cu simpatie unei colege din România despre rolul reginei în emanciparea femeii din ţara aflată la gurile Dunării, după 1916 personalitatea reginei a trecut într-o nemeritată uitare.

Reclama a trecut şi printr-un atelier de tâmplărie

Dincolo de fondurile de arhive, biblioteci, muzee şi colecţii particulare, uneori hazardul îi oferă istoricului semne pline de optimism. Într-un fel, reeditând aventura relatată de G. Călinescu în prefaţa la romanul *Scrinul negru*, un târg de vechituri berlinez ne-a oferit şansa descoperirii reclamei care promovează ţigările numite „Carmen Sylva“ şi pe care o prezentăm în acest număr al revistei „Historia“.

Prezenţa stemei Vechiului Regat înlătură orice coincidenţă de nume pe care un neîncrezător ar putea-o bănui. Nu ştim deocamdată cine a fost producătorul acestor ţigarete de lux. Ştim însă că regina a apărut în câteva reclame de epocă la diverse mărci de maşini de scris, în Germania şi nu numai. Restaurarea reclamei, altfel bine conservată, şi analizele chimice făcute de pasionatul restaurator, au adus la lumină amănunte legate de locurile prin care aceasta a trecut, cum ar fi o farmacie şi un atelier de tâmplărie. **Alin Ciupală**

REGINA Elisabeta a României, a cărei pasiune pentru cărți era cunoscută în toată lumea (sus)

„REGINA POETĂ", în salonul de muzică, printre artiști (dreapta sus)

REGELE CAROL I și regina Elisabeta, la Castelul Peleș (jos)

FOTO: ALIN CIUPALĂ, ALBUMUL „PRINOS MARELUI REGE CAROL I" (BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE)

Regina şi ţigările

Nu putem ști, în mod cert, cine a produs țigările care purtau numele reginei din România, dar un articol din ziarul neo-zeelandez „The Star", numărul din 19 ianuarie 1907, poate să aducă o serie de informații în direcția lămuririi noastre. Intitulat „Woman's world" (probabil numele unei rubrici), articolul inventariază, în câteva paragrafe, activitățile unor femei importante ale lumii la momentul respectiv (regina Spaniei – pasionată de călărie, regina Alexandra – o muziciană desăvârșită, regina Italiei – devotată soțului și copiilor, Helen Gould, una dintre cele mai bogate femei din lume – dedicată acțiunilor filantropice etc.). Despre regina României citim următoarele: *„Carmen Sylva, Regina României, este tot timpul interesantă, chiar și dacă vorbim despre lucruri mici. Ea a primit zilele trecute o scrisoare de la un producător bucureștean de țigări, în care acesta o anunța că și-a denumit cele mai bune țigări «Carmen Sylva» și că a umplut o cutie pe care să o expună la expoziția industrială care are loc acum la București. A doua zi, Regina a mers la expoziție și a dorit să vadă țigările. Omul, care o aștepta, i le-a arătat. Regina l-a rugat atunci pe acesta să fumeze o țigară, ca ea să-i poată simți aroma. Și, la rugămintea domnului, Regina și-a umplut poșeta cu țigările «Carmen Sylva». «I le voi duce Regelui», a spus ea doamnei de onoare. «Îl vor liniști câtă vreme îi voi citi poeziile mele»"* (sursă: National Library of New Zealand).

În aceeași arhivă digitalizată, cuprinzând mai multe publicații neo-zeelandeze, întâlnim numeroase articole despre fețele încoronate ale Europei, care fumau; printre ele, și regina Elisabeta. Precursoare ale tabloidelor de astăzi, cuprinzând și informații de culoare, dar și multe zvonuri, câteva dintre ziare notează: *„Împărăteasa Austriei obișnuiește să îndepărteze gândurile negre cu ajutorul țigărilor, regenta Spaniei găsește în țigări o alinare a problemelor ei, în vreme ce «Carmen Sylva», talentata regină a României, își scrie poeziile sub inspirația lor"* (scrie „Evening Post", la 25 februarie 1899); *„Regina României («Carmen Sylva») fumează în mod continuu. E o femeie cu tensiune nervoasă crescută și a declarat în mod public că țigările au asupra ei un efect calmant, mai mult decât soluțiile oferite de medici"* (în „The Star", 7 februarie 1908). Confirmarea faptului că regina României într-adevăr fuma o găsim în lucrarea *The Social History of Smoking*, publicată în 2006, care tratează chestiunea apariției și răspândirii fumatului în Anglia. Femeile britanice ar fi început să fumeze cam pe la 1860, iar curajoasele și-au atras suficiente „apelative", niciunul dintre ele flatant. Reginei Victoria nu îi plăcea acest obicei și interzisese să se fumeze în jurul ei, *„dar multe doamne din familii regale ale Europei, contemporane cu Regina Victoria și cu fiul ei, aveau reputația de a fi fumătoare. Printre ele, poate fi numită Carmen Sylva, poetesa Regină a României..."*

Florentina Țone

DEMONSTRAȚIE a legionarilor în fața Palatului Regal din București, 6 septembrie 1940

21-23 ianuarie 1941

Agenți ai serviciilor secrete sovietice, implicați în rebeliunea legionară?

Mișcarea Legionară a reprezentat pentru Partidul Comunist un concurent însemnat și incomod în lupta pentru cucerirea puterii politice și instaurarea unui stat totalitar, unde lupta pentru putere presupunea „eliminarea concurenților", dorința de compromitere și distrugere a adversarului. Competiția devine evidentă în condițiile în care, prin Înaltul Decret nr. 3151 din septembrie 1940, Statul Român devine „Stat național-legionar, iar Mișcarea Legionară este singura mișcare recunoscută în noul stat".

DE TIBERIU TĂNASE

ÎN ZILELE rebeliunii legionare, armata română a rămas fidelă generalului Ion Antonescu

FOTO: BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE, PHOTOLAND/CORBIS IMAGES

Odată cu proclamarea statului național-legionar, PCR transmitea noi instrucțiuni și directive membrilor săi, în care cerea ca aceștia *„să speculeze asemănarea între unele principii comuniste și legionare și să se strecoare cât mai mult în rândurile cămășilor verzi pentru a le compromite; să speculeze toate nemulțumirile, creând cât mai multe dificultăți guvernului"*[1].

În acest context, și autoritățile devin din ce în ce mai preocupate de infiltrările elementelor comuniste în Mișcarea Legionară. Astfel, ministrul de Interne, generalul Petrovicescu, recunoștea, în ședința Consiliului de Miniștri din 29 octombrie 1940, pătrunderea comuniștilor în Mișcarea Legionară, menționând că: *„De multă vreme avem informația că se produce o penetrație de comuniști în Mișcarea Legionară"*[2]. De asemenea, generalul Antonescu îi comunica lui Hitler, la 14 ianuarie 1941 că *„Mișcarea Legionară s-ar fi anarhizat prin implantarea în rândurile sale a comuniștilor"*. În memorandumul înaintat în aceeași zi Führer-ului, șeful statului român sublinia: *„Elemente nepregătite sau trimise de comuniști poartă răspunderea pentru pierderea de popularitate a legiunii, pentru haosul economic care a urmat și pentru creșterea primejdiei de anarhie, în timp ce propaganda comunistă se intensifică"*[3].

Instituțiile statului, cu ochii pe comuniști. Documente ale Inspectoratului General al Jandarmeriei, ale Direcției Generale a Poliției și ale SSI-ului conțineau o serie de informații care atestau asemenea infiltrări ale comuniștilor în rândurile legionarilor, speculând toate lipsurile muncitorilor.

Astfel, Inspectoratul General al Jandarmeriei informa prin Ordinul de informațiuni nr.71/1940, din 1 noiembrie 1940, în legătură cu *„preocuparea comuniștilor în elaborarea unui plan pentru introducerea în Mișcarea Legionară a unor agenți comuniști de încredere, conform instrucțiunilor primite de la Centru (Moscova), și care, printre altele, vor căuta să provoace sub egida legionară tulburări și manifestațiuni"*.

Cauzele care au dus la pătrunderea elementelor comuniste în Mișcarea Legionară au fost sesizate și de Direcția Generală a Poliției în „Dările de seamă din lunile februarie și martie", în care erau menționate: a) ușurința cu care era primit în Mișcarea Legionară orice solicitant fără vreun control serios; b) desființarea breslelor, care a condus la împingerea muncitorilor spre continuarea activității în cuiburile legionare sau alte organizații cu caracter politic.

S-a strigat „Trăiască Rusia sovietică" în timpul rebeliunii legionare. În ceea ce privește aspectele legate de amestecul sovieticilor prin filiera PCd.R la acțiunile din timpul rebeliunii, a fost publicat un număr redus de documente. Din documentele studiate în arhive (Direcția Arhivelor Istorice Centrale, Arhivele Naționale București, Arhiva Serviciului Român de Informații și arhivele MApN) a reieșit însă implicarea în rebeliunea legionară atât a unor comuniști români – mulți agenți ai serviciilor secrete sovietice, cât și a altor agenți ai serviciilor secrete sovietice. În acest sens, în unele documente sunt menționate nume ale unor comuniști infiltrați și identificați ca participanți la rebeliune. Astfel, în unele dintre documente se menționează următoarele: *„Cu ocazia manifestațiilor din ziua de 21 ianuarie, la care au luat parte și un grup de muncitori ceferiști, s-a auzit strigând TRĂIASCĂ RUSIA SOVIETICĂ. Adevărații legionari au părăsit pe manifestanți, văzând singuri greșeala ce au făcut-o când au primit pe acești muncitori în sânul Mișcării Legionare. Persoanele care au strigat și manifestat pentru URSS nu s-au putut identifica, majoritatea dintre ei fiind înarmați cu revolvere"*[4]. Privitor la participarea comuniștilor la acțiunile din timpul rebeliunii, în *„Darea de seamă pe luna martie 1941"* a DGP se preciza că: *„În timpul rebeliunii, între muncitorii încadrați în CML au fost identificați numeroși comuniști care au participat la demonstrații, furturi, jafuri, crime. Sentințele pronunțate de către tribunalele militare confirmă această afirmație"*.

Muncitorii comuniști, rol de „agenți provocatori". Unii muncitori, identificați ca participanți la rebeliunea legionară, sunt menționați într-o notă a DGP din aprilie 1941, și anume: *„Vasiliu Iulius – strungar la Rafinăria Teleajen a Societății Româno-Americane, comunist notoriu, înscris în cadrele Mișcării Legionare în care a activat până în ziua rebeliunii, la care a luat parte activă; Ionescu Nicolae*

GENERALUL Ion Antonescu (stânga) și Horia Sima (dreapta), la un parastas organizat de Mișcarea Legionară fostului ei conducător, Corneliu Zelea Codreanu, în decembrie 1940

(zis Dumitrache Nicolae), lăcătuș la Rafinăria Teleajen a Societății Româno-Americane, cunoscut ca vechi comunist, se înscrisese în ultimul timp în cadrele Mișcării Legionare în care a activat până în ziua rebeliunii, când a fost văzut luând parte la acțiunile la care se dedau rebelii; Cojan Constantin, lucrător la Rafinăria Teleajen a Societății Româno-Americane, comunist notoriu continuă a face propagandă în rândul lucrătorilor a făcut parte în ultimul timp din Mișcarea Legionară și a luat parte la rebeliune"[5].

De asemenea, este menționat și Lucrețiu Vâlceanu, *„notoriu comunist și fost luptător în Brigăzile Internaționale Roșii din Spania, înscris ulterior în Mișcarea Legionară, în calitate de redactor al ziarului Biruința a difuzat zvonul fantezist că generalul Dragalina este de partea rebelilor"*[6].

Demn de semnalat este și faptul că, într-un raport al Direcției Generale a Poliției, din 28 august 1941, rezulta că *„după rebeliune s-a observat că un număr însemnat dintre foștii muncitori care aderaseră la Mișcarea Legionară s-au retras și au început să activeze în mișcarea comunistă din care făcuseră parte anterior. La Atelierele CFR Griviția, unde majoritatea elementelor comuniste trecuseră în tabăra legionarilor, astăzi se încadrează din nou în rândurile mișcării comuniste dând mâna cu foști tovarăși"*. Documentul demonstrează rolul de *„agenți provocatori"* pe care l-au îndeplinit *„anumite elemente comuniste"* infiltrate în Mișcarea Legionară. Activitatea *„agenților provocatori comuniști"* este confirmată și de SSI, care, urmărind permanent atât activitatea Mișcării Legionare, cât și activitatea comunistă, preciza în *„Nota privind rolul agitatorilor comuniști introduși în Mișcarea Legionară": „Cercurile legionare conducătoare cred că acești pseudo legionari (n.n. – comuniști) au fost introduși în mișcare numai pentru a agita și anarhiza țara, rămânând pe mai departe comuniști. Așa fiind – susțin cercurile menționate – nu poate fi cazul despre o încadrare a unor legionari în Partidul Comunist, ci despre o revenire a comuniștilor în cadrele partidului după ce și-au făcut datoria în cuiburile legionare"*.

Horia Sima și militantul comunist Dumitru Groza. Amestecul unor comuniști în timpul rebeliunii din 21-23 ianuarie 1941 este reluat și analizat pe o bază informațională mai largă de către SSI în *„Darea de seamă asupra rebeliunii"*, întocmită la sfârșitul lunii februarie din același an. Dar, prin aprobarea dată de Horia Sima, reorganizarea Corpului Muncitoresc Legionar (CML) urma să fie făcută sub conducerea lui Dumitru Groza, *„militant comunist de notorietate"*. Așa după cum demonstrează documentele din Arhiva SSI, comuniștii se înscriseseră masiv în CML. Comandantul Mișcării Legionare observase acest fenomen și hotărâse o epurare, însă primirea de noi membri muncitori cu simpatii comuniste a continuat. Și aceasta, pentru că, între comandantul Mișcării Legionare și conducătorii Partidului Comunist ar fi existat relații mult mai vechi. După cum atestau date din Arhivele Siguranței și din cele ale Ministerului Muncii, Dumitru Groza, unul dintre apropiații lui Horia Sima, era în realitate, *„unul dintre cei mai încrâncenați militanți ai extremismului de stânga"*. Prin Dumitru Groza s-ar fi menținut supremația CML asupra restului Legiunii, iar Horia Sima i-ar fi luat permanent apărarea.

Tot în *„Darea de seamă asupra rebeliunii"* întocmită de SSI se oferă și alte câteva exemple de intruziune comunistă. Astfel, serviciile de Siguranță și ale SSI se implicaseră în arestarea lui Boris Niconov din Basarabia, trimis de Soviete cu *„misiunea de a se introduce la legionari"*. Un alt exemplu făcea referire la cizmarul Moga, un alt comunist notoriu din Cernăuți, care primise suma de 200.000 lei de la Ajutorul legionar, spre a se instala ca refugiat la Suceava. Alți comuniști legionari percheziționaseră sediul Centrului informativ Suceava al SSI, iar executanții au fost Krevinski, Cervinski și Viskeron Alois, de asemenea identificați ca notorii comuniști infiltrați în Mișcarea Legionară.

Concluzia documentului SSI privind implicarea comuniștilor în rebeliune, în urma directivelor și intereselor sovietice, se impunea de la sine: *„Sovietele – cărora orice complicații de ordin politic intern din România le foloseau – au căutat și reușit prin elementele ce se infiltraseră în rândurile Mișcării legionare, pe de o parte, să fie informate asupra activității interioare a Mișcării legionare, iar pe de altă parte de a provoca tot prin aceleași elemente mișcări și acțiuni anarhice conform cu interesele sovietice"*[7].

De altfel, și Legația Sovietică din București *„era de acord cu faptul că în Mișcarea Legionară se aflau foarte multe elemente comuniste, foarte bine apreciate, iar mulți dintre aceștia, cu ocazia rebeliunii, au atâțat spiritele provocând dezordini și chiar participând la jafuri"*[8]. Mai mult, *„Sovietele ar fi trimis în România mari sume de bani pentru a fi întrebuințate în propaganda legionară. Cu împărțirea lor s-ar fi ocupat conducătorii muncitorilor legionari"*[9].

Interesul sporit al Moscovei față de situația din România este demonstrat și de un raport documentat transmis de PCdR la 9 februarie 1941 *Internaționalei a III-a*, cu privire la *„statistica devastărilor, numărul victimelor, pagubele estimate la circa zece miliarde lei"*. Raportul era însoțit de un reportaj filmat *„asupra modului în care s-a desfășurat rebeliunea în Capitală și în cele mai importante centre din țară. În concluzie, PCdR raporta că acțiunea de penetrație comunistă în cadrele Mișcării Legionare a dat rezultate neașteptate și că ea reprezintă cea mai eficace încercare de revoluție în România"*[10].

Concluziile autorităților statului prezentate Președinției Consiliului de Miniștri subliniau că *„jafurile, asasinatele și devastările au dat rebeliunii un caracter revoluționar comunist, explicabil, de altfel, prin primirea în Legiune a elementelor de stânga și a celor de la periferia Capitalei"*[11].

Fragmente prezentate și în lucrarea *Fețele Monedei. Mișcarea legionară între 1941-1948*, Editura Tritonic, 2010, pp. 208-214

NOTE

1. Maria Georgescu, *Verzii și roșii, mână în mână*, în revista „Dosarele Istoriei", nr. 9/2000, p. 44
2. *Pe marginea prăpastiei*, vol. 2, Ed. Scripta, București, 1992, p. 20
3. Mihai Pelin, *Miza Războiului*, București Editura Viitorul românesc, 2000, p. 103
4. Vezi Aurică Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940-ianuarie 1941* și *Istoria PCR*, vol.V, sinteză, documentar
5. Notă privind comuniștii identificați ca participanți la rebeliunea legionară, ANB, Raport, fond DGP, Dos.30/1941, f. 346
6. Cristian Troncotă, Eugen Cristescu, *Asul Serviciilor Secrete Românești*, p. 69
7. Cristian Troncotă, *România și frontul secret*, București, Editura Elion, 2008, p. 286
8. Notă a DGS, din martie 1941, A.N.B, fond DGP, Dosar 1/1941, f. 2
9. Ordinul nr. 87/1941 A.N.B., fond DGP, D.2/1941, f. 11. și f. 97
10. Nota DGP din 9 februarie 1941, ANB, fond, DGP, 1941, f 1
11. *Pe marginea prăpastiei*, vol. I, Ed. Scripta, București, 1992, p. 34

1950-1953

Pe frontul din Coreea au fost și români!

Ioana Cruceanu și Elena Zeleniuc, două veterane ale Crucii Roșii, au fost martorele primei manifestări „calde" a Războiului Rece și au bandajat, la capătul celălalt al lumii, rănile unui conflict care nu le aparținea nici lor, și nici celor două state combatante: Republica Populară Democrată Coreea și Coreea de Sud. După jumătate de secol de istorie care nu a adus prea multe schimbări, cele două surori medicale își amintesc dramele zguduitoare ale peninsulei coreene, exact așa cum s-au văzut ele din spatele frontului.

DE LAURENȚIU UNGUREANU

Între anii 1951 și 1957, într-o perioadă în care România reinventa istoria și lega noi prietenii diplomatice sub „drapelul" roșu al secerei și al ciocanului, 220 de voluntari, organizați în șapte echipe de medici și surori medicale, părăseau țara pentru a îngriji, la aproape 17.000 de kilometri distanță, cicatricile unui război absurd. Ioana Cruceanu (86 de ani) și Elena Zeleniuc (77 de ani) sunt doar două dintre eroinele anonime care au șters lacrimile și au tratat rănile soldaților nord-coreeni într-un conflict care nu s-a încheiat niciodată.

Rezumatul frontului, așa cum ajunsese el în Republica Populară Română, era simplu și, ca toate celelalte informații, puternic denaturat. *„Înainte de a pleca, noi știam așa: Kim Ir Sen era văr ori frate cu Rhee Syngman. Ei s-au certat și și-au împărțit Coreea în două: primul în nord și al doilea în sud. După un timp, cei din sud s-au hotărât să ocupe Coreea de Nord, cu ajutorul americanilor"*, redă Ioana Cruceanu o parte din „lecțiile" despre conflictul din Îndepărtatul Orient.

Peste 4 milioane de morți și răniți. Dacă propaganda politică încă funcționa perfect, imaginile din tranșee nu aveau însă cum să fie trucate. Pe frontul care fierbea, fără să țină cont de legile nescrise ale sângelui, nu conta ce înseamnă Războiul Rece, iar orgoliile sovietice și cele americane nu trebuiau explicate. Granița dintre cele două Corei, stabilită matematic la Yalta, de-a lungul paralelei de 38 de grade, a întipărit în memoria celor două surori medicale adevăratul război, cel cu peste 4 milioane de morți și răniți.

Pentru sacrificiul lor, Ioana Cruceanu și Elena Zeleniuc au fost decorate cu „Florence Nightingale", cea mai înaltă distincție ce poate fi acordată de Comitetul Internațional al Crucii Roșii de la Geneva, au primit distincții chiar de la „președintele etern" Kim Ir Sen și au fost medaliate în România comunistă și democrată. Cea mai valoroasă recunoaștere a muncii lor rămâne însă fiecare „mulțumesc" spus într-o limbă străină și care nu avea nevoie de nicio traducere. *„Singura noastră recompensă, pe care nu am putea s-o uităm niciodată, este privirea caldă a pacienților pe care am reușit să-i vindecăm"*, mărturisește Elena Zeleniuc, la cinci decenii distanță de ce-au trăit pe front. Cele două surori medicale și-au promis că niciunul dintre destinele mutilate în acea vreme, în care cerul promitea mai multe obuze decât stele, nu va fi uitat și s-au ținut de cuvânt. Fiecare dintre ele are câte un album stufos cu fotografii, pe care nepoții și oaspeții îl știu pe de rost. Poveștile au rămas nemuritoare, deși imaginile peste care încă nu s-a așternut praful dau senzația că eroii îngrămădiți pe hârtia îngălbenită de vreme au murit deja și a doua oară. Citiți în continuare în „Historia" câteva crâmpeie din memoria vastă a unui război prea sinistru ca să nu fie real.

Ioana Cruceanu: voluntar din curiozitate

Pentru Ioana Cruceanu, adevărata aventură a vieții ei începe în anul 1943, într-un sat din tumultuosul Ardeal aflat în cel de-Al Doilea Război Mondial. Deși avea doar 17 ani și crescuse într-o familie mare de „țărani harnici și gospodari", Ioana Cruceanu a luat drumul Capitalei și s-a înscris la Școala de Surori Profesioniste. La finalul războiului, învățase deja „secretele" meseriei și începuse să profeseze la Spitalul Militar din București. *„În anii '46-'48, era foamete mare în țară"*, își amintește veterana. Americanii nu mai veniseră, dar trimiteau, prin Crucea Roșie, diverse alimente pe care surorile le împărțeau la nevoiași. *„Atunci am văzut pentru prima dată varză conservată, morcovi, ceapă sau cacao"*, continuă aceasta, conturând un zâmbet complice.

Patru ani mai târziu, în 1952, dintr-o curiozitate copilărească – așa cum își explică acum – se hotărăște să se înscrie în cea de-a treia echipă ce urma să plece în Coreea. *„Voiam să văd și eu străinătatea și știam că nu voi avea niciodată ocazia asta cu meseria pe care o aveam. Așa că am acceptat să fiu voluntar. Nu știam foarte bine ce e acolo, mi se spusese că e război, dar nu mă așteptam niciodată să văd atâta durere la un loc"*.

Orbuțu': „Te duci la măcel!". Războiul îi furase tatăl, iar acasă mai rămăsese doar mama ei, bolnavă la inimă, așa că s-a hotărât să tăinuiască plecarea. *„Înainte de a pleca, voiam însă să vorbesc cu o persoană specială. La noi în sat locuia un om care s-a născut fără vedere. Noi îi spuneam «Orbuțu'». Și omul ăsta dădea în transă, adică se concentra și-ți spunea ce avea să ți se întâmple. Locuia la marginea unei păduri, destul de departe de sat, și drumul până acolo era foarte obositor. Când am ajuns la el, i-am spus că vreau să plec într-o călătorie și el, după ce a ticluit puțin, mi-a răspuns: «Eu nu te văd cât ești de grasă, dacă ești sau nu frumoasă ori puternică, dar văd că, acolo unde te duci, nu te duci să te relaxezi. Te duci la măcel! O să muncești mult, foarte mult, dar o să te întorci întreagă. Deși nu îmi dau seama unde poți să pleci tu atât de departe, că ai să mergi și pe apă, și pe uscat, și în zbor»"*, își amintește veterana.

Figura palidă a lui Lenin. Înainte de a ajunge în infern și a număra gloanțele pe masa de operație, surorilor li se pregătiseră diverse programe artistice, menite să le distragă de la grijile și spaimele plecării. Și cum, în România condusă mai mult de la Kremlin decât din București, Moscova era orașul făgăduinței, voluntarii au fost duși să vadă minunile socialismului pur. *„Am stat o săptămână în Moscova. Primul lucru pe care l-am vizitat a fost metroul. Nu mai văzusem metrou niciodată! Am coborât pe scări rulante, pentru noi a fost extraordinar!*

CRONOLOGIA RĂZBOIULUI COREEAN

1 DECEMBRIE 1943
La Conferința de la Cairo, Roosevelt, Churchill și Chiang Kai-Shek decid că Japonia trebuie să cedeze toate teritoriile cucerite prin forță, Coreea numărându-se printre fostele baze de război importante pentru niponi.

4-11 FEBRUARIE 1945
La Conferința de la Yalta, „cei trei mari" – Roosevelt, Stalin și Churchill – împart „matematic" Peninsula Coreeană de-a lungul paralelei de 38 de grade. Deși zona nordică (urmând să intre sub influența sovietică) era mult mai mică, Stalin acceptă linia de demarcație deoarece nordul era mult mai industrializat.

12 APRILIE 1945
Roosevelt moare. Viziunea noului președinte, Harry S. Truman, care îi privea pe ruși „cu circumspecție", începe, treptat, să schimbe politica externă a SUA.

9-26 AUGUST 1945
Armata Roșie eliberează nordul Peninsulei Coreene de forțele nipone și se oprește în dreptul paralelei de 38 de grade, în așteptarea americanilor.

27 DECEMBRIE 1945
Comunicatul Conferinței de la Moscova prevede crearea unei comisii formate din americani și ruși, care să administreze teritoriul împărțit pentru cel puțin cinci ani, până când cele două state formate artificial se pot reuni. Coreenii au lipsit de la negocieri.

17 IULIE 1948
Coreea de Sud își alege, în mod

Am fost apoi la Teatrul Balșoi și am vizitat Kremlinul. Acolo, am văzut o sală plină de cadouri pe care Stalin le primise din partea statelor de ziua lui. Din partea României era o locomotivă fabricată la «23 August», iar francujii trimiseseră steaguri zdrențuite, care să reprezinte lupta lor pentru eliberare. Am fost și la «Sala Coloanelor», am văzut unde era Lenin. Era palid și oarecum trist, așa mi s-a părut figura lui", povestește, în amănunt, bătrâna și se străduiește să-și termine povestea.

Haosul, durerea și zgomotul obuzelor, pe care încă îl mai aude în diminețile liniștite, se aflau însă, la momentul vizitei la Moscova, de partea cealaltă a Rusiei, la o distanță de câteva zile în vestitul Transiberian. Acolo, la granița fragilă dintre cele două Corei, unde viața se consuma între tranșee, Ioana Cruceanu a strâns mii de amintiri. *„Ne-au dus într-un camion fără prelată, pentru a vedea avioanele de pe cer care ne-ar putea bombarda"*, și războiul a început să-și arate colții.

„Nu pot să vă descriu oameni fără mâini, fără picioare...". *„Eu am fost repartizată la radiologie, adică lucram într-un buncăr săpat într-un deal și acoperit cu frunze de copaci. În loc de geamuri, am pus tifon și am lipit hârtie albă pe o parte și pe cealaltă. Geamurile s-ar fi spart la primul bombardament. Aveam niște sobe improvizate din butoaie de metal. Era o gaură făcută în perete și butoaiele erau așezate cu fundul în cameră. Ne trezeam dimineața cu nările pline de funingine și, dacă scăpam ceva pe jos, spuneam că a căzut în iad"* – o descriere pe cât de succintă, pe atât de tăioasă, a vieții din spatele unui război care distrugea zilnic sute de destine. Despre oamenii pe care îi trata, Ioana Cruceanu preferă să nu amintească. *„Ce rost mai are? Nu pot să vă descriu oameni fără mâini, fără picioare sau cu creierul pe afară. Nu, n-am uitat nimic, dar nu vreau să răscolesc acele clipe în care nu mai aveam timp nici de lacrimi"*, spune bătrâna și coboară privirea. Are o mulțime de fotografii și încă păstrează ziarele vremii care scriau despre români. Nu știe ce scrie, nu poate desluși literele acelea, dar se mândrește cu ele. *„Știu, totuși, că la capătul celălalt al lumii a rămas ceva din munca unor români, pe care au dăruit-o oamenilor fără să ceară nimic în schimb"*.

La întoarcere, oprire în China, la Hotelul Păcii. Timpul se măsoară altfel atunci când dormi fără să știi dacă vei vedea următorul răsărit, iar anul de voluntariat a trecut fără ca surorile să aibă timp să numere zilele rămase. *„Am fost anunțați, din senin, că a venit următorul schimb din România. Am stat câteva zile cu ei, le-am predat lecțiile învățate de noi și ne-am pregătit de plecare. La întoarcere, în China, am stat la Hotelul Păcii. Nici măcar nu ne-a trecut prin minte această ironie. Mai târziu, când am ajuns la Novosibirsk, trenul a oprit în stație. Am văzut pe geam că lumea se săruta și se îmbrățișa. Atunci a fost semnat armistițiul"*, își amintește Ioana Cruceanu. Era 27 iunie 1953, iar actul de pace era recunoscut de Comandamentul ONU, Coreea de Nord și China. După aproape jumătate de deceniu, cei trei semnatari au rămas singurii.

IOANA CRUCEANU, în costumul special de lucru din timpul iernii, costum căptușit cu vatelină

BARĂCILE în care lucrau surorile medicale erau făcute cu lemn adus de la Reghin

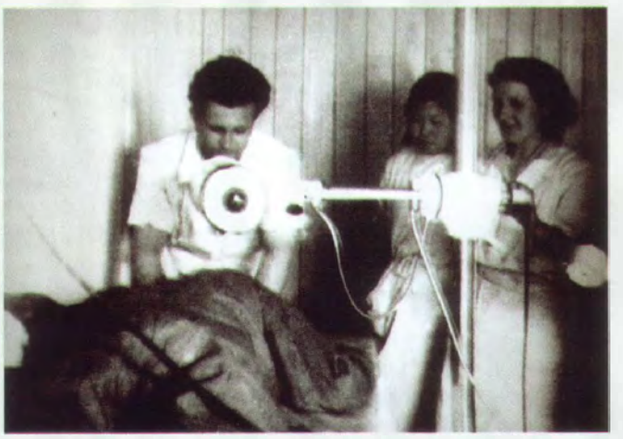

DR. BUTNARU, ajutat de surori la o radiografie

democratic, pe Syngman Rhee în funcția de președinte, iar la 15 august devine republică.

25 AUGUST 1948
În Coreea de Nord, controlată de Kremlin, guvernarea nu avea cum să fie altfel decât comunistă. Șeful statului devine Kim Il-Sung.

1948
URSS retrage militarii din Coreea de Nord.

1949
SUA își retrag forțele armate din Coreea de Sud.

14 FEBRUARIE 1950
Semnarea unui tratat de alianță între Moscova și Beijing.

1950
Kim Il Sung îi propune lui Stalin, într-o telegramă, o invazie a Coreei de Sud, motivând un posibil atac din partea Seulului. În plus, susține Kim Il Sung, celulele Partidului Muncitoresc sunt extrem de active în Sud. Stalin se consultă cu Mao Zedong, care aprobă acțiunea militară, având convingerea că SUA nu vor interveni.

25 IUNIE 1950
Trupele din nord depășesc paralela de 38 de grade și deschid focul. Scopul era să-l aresteze și să-l execute pe „banditul trădător" Syngman Rhee, care, după cum susținea Phenianul, trimisese primele trupe în nord.

Consiliul de Securitate al ONU condamnă invazia nord-coreeană (URSS, care avea drept de veto, n-a fost prezentă la întruniri).

27 IUNIE 1950
Președintele Harry S. Truman ordonă forțelor aeriene și

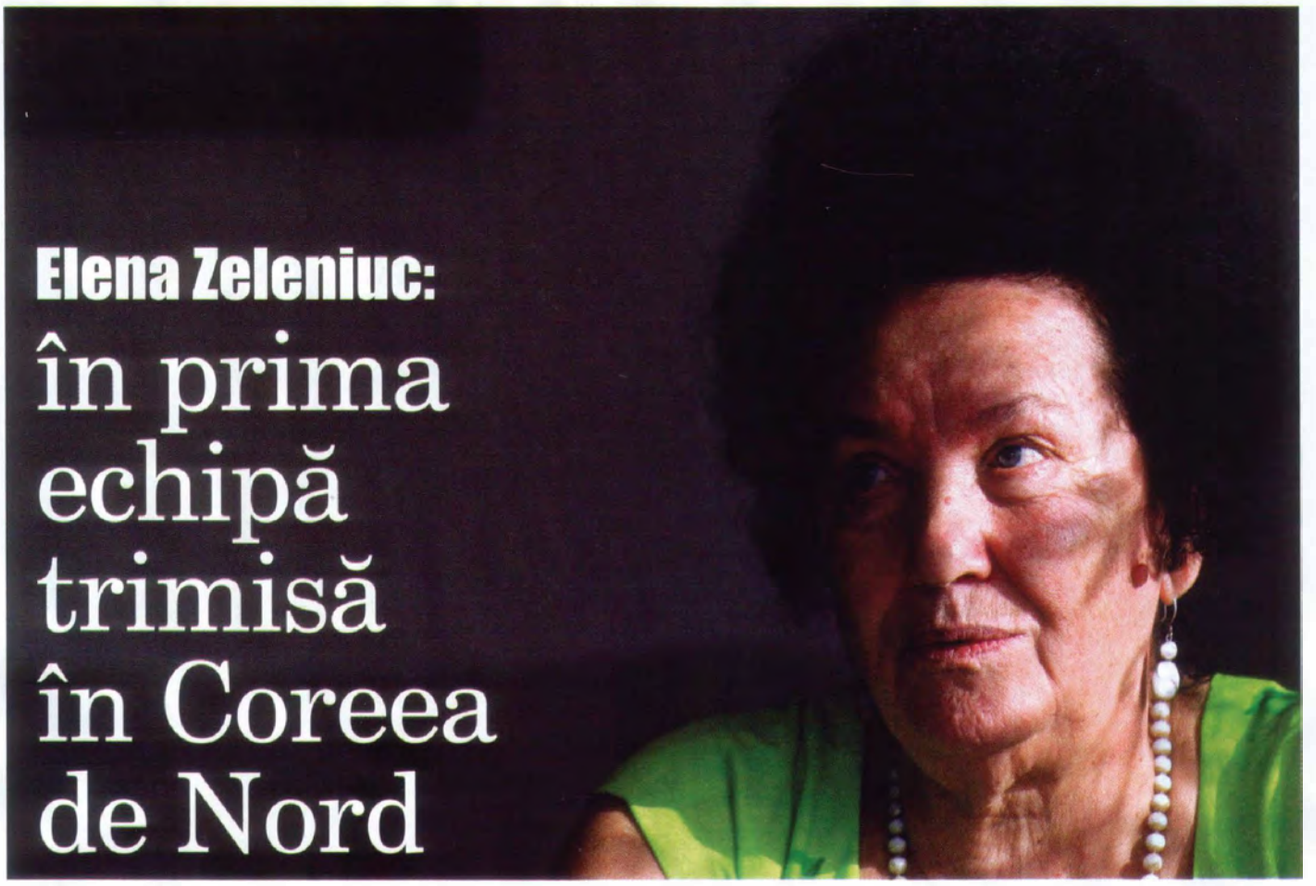

Elena Zeleniuc: în prima echipă trimisă în Coreea de Nord

Pentru Elena Zeleniuc, cel de-Al Doilea Război Mondial a fost scânteia care a pornit motorul unei vieți dedicate oamenilor. Imaginile sinistre de pe Frontul de Est pe care le-a văzut când încă era prea mică să le înțeleagă i-au rămas întipărite în minte: *„Am văzut asistenți medicali care nu știau nici măcar să folosească garoul pentru a opri hemoragia. Atunci m-am hotărât că, dacă voi putea, voi contribui cu toată energia la salvarea oamenilor aflați în suferință“*. Agitația care avea să devină o constantă pentru viața ei de mai târziu a început în anul 1949, când s-a înscris la prima școală sanitară de parașutiști. Era soră medicală, era tânără, iar curajul vârstei nu putea fi măsurat. *„Rămâi dator c-o moarte“*, le spunea celor mai sceptici și continua să-și vadă visul.

Un an mai târziu, în februarie, la spitalul Elias a venit o echipă cu o propunere aparte: *„Cine vrea să meargă în Coreea?“*. Războiul nu începuse de mult timp, dar cei care deja se întorceau de pe front aveau nevoie de îngrijiri. *„Eu am ridicat mâna. Când a aflat persoana la care stăteam în gazdă de hotărârea mea, mi-a spus că ar trebui să mă duc la psiholog“*, se amuză acum Elena Zeleniuc. Atunci însă n-a ascultat pe nimeni și, *„din dragoste pentru oameni“*, a plecat în prima echipă de cadre medicale ajunse în Coreea de Nord, alături de alți 18 voluntari. *„Celelalte state au trimis doar ajutoare materiale, iar noi eram mândri că românii reușesc să aducă ceva în plus unei țări paralizate de obuze“*, își amintește bătrâna. O dată ajunsă în mijlocul războiului, zâmbetul și entuziasmul au început, treptat, să i se șteargă de pe figură. *„Când am ajuns, mă speriasem de faptul că nu cunoșteam limba, însă mi-am dat seama imediat că nici nu aveam nevoie să o știu. Când e vorba de suferință, există o limbă comună. Pentru a face bine cuiva nu-ți trebuie niciun cod“*.

Teribila „napalmă“ și operațiile în biserică. Elena Zeleniuc a reușit să reziste ororilor războiului și a păstrat cu ea cele mai crude istorii născute la granița dintre ideologii. Traumele au rămas la fel de puternice, iar imaginile, la fel de vii ca pe front. *„Îmi dau lacrimile când mă gândesc“*, spune veterana și se oprește pentru a-și trage răsuflarea. *„Cea mai teribilă și cutremurătoare imagine este cea lăsată în urmă de «napalma». Când ajungea pe corpul omenesc ardea tot! În timpul verii se infecta așa rău, că stăteai ore întregi să pansezi un singur rănit“*, își amintește Elena Zeleniuc.

Convenția de la Geneva, care descria detașat regulile războaielor, interzicea bombardamentele asupra școlilor, spitalelor sau bisericilor. *„Știind de «Convenție», noi operam numai în biserică. La început s-a ținut cont de aceste norme, dar după puțin timp niciun loc nu mai era ocrotit. Totul se*

navale americane să susțină Coreea de Sud în acest conflict. Tot la această dată este publicată și Rezoluția 83 a ONU, în urma căreia 15 state decid să participe cu trupe de partea Seulului.

28 IULIE 1950
Trupele nord-coreene ocupă Seulul.

AUGUST-SEPTEMBRIE 1950
Armata americană rezistă atacurilor KPA (North Koreean People Army) în cadrul bătăliei din perimetrul Pusan.

15 SEPTEMBRIE 1950
Ofensiva condusă de generalul Douglas MacArthur reușește să scoată trupele ONU din regiunea Pusan și îi silește pe nord-coreeni să se retragă pe teritoriul propriu.

7-10 IULIE 1950
Premierul chinez Zhou Enlai decide ca soldații din Corpul al Treisprezecelea al Armatei subordonat Armatei a Patra de Luptă să fie imediat transformați în Armata Defensivă a Graniței de Nord-Est (NEBDA), pregătită pentru o intervenție în Coreea, dacă va fi necesar.

3 OCTOMBRIE 1950
Zhou Enlai declară la radio că țara sa se consideră îndreptățită să intervină dacă trupele ONU sau cele sud-coreene vor traversa paralela 38.

7 OCTOMBRIE 1950
O rezoluție britanică aprobată de Adunarea Generală împuternicește trupele ONU să traverseze paralela de 38 de grade și să restabilească ordinea în peninsulă.

19 OCTOMBRIE 1950
Trupele chineze pătrund în forță în spațiul nord-coreean.

ÎNAINTE de a pleca a doua oară pe front, soldații coreeni au dorit să păstreze imaginea celor care i-au îngrijit. Elena Zeleniuc, prima din dreapta jos

transforma, fără să ne dăm seama, într-un câmp de luptă", iar agonia devenea numitorul comun al tuturor, indiferent de naționalitate.

„Să nu ne lăsați așa sluți în viață". În haosul din spatele frontului, Elena Zeleniuc a simțit pe pielea ei cât de relativă este durerea atunci când tot aerul pe care îl respiri miroase a praf de pușcă. *„După un bombardament, o schijă mi-a zgâriat piciorul. L-a zgâriat așa tare că au trecut 100 de ani și semnul e tot aici. Eu, când am văzut în jurul meu câți oameni sunt fără picioare, mă mai uitam la durerea mea? Nici nu i-am dat atenție. Când m-a văzut doctorul Ion Țurai, infecția ajunsese deja până la os. Dacă nu îmi curăța rana imediat, riscam să rămân fără picior, așa că m-a luat în miez de noapte și m-a operat. Înainte de intervenție, am simțit cum anestezistului, un tânăr de 24 de ani care studiase în Europa, îi picurau lacrimile pe fața mea. Am adormit imediat, dar n-am să uit până mor acest moment"*. Asemenea unui epilog ce nu se încheie niciodată, finalul misiunii celor 18 voluntari a păstrat viu coșmarul din lumea întunecată a „dimineților liniștite". *„Să vă întoarceți, când se termină războiul, și să ne refaceți fața! Să nu ne lăsați așa sluți în viață"*, strigau coreenii și, deși știau că mint, surorile n-aveau cum să nu le promită că vor reveni.

DOCUMENTUL care a purtat-o pe Elena Zeleniuc la celălalt capăt al lumii

30 DECEMBRIE 1950
Forțele chineze și nord-coreene ajung, din nou, până la Seul.

IANUARIE-IUNIE 1951
Frontul se mută de-a lungul paralelei de 38 de grade. Truman îl demite pe generalul MacArthur, abandonează unificarea Peninsulei ca obiectiv al războiului și fixează ca nou scop „oprirea agresiunii".

10 IULIE 1951
Încep negocierile pentru armistițiu.

NOIEMBRIE 1951
Este fixată linia de armistițiu de-a lungul frontului, Coreea de Sud având o poziție avansată față de paralela de 38 de grade.

OCTOMBRIE 1952
Comandamentul ONU face o ofertă finală de pace, care este însă respinsă de către comuniști, motiv pentru care aliații occidentali se retrag de la masa negocierilor pentru o perioadă nedeterminată.

5 MARTIE 1953
Stalin moare. Zhou Enlai, prezent la Moscova pentru funeralii, sugerează revenirea la masa tratativelor. Syngman Rhee refuză însă orice pace care ar lăsa Coreea divizată.

27 IULIE 1953
Este semnat, la Pammonjon, armistițiul între reprezentanții ONU, cei ai Chinei și cei ai Coreei de Nord. Președintele Rhee nu a semnat actul. În anul următor, trupele americane și chineze sunt însă retrase treptat și situația se stabilizează în cele două țări.

Victoria primului corespondent de război pe frontul din Crimeea

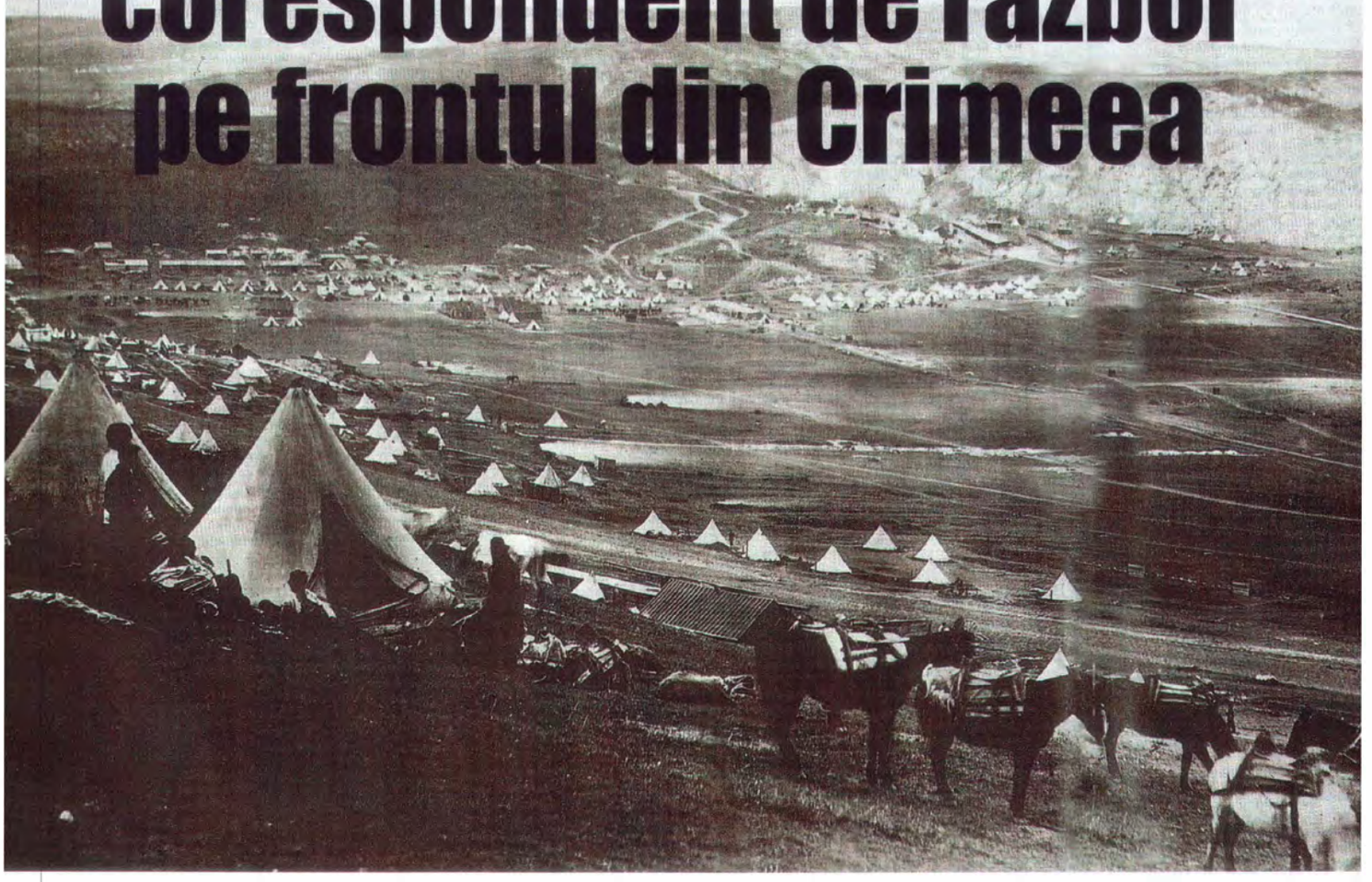

Așa cum atentatele din 11 septembrie 2001 au schimbat lumea, deschizând porțile NATO inclusiv pentru România, Războiul Crimeii a creat condițiile geopolitice favorabile Unirii Principatelor Române. Pentru prima dată între 1853 și 1856, presa a jucat un rol activ într-un conflict armat, mușcând cu sete din blazonul, până atunci impenetrabil, al militarilor celei mai puternice armate din lume.

DE CĂLIN HENTEA

Obiectivul real al Războiului Crimeii a fost stoparea ofensivei politico-militare rusești în Balcani și spre strâmtorile Bosfor și Dardanele; prin aceasta, Rusiei imperiale i s-a opus o coaliție formată din Marea Britanie, Franța, Imperiul Otoman și regatul Sardiniei. În epocă, însă, motivul declarat al războiului, dezbătut emoțional de presa occidentală, l-a reprezentat rivalitatea dintre Rusia și Franța privind poziția de garant al „Locurilor sfinte" din Palestina.

După pătrunderea trupelor rusești în Moldova și Muntenia în 1853 și înfrângerea flotei otomane de către cea rusă la Sinope, în 1854 a fost debarcat în Crimeea un corp expediționar aliat franco-britanic, comandat de un erou al războaielor antinapoleoniene, lordul Raglan. În bătălia de la Balaclava, din 25 octombrie 1854, a avut loc celebra și dezastruoasa șarjă eroică a Brigăzii de cavalerie ușoară britanică, brigadă comandată de lordul Cardigan, atunci când desuet curajoșii cavaleriști britanici au fost decimați de tunurile rusești. Episodul a intrat în legendă datorită poemului omonim scris de Alfred, Lord Tennyson, devenind nu doar o piatră de temelie a propagandei anglo-saxone pentru etica datoriei și a sacrificiului în război, dar și una dintre lecturile recomandate în școlile britanice pentru următorii o sută de ani. Războiul s-a încheiat în defavoarea Rusiei prin asediul și capitularea orașului port Sevastopol. Tratatul de pace semnat la Paris, la 30 martie 1856, a deschis calea geopolitică pentru unirea Principatelor Române în 1859, tocmai prin diminuarea influenței rusești în regiune și creșterea celei franceze.

Primul corespondent, primii fotografi de război. Războiul Crimeii a marcat prima contribuție remarcabilă a unui corespondent de război și a unui fotograf de război. Pentru prima dată, desfășurarea unui război a fost analizată în presă de un

William Howard Russell
sau consacrarea corespondentului de război

FOTO: GULIVER/GETTY IMAGES

Cel care avea să schimbe imaginea britanicilor despre ceea ce se petrece într-un război și despre condițiile în care trăiesc și-și desfășoară activitatea militarii britanici pe un front de luptă la mijlocul secolului XIX s-a născut la 20 martie 1820, la Lilyvale, lângă Dublin, atras fiind, din tinerețe, de viața militară. William Russell a devenit accidental jurnalist în anul 1841, atunci când un văr de-al său, corespondent al lui „The Times" la Dublin, l-a rugat să-l ajute în culegerea de informații privind desfășurarea alegerilor irlandeze. Iar Russell s-a gândit că locul unde poate afla toate incidentele interesante îl reprezintă spitalul, acolo unde îi putea chestiona pe irlandezii răniți în confruntările electorale.

Reportajul său a avut succes și editorul-șef al lui „The Times", John Delane, l-a angajat. De atunci, Russell a fost trimis în străinătate, să urmărească și să scrie despre majoritatea conflictelor armate majore ale epocii: Războiul Crimeii dintre 1853-1856, Răscoala șipailor din India din 1857-1859, Războiul civil american dintre 1861 și 1865, Războiul dintre Danemarca și Prusia din 1850, Războiul austro-prusac din 1866, Războiul franco-prusac din 1870, Comuna din Paris din 1871 și Războiul zulușilor din 1879. A primit mai multe ordine și decorații regale, a fost făcut cavaler în mai 1895, a scris cărți și a înființat „Army and Navy Gazette"; datorită corespondențelor sale din America, lui Russell i se recunoaște contribuția indirectă în reținerea Marii Britanii de a interveni în Războiul civil american. Și tot lui i se atribuie, nu întrutotul justificată, decizia de implicare a lui Florence Nightingale ca soră de caritate pe front, în urma lecturii reportajelor privind suferințele soldaților în război.

Grozăviile războaielor – în articolele lui Russell. Dincolo de exotismul coordonatelor biografice, lui William Russell i se datorează primele relatări autentice ale grozăviilor războiului, ale adevărului despre modul de desfășurare a luptelor și despre realitatea vieții de pe front. În Războiul Crimeii nu s-a sfiit – încurajat și susținut permanent de John Delane, editorul-șef al lui „The Times" – să scrie despre „managementul infam" al corpului expediționar britanic, despre superioritatea ambulanțelor și a hranei în cadrul contingentului francez, despre incompetența corpului ofițeresc britanic și indiferența ofițerilor față de soldați, despre incompetența comandantului lord Raglan, chiar dacă, despre masacrul șarjei cavaleriei ușoare din 25 octombrie 1854 a scris în cadrul „mândriei și splendorii războiului".

Pe toate fronturile străbătute, Russell, la fel ca toți urmașii săi în breaslă, s-a confruntat cu date contradictorii despre același eveniment, a trebuit să stoarcă informații din conversații cu soldații și ofițerii participanți la lupte, să se descurce singur cu hrana și cazarea în condiții ostile și să facă față acuzațiilor de a fi furnizat, prin articolele sale, informații utile pentru dușman. Fidel adevărului, în timpul Războiului civil din SUA, după ce fusese primit cu onoruri de oficialitățile nordiste (a căror cauză o simpatiza, spre deosebire de majoritatea concetățenilor săi care înclinau, din considerente economice și tradiționaliste, spre cauza sudistă), Russell nu a ezitat să scrie în „The Times" realitatea despre penibilul dezastru al trupelor nordiste în bătălia de la Bull Run; aceasta, după ce presa new-yorkeză prezentase aceeași luptă drept o mare victorie, ceea ce i-a atras violentul oprobriu al opiniei publice de peste Atlantic. Declinul lui Russell ca jurnalist în zone fierbinți a început o dată cu Războiul franco-prusac și Comuna din Paris, poziția sa de mare vedetă a presei fiind preluată de conaționalul său, Archibald Forbes, capabil să practice noul stil reportericesc – mai lapidar, axat pe fapte și date, și mai puțin înclinat spre descrieri și detalii.

Szathmari versus Fenton

Al nostru sau al lor?

Istoriografia română, cu toate accentele ei protocroniste, este insistentă în a afirma că ardeleanul de origine nobilă, Carol Popp de Szathmari (foto stânga), născut la Cluj pe 11 ianuarie 1812, este primul fotograf de război din lume, în defavoarea membrului fondator al Societății Fotografice Regale, britanicul Roger Fenton (foto dreapta), ambii fiind prezenți în teatrele de operații ale Războiului Crimeii la un interval scurt de timp (Szathmari în 1853 și 1854, Fenton în 1855). Cum forța istoriografică a unui imperiu nu se poate compara cu cea a unei țări est-europene, tratatele și volumele de specialitate de mare circulație îi recunosc întâietatea lui Fenton și îl ignoră pe Szathmari; și aceasta, chiar dacă primul fotograf de război din lume pare a fi un anonim american care, în 1847, a făcut câteva dagherotipii în conflictul dintre Mexic și Statele Unite.

Patru medalii la Expoziția internațională din 1855. **Cu toate acestea, în anul 1855, Szathmari, care realizase în premieră un album cu peste 100 de fotografii din Războiul Crimeii (cuprinzând portrete de ofițeri și generali ruși și turci din 1853, bivuacuri, fortificații și combatanți, în cetățile Silistra și Oltenița, în 1854), a primit, la Expoziția internațională de la Paris din 1855, patru medalii pentru activitatea sa fotografică – din partea Reginei Victoria a Angliei (care i-a acordat atenție pentru fotografiile sale timp de mai multe ore la reședința sa din Isle of Wight, în iulie 1855), din partea Împăratului Austriei, a lui Napoleon al III-lea al Franței (care i-a făcut onoarea primirii în audiență, în iunie 1855) și din partea Regelui Spaniei. Szathmari fotografiase trupele pe ambele maluri ale Dunării, la Oltenița, în aprilie 1854, atât pe militarii ruși, cât și pe cei otomani, fiind chiar în pericol de a fi împușcat ca spion de către turci.**

Ulterior, Szathmari, devenit membru al Societății Fotografice din Viena în 1870, a aprofundat arta și tehnica fotografică, devenind nu doar fotograful, dar și pictorul oficial al domnitorului Unirii, Alexandru Ioan Cuza, și apoi al regelui Carol I. Alături de Nicolae Grigorescu, Sava Henția și Mirea, Carol Popp de Szathmari a fost martor ocular al Războiului de Independență din 1877-1878, realizând fotografii și lucrări de grafică documentară privind luptele armatei române pe frontul din Bulgaria (publicate apoi în albumul „Suvenir din Resbelul din 1877-1878" *și în* „L'Illustration", „The Illustrated London News", „Illustrirte Zeitung" și „Resboiul") murind în 1887, după ce documentase grafic și încoronarea regelui Carol I, în 1881.

Documentaristul vs. propagandistul. **Spre deosebire de caracterul artistic-documentar al fotografiilor lui Szathmari, Roger Fenton a avut o misiune strict propagandistică în Războiul Crimeii, beneficiind nu doar de un consistent sprijin logistic asigurat de patronajul Prințului Albert, dar și de un vast echipament fotografic. Totul, pentru a contracara imaginea negativă a armatei britanice (așa cum fusese ea creionată de reportajele lui William Russell publicate în „The Times"). Înfruntând epidemia de holeră, Roger Fenton și asistentul său, Markus Sparling, au realizat circa 350 de negative aproape idilice (niciun clișeu cu morți, răniți, mizerie, boală), privind confortul, forța și determinarea soldaților britanici pe frontul din Crimeea.**

Fotografiile au fost amplu valorificate prin expunerea lor imediată la Londra și transformarea lor în gravuri pentru a fi publicate, atât într-un volum în martie 1856 de către editorul Thomas Agnew, cât și în revista „Illustrated London News". Dar pentru că echipamentul era greu, rudimentar, și pentru că era nevoie de o durată lungă de expunere, fotografiile lui Fenton au fost

ziarist profesionist și a fost imortalizată de fotografi. Niciodată până atunci presa nu își exprimase opiniile critice referitoare la modul de desfășurare a unor operații militare, opinii critice care erau rapid accesibile opiniei publice. Și aceasta, pentru că transmiterea corespondențelor din teatrul de operații în redacția metropolitană fusese mult facilitată de recenta invenție a telegrafului electric și a codului lui Samuel Morse.

Ziaristul care a consacrat definitiv profesia de corespondent de război s-a numit William Russell, acesta fiind acreditat de ziarul „The Times" pe lângă Corpul expediționar aliat în Crimeea. Iar primii care au fotografiat aspecte dintr-un război, constând în peisaje, amplasamente și figuri tipice din zona teatrului de operații, au fost românul ardelean Carol Popp de Szathmari, în 1854, pe malurile Dunării și britanicul Roger Fenton (1819-1868), în 1855, în peninsula Crimeea.

Primul corespondent de război a fost, de fapt, Henry Crabb Robinson, cel care a scris pentru ziarul londonez „The Times" despre campania lui Napoleon din 1807 de-a lungul râului Elba; el a fost urmat de Charles Lewis Guneisen, care a scris pentru „The Morning Post" despre desfășurarea războiului civil

INFANTERIȘTI TURCI. Foto: Carol Popp de Szathmari

SOLDAT rănit primind îngrijiri. Foto: Roger Fenton

exclusiv statice: peisaje, portrete de grup sau individuale, inclusiv cele două fotografii luate în vecinătatea Văii Morții, unde avusese loc celebra Șarjă sinucigașă a cavaleriei ușoare britanice de la Balaclava. Deși Fenton, spre deosebire de Szathmari, a abandonat definitiv, în 1862, orice preocupare fotografică, lucrările lui și nu cele ale românului au fost incluse în colecția revistei „Life" intitulată *„100 de fotografii care au schimbat lumea".*

din Spania dintre anii 1835-1837. William Russell, care era un irlandez cu opinii anti-imperiale și prieten cu scriitorii Charles Dickens și William Thackeray, a fost însă cel care a demonstrat puterea și rolul pe care-l poate avea presa pe timp de război într-o democrație parlamentară precum cea britanică.

Armata britanică: prăbușirea unui mit. La izbucnirea războiului cu Rusia, opinia publică britanică primise vestea cu entuziasm și sloganuri patriotice, absolutismul țarist fiind detestat în Marea Britanie, iar armata britanică, socotită atunci cea mai perfecționată și mai puternică din lume, fiind îndreptățită să intervină pentru a stopa expansionismul imperial rus. Până în acel moment exista obiceiul ca ziarele să-și scrie materialele despre război pe baza scrisorilor unor tineri ofițeri britanici aflați pe front. William Russell a fost printre primii trimiși speciali ai unui ziar tocmai pentru a observa și a scrie articole pe baza datelor culese chiar de el. Astfel, Russell a scris încă de la început despre precaritatea serviciilor de ambulanță, hrănirea și cazarea soldaților britanici în comparație cu condițiile mult superioare asigurate în armata franceză.

Sosit în Crimeea alături de corpul expediționar britanic comandat de lordul Raglan (fostul secretar al ducelui de Wellington și grav rănit în bătălia de la Waterloo din 1815), munca lui Russell a fost din start descurajată de comandanții militari, ziaristul trebuind să se descurce singur pe front. Totuși, Russell a fost primul care a transmis în țară o relatare exactă despre șarja sinucigașă a Brigăzii de cavalerie ușoară în bătălia de la Balaclava din 25 octombrie 1854. Mai mult, el a continuat să critice în materialele sale, publicate cu mult curaj în „The Times" de către editorul John Delane, modul în care era purtat războiul și în care erau asigurate medical și logistic trupele.

Puterea unor articole: demisia guvernului Aberdeen

Articolele sale au provocat șoc și consternare la Londra, unde imaginea armatei imperiale britanice fusese până atunci cu totul alta. Pentru prima dată, corespondențele de pe front transmise și publicate în țară de un ziarist au contribuit în mod substanțial la demisia guvernului Aberdeen, ca urmare a unui vot de neîncredere dat la 9 ianuarie 1855 în Camera Comunelor, privind modul în care era purtat războiul în Crimeea și numirea ca prim-ministru britanic a Lordului Palmerston, precum și trecerea la o reformă a armatei imperiale britanice după război. S-a creat astfel un precedent care va marca definitiv relația dintre presă și putere, precum și cea dintre militari și jurnaliști. Deși butada senatorului Hiram Johnson privind faptul că prima victimă a unui război este adevărul va fi pronunțată abia în 1917, această stare de fapt fusese acceptată tacit de către britanici încă din timpul războaielor napoleoniene pentru a fi consacrată în Războiul Crimeii. Urmărind contracararea percepției publice din ce în ce mai proaste privind orgolioasa armată imperială britanică, Roger Fenton a fost trimis, în martie 1855, la Balaclava cu scrisori de recomandare semnate de Albert, Prințul consort al Reginei Victoria, pentru a fotografia scene din zona frontului ce puteau combate convingător reportajele lui Russell. Cu un an înainte însă, în primăvara lui 1854, Carol Popp de Szathmari își instalase aparatura sa (cântărind 60 de kilograme) într-un cort pe malul Dunării, între localitățile Oltenița și Silistra, realizând peste 200 de fotografii de pe front. Acestea au fost reunite mai apoi într-un album intitulat *„Războiul ruso-turc 1853-1854"*, prezentat la Expoziția universală de la Paris din 1855 și din care, din păcate, se spune că nu s-a păstrat niciun exemplar *(n.r. – există totuși voci care susțin că ar mai exista un exemplar; dar nu în țară, ci în Marea Britanie).*

„Epoca de aur" a corespondenților de război. Perioada cuprinsă între Războiul Crimeii și izbucnirea Primului Război Mondial a fost numită de către istoricul britanic Philip Knightley drept „epoca de aur" a corespondenților de război. În tot acest timp, autoritățile politico-militare occidentale nu au impus din ce în ce mai numeroșilor jurnaliști, în timpul marilor conflicte armate, restricții sau o cenzură drastică în mod sistematic și concertat (doar accidental, ca urmare a inițiativei unui comandant).

Această nouă breaslă jurnalistică – corespondenții de război – a fost caracterizată cu umor de fondatorul ei, William Russell, drept *„rudele sărace ale unui trib nenorocos"*. Amploarea și influența crescândă a presei asupra opiniei publice în formarea unei atitudini generale despre rosturile și curgerea unui război au determinat pe oficialii britanici și francezi să recurgă la măsuri aspre de restricționare, cenzură și control a corespondenților de război imediat după izbucnirea Primului Război Mondial. Acest lucru a permis ulterior desfășurarea nestânjenită a unor virulente campanii de propagandă antigermane.

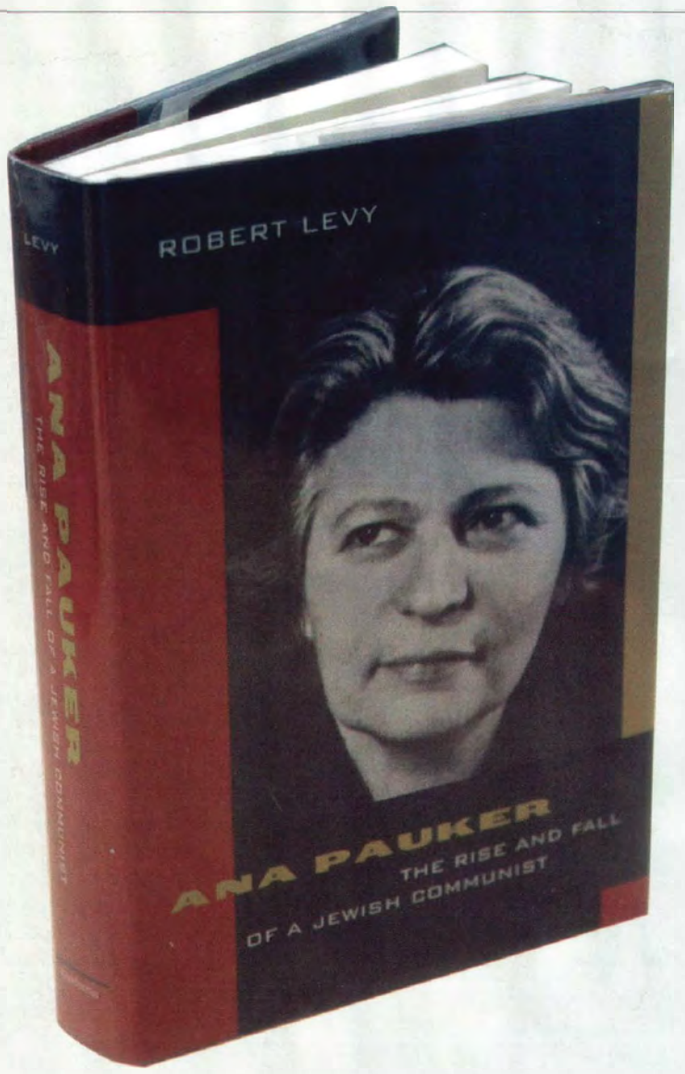

Ana Pauker-The Rise and Fall of a Jewish Communist (Ana Pauker-Ascensiunea și căderea unui comunist evreu), de Robert Levy, a fost publicată de Editura California University Press, din Los Angeles, SUA Volumul a fost tradus și în limba română la Editura Polirom, cu titlul *Gloria și decăderea Anei Pauker*

Ana Pauker, „un boa constrictor care tocmai fusese hrănit”

Cititorul român se va întreba mirat de unde provine acest interes pentru Ana Pauker din partea unui scriitor american și, mai ales, publicarea acestei cărți de către o editură de prestigiu ca aceea a Universității statului California. Răspunsul este dezarmant de simplu: Ana Pauker a fost prima femeie ministru din istoria lumii. La decenii distanță, au apărut pe rând și alte femei celebre cu rang de ministru și chiar de prim-ministru (Indira Gandhi, Golda Meir, Hillary Clinton, Margaret Lady Thatcher).

DE MICHAEL NICHOLAS BLAGA

FOTO: FOTOTECA ONLINE A COMUNISMULUI ROMÂNESC

ÎNTOARCEREA delegației românești de la Moscova, 27 iunie 1947. Ana Pauker e în centru, având-l în dreapta ei pe Gheorghe Gheorghiu-Dej

Autorul cărții de față, Robert Levy, este doctor în istorie al Universității Statului California – Los Angeles. Iar cele 17 pagini cu bibliografia cărții denotă un studiu aprofundat al carierei Anei Pauker. Pentru eventualii cititori sceptici sau ostili acestui subiect de studiu, este edificator aforismul tipărit de autor ca motto pe prima pagină a cărții sale: *„În sfârșit, dar nu și în ultimul rând, era Ana Pauker... Totdeauna când mă aflam în prezența ei, ea era ca un boa constrictor care tocmai fusese hrănit și care, de aceea, nu urma să te mănânce – pentru moment! Grasă și înceată așa cum părea, ea avea tot ce este respingător și totuși oribil de fascinant la un șarpe. Mi-am putut ușor imagina, numai din observarea ei, cum și-a denunțat ea propriul soț, care drept urmare a fost împușcat; iar întâlnirile mele ulterioare cu ea mi-au arătat strălucirea rece și inumană prin care ea a dobândit puternica funcție pe care o ocupa"* (Ileana, Prințesă a României, Arhiducesă de Austria, în lucrarea *I live, again*).

De la Hannah Rabinsohn la Ana Pauker

Editura americană a acestei biografii a Anei Pauker subliniază că faptul cel mai uluitor al carierei sale este acela că a progresat într-o țară care disprețuia profund femeile și evreii. Ea apare în această carte ca o femeie de o remarcabilă putere, dominată de conflict și contradicții mai mult decât de dogmatism. Prestigioasa revistă americană „Time" a pus fotografia Anei Pauker pe întreaga copertă a numărului din septembrie 1948 sub titlul *„Cea mai puternică femeie în viață"*. Cartea enumeră cu exemple cum a sfidat în mod repetat Ana Pauker directivele liniei staliniste privind colectivizarea agriculturii în România, spre disperarea consilierilor sovietici trimiși de Stalin la București. Ca prima femeie ministru din toate timpurile (1947-1952) și de oriunde pe glob, ea a permis emigrarea nelimitată a evreilor din România spre Israel, dar a făcut asta rămânând angajată ferm în mișcarea comunistă internațională.

Autorul prezintă cariera ei, metodic și fără menajamente. Ana Pauker, la naștere Hannah Rabinsohn, s-a născut la 13 februarie 1893 în comuna Codăești, județul Vaslui, într-o familie de evrei sărmani, în care nu se vorbea românește, ci idiș. Tatăl ei, Hersh Kaufman Rabinsohn, era shohet, adică măcelar în practica rituală kosher și mic funcționar la sinagogă. Mama sa era vânzătoare de alimente. În anul 1911, Hannah Rabinsohn primește prima ei angajare ca învățătoare la clasa I a școlii primare evreiești. În anul 1915, ea se înscrie în Partidul Social Democrat al Muncitorilor din România, iar în 1917, aderă la aripa pro-bolșevică a aceluiași partid. Din 1921, Hannah Rabinsohn devine Ana Pauker prin căsătoria ei cu inginerul Marcel Pauker, un socialist evreu de elită, cu studii universitare absolvite în Elveția. A nu se confunda cu Karl Pauker, bărbier din Budapesta, căzut prizonier la ruși în Primul Război Mondial și devenit, din 1924, unul dintre bodyguarzii lui Stalin. Karl va fi promovat de Stalin șef al Gărzii Kremlinului, funcție pe care o ocupă până în anul 1937, când va fi arestat și împușcat fără judecată, fără a fi reabilitat postum.

În realitate, nu și-a denunțat soțul, pe Marcel

În anul 1921, soții Pauker aderă la Partidul Comunist din România. Primul lor copil, o fetiță, Tania, moare de dizenterie la 7 luni de la naștere. În anul 1926, la Viena, se naște fiul lor Vlad, iar în 1928, la Moscova, se naște fiica lor Tatiana. În anul 1932, Ana a mai făcut la Moscova o fetiță, Maria, cu Eugen Fried (1900-1943), un evreu din Cehoslovacia, care era instructor al Cominternului. La ordinul liderilor sovietici, primii doi copii, Vlad și Tatiana, sunt plasați în case de copii din URSS, iar Maria va fi crescută în Franța de familia șefului Partidului Comunist Francez, Maurice Thorez. Ana Pauker a lucrat ani de zile la Paris împreună cu Eugen Fried ca instructori bolșevici pe lângă conducătorii comuniștilor francezi.

Arestată și brutal maltratată de mai multe ori, Ana și Marcel Pauker au trăit un număr de ani în exil la Praga, Berlin și Paris. În anul 1928, Ana este admisă la Școala de Partid „Lenin" din

Moscova, care pregătea pe viitorii conducători ai Internaționalei Comuniste (Comintern). Este promovată rapid în conducerea acestuia, unde ajunge mâna dreaptă a lui Dmitri Manuilsky – adevăratul șef al Cominternului. În anul 1934, Ana se reîntoarce în România, unde, un an mai târziu, este arestată, judecată public și condamnată la 10 ani de închisoare. Pe când era închisă la Doftana, Ana află despre arestarea în URSS a soțului ei Marcel de către NKVD, dar abia în anul 1959 va afla că Marcel a fost împușcat încă din 1936.

Temuta „Tovarășă Ana"

Autorul demontează cu detalii concrete legenda falsă potrivit căreia Ana l-ar fi denunțat bolșevicilor pe soțul ei ca fiind trotkist. În luna mai a anului 1941, aceasta este eliberată din închisoare și predată grănicerilor sovietici, în schimbul parlamentarului Ion Codreanu, aflat în închisoare în URSS.

După invazia URSS de către naziști, Ana Pauker lucrează la postul de radio moscovit România Liberă și organizează primele divizii ale Armatei Roșii formate din voluntari români căzuți prizonieri în URSS. Interesant de menționat că printre iscăliturile liderilor bolșevici care au decis dizolvarea în 1943 a Cominternului se poate vedea și semnătura Anei Pauker. De fapt, și în memoriile lui Gheorghi Dimitrov, recent publicate în SUA, se confirmă că Ana Pauker era în fruntea grupului de comuniști români aflați la conducerea Cominternului de la Moscova.

În septembrie 1944, Ana Pauker revine în România cu grad de general în cadrele active ale Armatei Roșii și cu mandatul de preluare a conducerii Partidului Comunist Român. Aici, Ana va activa ca lider neoficial al CC al PCR până în octombrie 1945, când este ales secretar general Gh. Gheorghiu-Dej. În realitate, Ana Pauker va rămâne pentru anii următori liderul de facto al României, cu funcții în secretariatul CC al PCR și membră a Biroului Politic. Martori oculari au consemnat în amintirile lor că Ana Pauker impunea celor din jurul ei, cu prezența sa energică, hotărâtă și curajoasă la dezbateri complicate pe care alții le tratau cu prudență. Bună oratoare, Anei Pauker îi plăcea să-și înceapă cuvântările din România cu declarația tăioasă: *„Stalin mi-a spus următoarele:..."*. Și se făcea liniște în sală pentru că se știa că ea nu exagera deloc. Rămân nedeslușite metodele prin care Ana Pauker și-a câștigat accesul la Kremlin, unde era cunoscută și temută de toți ca „Tovarășa Ana". Acest lucru îl spune și Gh. Dimitrov, care era șeful ei la Moscova. Se cunoaște acum din stenogramele ședințelor Biroului Politic sovietic că Molotov insista ca Ana Pauker să fie secretarul general al PCR și nu Gheorghiu-Dej, dar s-a opus Stalin. Acesta este înregistrat spunând că *„Gheorghiu-Dej este muncitor de profesie, pe când tovarășa Ana nu este nici măcar de etnie română"*. Tot Molotov este cel care a intervenit personal la București pentru eliberarea din închisoare a Anei Pauker imediat după decesul subit al lui Stalin de la 5 martie 1953. Practic, Molotov i-a salvat viața pentru că Gheorghiu-Dej pregătise suprimarea Anei Pauker o dată cu cea a lui Lucrețiu Pătrășcanu, rămas celebru în epocă pentru fraza lui disprețuitor de hilară: *„...construirea socialismului în România poate să mai aștepte până își dă Ghiță (Dej) bacalaureatul"* (pag.151).

Autorul acestei biografii aduce detalii inedite despre unele aspecte ale activității Anei Pauker ca ministru de Externe, detalii care au fost ascunse publicului până acum. Sunt oferite exemple edificatoare în acest sens din masivul dosar de documente ale Anei Pauker de la Cancelaria CC al PMR, devenite accesibile istoricilor români și străini. Robert Levy a avut acces la aceste documente și le menționează în cele 17 pagini ale bibliografiei, aflate la sfârșitul cărții.

Ana Pauker, oponent al colectivizării

Ana Pauker a avut curajul să se opună colectivizării forțate a agriculturii României. În anul 1950, ea s-a internat într-un spital din Moscova pentru tratament contra unui cancer depistat la sân. În absența ei din țară, comuniștii de la București au declanșat o campanie accelerată de colectivizare forțată a agriculturii românești. După întoarcerea de la Moscova a Anei Pauker ,nu s-a mai putut constitui, din cauza opoziției ei, nicio gospodărie agricolă colectivă în tot cursul anului următor. Ea începuse să fie văzută drept o apărătoare a micii gospodării țărănești, spre furia consilierilor sovietici aflați pe atunci în România.

Lista acestor acte temerare este lungă și merită menționate câteva dintre ele. Astfel, ca ministru, Ana Pauker: 1. a blocat campania de exterminare a „chiaburilor"; 2. a oprit procesele anti-Tito inițiate de sovietici și sateliții lor din Ungaria, Bulgaria, Cehoslovacia și Albania; 3. s-a opus începerii procesului contra lui Lucrețiu Pătrășcanu; 4. a oprit reprimarea veteranilor români din războiul civil din Spania; 5. a stopat urmărirea judiciară a sioniștilor din România care începuseră din 1950 să fie persecutați la instigația Moscovei. Niciun sionist n-a putut fi adus în fața justiției până la căderea de la putere a Anei Pauker.

Cartea se citește ușor și cu mare interes pentru că autorul abordează cu egală detașare toate identitățile Anei Pauker, adică cea de stalinistă, de cetățeană a României, de evreică și de femeie-mamă. La acest ultim capitol de femeie și mamă, aflăm faptul că, în anul 1945, Ana Pauker a luat-o de la Paris cu forța pe fiica ei cea mai mică, Marie, de la Aurore Thorez, singura mamă pe care copila o cunoscuse până atunci. După ce a asigurat-o pe Marie că va putea reveni la Paris s-o revadă pe Aurore în fiecare vară, Ana Pauker își va călca promisiunea chiar din anul următor. Fata Anei Pauker a povestit autorului cărții că mama ei naturală a rupt toate legăturile cu familia ei din Franța sub pretextul dubios că, refuzând să-i dea lui Maurice Thorez divorțul cerut de acesta, Aurore ar fi vătămat politic Partidul Comunist Francez, sau alt pretext, că Aurore devenise „prea burgheză", prin faptul că era proprietara unui hotel.

Tot Marie spune că atunci când Aurore se pregătea să vină ea însăși în România să-și vadă fata pe care o crescuse în Franța, Ana Pauker a rupt orice comunicare și legături cu Aurore. Ana Pauker s-a purtat la fel cu fratele ei, Zalman Rabinsohn, pe care, după ce l-a convins să vină în România, nu l-a mai lăsat să se întoarcă în Israel nici chiar atunci când bătrânul lor tată, Hersh Kaufman Rabinsohn, se stingea din viață acolo, în Israel. Așa se face că, la 18 februarie 1953, când Ana Pauker este arestată, o dată cu ea este închis și fratele ei, Zalman Rabinsohn, aflat în România.

Urmează zile grele în viața lor, ca urmare a interogatoriilor neîntrerupte. În cea mai fidelă tradiție sovietică, specifică acelor vremuri întunecate, se urmărea smulgerea de la Ana Pauker, prin orice mijloace, a unor depoziții incriminatorii contra altor demnitari ai regimului, a căror înlăturare din guvern era dorită de Gheorghiu-Dej (Teohari Georgescu, Vasile Luca etc.). Din vara anului 1952 începuse aplicarea torturii la anchetarea membrilor de partid, fapt care l-a determinat pe autorul cărții să se îndoiască de veracitatea informațiilor obținute la interogatoriile organizate după iulie 1952. La două săptămâni de la arestarea Anei Pauker, moare subit Stalin, fapt care o salvează în multe privințe pe Ana Pauker din ghearele lui Gheorghiu-Dej care-i dorea moartea, așa cum reușise să facă anterior cu Ștefan Foriș și, ulterior, cu Lucrețiu Pătrășcanu. La intervenția lui Molotov, Ana Pauker este scoasă din închisoare și va rămâne cu arest la domiciliu până la decesul ei din 3 iunie 1960. Urna cu cenușa ei va fi depusă la Mausoleul din Parcul Carol, iar după dezafectarea acestuia, urna va fi luată de familie și dusă în Israel. În încheiere, autorul cărții concluzionează lapidar că Ana Pauker poartă răspunderea și condamnarea concetățenilor ei pentru duplicitate în forțarea comunismului asupra societății românești, total străină doctrinei comuniste și împotriva căreia a încercat să reziste.

Ana Pauker a fost arestată la domiciliu până la moarte, în 1960

EA GALLERY
ART'S FINEST

European Art Gallery, Bd. Regina Maria nr.18, sector 4, tel.: +4031436844
www.eagallery.ro Program: marți – sâmbătă orele 14:00 – 19:30

Turnul Babel, ulei pe panza, 110x80 cm

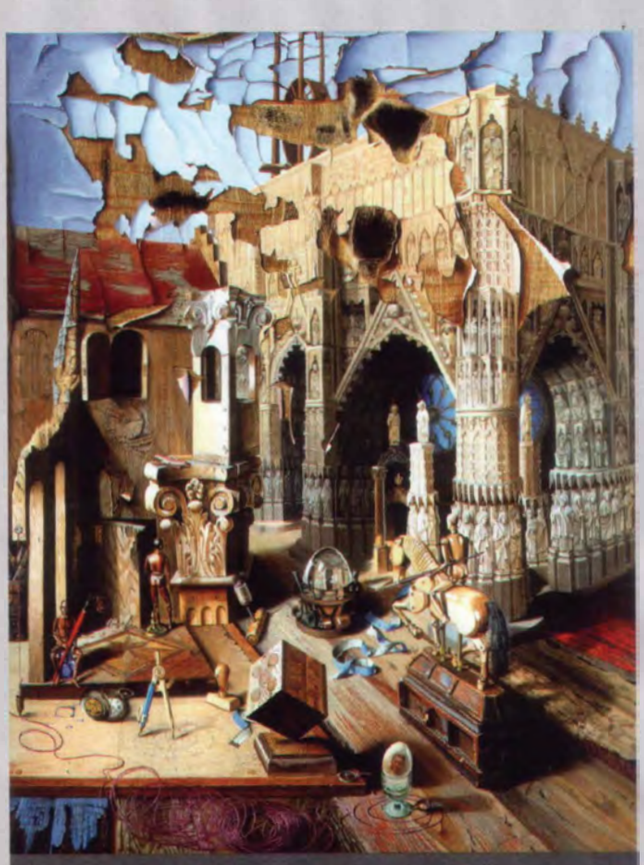

Catedrala, ulei pe panza, 116x86 cm

Când **British Museum** s-a hotărât să organizeze la cumpăna anilor 2008 – 2009, ceea ce a devenit celebra expoziție **Babylon, Myth and Reality**, a invitat un singur mare artist contemporan, pe românul Michael Lassel cu al său **Turn Babel**. La câteva luni, un gazetar iranian, arunca un pantof către Bush junior, atunci Președinte al S.U.A. Presa londoneză, sub șocul evenimentului dar și al expoziției, îl acuză pe eroul știrii că s-a lăsat influențat de Lassel!

Sir Charles Saatchi, unul dintre cei mai mari galeriști de artă ai lumii, spune că Michael Lassel este cel mai important artist contemporan de *trompe l'oeil*.
Plecat din prefigurarea arhitecturală a Antichității și ajuns din pictura murală la cea de șevalet prin Van Eyck, secolele de glorie ale acestui procedeu subtil și anevoios sunt XVI – XVIII, cu precădere în arta flamandă și olandeză.
Michael Lassel are cultura filozofică și ezoterică ce-l ajută să transforme prin *trompe l'oeil*, subiecte contemporane, alăturate unor citate străvechi.

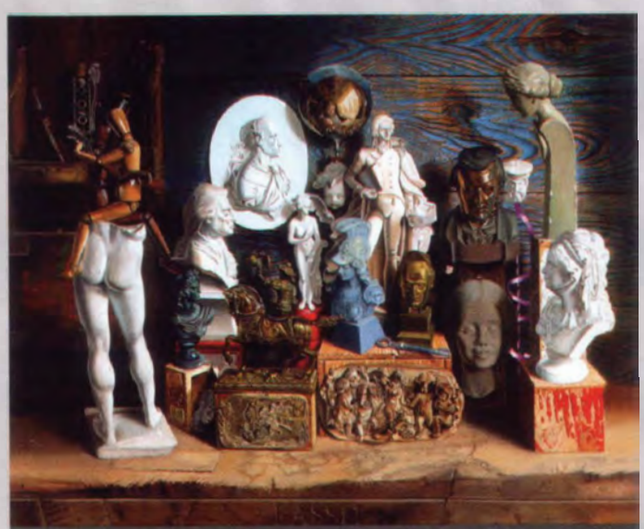

Intermundi, ulei pe panza, 65x81 cm

Expoziția
Michael Lassel,
decembrie 2010 – martie 2011

Beethoven, știind că va surzi: „Mai sunt multe de făcut pe acest Pământ. Prin urmare, grăbește-te!“

Parcurgeți în „Historia“ câteva dintre însemnările faimosului Ludwig van Beethoven în perioada 1804-1818, atunci când auzul îi slăbise teribil, pentru ca, la finalul intervalului, compozitorul să fie cu desăvârșire surd. Publicate pe parcursul timpului în diverse culegeri, cele mai multe dintre note provin dintr-un manuscris aflat la Biblioteca din Berlin, „Manuscrisul Fischhoff“, unde au fost adunate și copiate de un necunoscut care a avut la dispoziție carnetele de însemnări ale compozitorului.

DE ANDREI CĂPUȘAN

Spre deosebire de Mozart care s-a stins din viață la 35 de ani, bolnav, în mizerie și plin de datorii, lui Ludwig van Beethoven (probabil 16 decembrie 1770, Bonn-26 martie 1827, Viena) i-a fost dat să trăiască o perioadă mai lungă, 56 de ani, plină de evenimente remarcabile, ce au marcat istoria modernă: revoluția franceză și epopeea napoleoniană (1789-1815), Congresul de la Viena (1815) și reașezarea politică a lumii post-napoleoniene, revoluțiile care vor zgudui Europa după anul 1820, reacție la politica ultraretrogradă a Sfintei Alianțe. Monumentala operă a lui Beethoven, constând în 9 simfonii, 5 concerte pentru pian și orchestră, 1 concert pentru vioară și orchestră, inegalabila *Missa Solemnis*, 32 de sonate pentru pian, mai multe sonate pentru vioară și pian (cea mai cunoscută fiind *Sonata Kreutzer*), 16 cvartete pentru coarde și opera *Fidelio* reflectă cu expresivitate și claritate realitățile și personalitățile vremii sale.

Instalarea treptată a surzeniei

Însemnările, cugetările și aforismele cuprinse în acest grupaj, scrise de Beethoven în perioada 1804-1818, constituie un tablou fidel al gândurilor și trăirilor compozitorului de geniu într-o perioadă decisivă a vieții, dar și a carierei sale muzicale, între cel de-al 34-lea și cel de-al 48-lea an de viață. Intervalul cu pricina a fost marcat de derularea epopeii napoleoniene, de nașterea, apogeul și declinul imperiului francez al lui Napoleon Bonaparte și apoi de primii ani de după Congresul de la Viena. Iar în plan personal, de instalarea treptată, dar sigură și de nestopat, a traumei fizice care l-a urmărit ca un blestem: surzenia.

Dacă primele semne ale teribilului flagel i-au apărut lui Beethoven în 1798, în tinerețe, în plin elan creator, două decenii mai târziu, în 1818, când avea 48 de ani, Ludwig van Beethoven era complet surd, înțelegându-se cu interlocutorii săi prin citirea cuvintelor de pe buze, folosirea cornetului acustic și a caietelor de conversație în care replicile rostite erau apoi notate. Astăzi nu mai este un secret pentru nimeni faptul că în această stare de surzenie accentuată au fost compuse marile sale capodopere: simfoniile *Eroica*, *Destinului*, *Pastorala*, sonatele *Appassionata*, *Sonata Lunii*, concertul pentru vioară și orchestră sau concertul nr. 5 pentru pian și orchestră, *Imperialul*. Iar creațiile sale de după anul 1818, din care amintim numai *Simfonia a IX-a* cu vestita *Odă a Bucuriei* și *Missa Solemnis*, au fost puse pe hârtie de un compozitor completamente surd.

Publicul îl aclamă, el nu aude nimic. Edificator pentru starea sa de spirit rămâne episodul serii primei audiții a *Simfoniei a IX-a*, care a avut loc la Viena, la 7 mai 1824. La sfârșitul reprezentației, succesul a fost triumfal. Sala era în delir, oamenii se ridicaseră în picioare, îi scandau numele, aplaudau furtunos, femeile plângeau, își aruncau batistele. Din lojă, familia imperială aplauda frenetic. Aflat în primul rând, compozitorul nu vedea și nu auzea absolut nimic, era complet absent față de cele ce se petreceau. A fost nevoie ca o solistă să coboare de pe scenă, să vină la Beethoven, să îl ia cu ea înapoi pe scenă și să-l așeze cu fața către public. Numai atunci a realizat titanul de la Bonn efectul, reacția sălii la simfonia pe care tocmai o audiase. Aceasta a fost cumplita dramă a vieții lui Beethoven, reflectată atât de bine în scrierile sale, între care și aceste *Carnete Intime* (ediție din 1936), din care au fost reproduse însemnările alăturate: drama geniului surd și singur, având atât de puține tangențe cu lumea înconjurătoare, dedicat trup și suflet artei sale și credinței în Dumnezeu.

Beethoven se va stinge din viață la 26 martie 1827, în urma unei boli de ficat care îl ținuise la pat din decembrie 1826. Spre deosebire de Mozart, petrecut pe ultimul drum doar de câinele lui, Ludwig van Beethoven va avea „consolarea“ de a fi însoțit, în ultima zi a vieții sale pe pământ, de mii de vienezi, poetul Franz Grillparzer rostind cu acest prilej un vibrant cuvânt de adio.

FOTO: GULIVER/GETTY IMAGES

1804 Ziua de 2 iunie. *Finale,* întotdeauna mai simplu, ca de altfel orice compoziție pentru pian. Dumnezeu știe de ce, muzica mea pentru pian îmi face mereu o foarte proastă impresie, mai ales atunci când ea este prost executată.

1806 Așa cum te arunci, acum, în vârtejul monden, la fel de bine poți scrie opera în ciuda tuturor piedicilor și opreliștilor puse de societate. Nu mai încerca să-ți ascunzi surditatea; și arta trebuie să aibă cunoștință de ea!

1808 *Simfonia pastorală* nu este un tablou; în ea se găsesc exprimate, în nuanțe particulare, impresiile pe care omul le gustă la țară.

1811 Vata din urechi în timp ce mă aflu la pian alină vâjâitul penibil al auzului meu bolnav.

1812 Resemnare, resemnare profundă cu soarta ta! Singură, ea îți va permite să accepți sacrificiile pe care ți le cere „serviciul". Of, luptă penibilă! Pregătește-ți călătoria îndepărtată prin toate mijloacele. Fă ceea ce este necesar pentru a-ți realiza dorința cea mai scumpă și vei sfârși prin a reuși.

Nu fi om decât pentru altcineva, renunță să mai fii pentru tine însuți! Pentru tine nu mai există fericire și bunăstare decât în interiorul tău, prin arta ta. Of, Doamne, dă-mi puterea de a mă învinge pe mine însumi! De acum înainte, nimic nu mai trebuie să mă țină înlănțuit de viață.

1813 Ziua de 13 mai. Să nu întreprinzi o mare acțiune care ar putea fi săvârșită și să te menții la nivelul *Statu Quo-ului!* Of, ce diferență față de acea viață pe care am simțit-o atât de des țâșnind în mine și al cărei izvor a secat! Vai, ce condiții teribile! Voi îmi lăsați dragostea căminului dar în același timp îmi răpiți facultatea de a mă bucura de ea! Dumnezeule, coboară-ți privirile Tale asupra nefericitului B; permite ca lucrurile să nu rămână la fel ca până acum!

Să verifici totul seara.

Pentru a goni gândul răului care te bântuie și te întristează, nu vei găsi niciodată o metodă mai bună ca ocupația.

Iată cum sunt făcuți oamenii: dacă un om cade, un altul poate să-l plângă, dar să nu cumva să-și permită să-l judece!

1814 Din luna martie și până la 15 mai 1814, scris și corectat opera *Fidelio*.

Mai sunt multe de făcut pe acest pământ. Prin urmare, grăbește-te!

Nu mai continua viața pe care ai dus-o până acum! Arta îți cere și acest sacrificiu. Ia-ți un repaus în distracție, pentru a mări puterea de a produce.

Căci soarta i-a dat omului această facultate: curajul de a suporta totul, până la sfârșit.

Regulă: să nu las niciodată să se copieze după o partitură terminată, la care țin. Și să am mereu hârtie cu linii de la 20 la 24.

Orele care trec cel mai repede, timp în care roata se învârte cel mai rapid, sunt acelea pe care noi le consacrăm a ne ține spiritul ocupat, iar în ce mă privește, să compun.

Niciodată o partitură nu va fi copiată la fel de exact cum a compus-o autorul ei.

1815 Să îmi perfecționez, pe cât posibil, aparatul auditiv și apoi să călătoresc. Aceasta este datoria ta către tine, către oameni și către El, cel Atotputernic; numai așa vei putea dezvolta într-o bună zi tot ce trebuie acum să disimulezi în tine. Și apoi o mică Curte, o mică capelă, unde cântecul scris de mine va fi executat întru gloria celui Atotputernic, celui Etern, celui Infinit.

Luați loc în camera mea, portrete ale lui Haendel, Bach, Glück, Mozart și Haydn! Voi mă puteți ajuta să-mi accept suferința.

Să studiezi în fiecare zi, de la orele cinci și jumătate dimineața și până la dejun.

Ai vrea să savurezi mierea fără a suferi înainte de pe urma înțepăturilor albinei? Ai dori să te împodobești cu coroana victoriei fără a înfrunta pericolul bătăliei? Plonjorul ar putea oare aduce perla de pe fundul mării dacă teroarea crocodilului îl reține pe mal? Îndrăznește, așadar! Ceea ce Dumnezeu ți-a rezervat, niciun muritor nu îți va răpi. Însă ți-a rezervat numai ție, om curajos!

Nu-ți încredința secretul nici măcar prietenului celui mai încercat. Poți oare să-i ceri lui fidelitate și discreție, atunci când tu însuți duci lipsa acestor calități?

1816 Vitejii, îndrăznеții, oamenii superiori ne incită să comitem acte nobile și meritorii, lașii, oamenii mici, lucruri mărunte, nedemne. Asta fiindcă viciul trece pe niște căi atrăgătoare pentru voluptatea lor, care-l angajează pe om să le urmeze. Virtutea, din contră, alege drumurile abrupte și nu ne poate seduce atât de repede și atât de ușor, mai ales atunci când noi suntem invitați să urmăm un drum blând, liniștit și agreabil.

A propos de biblioteca mea: cărțile mari trebuie plasate vertical și în așa fel încât să le poți lua ușor.

Supunere, resemnare, supunere! Și să știm astfel să tragem încă un profit moral de pe urma celei mai profunde amărăciuni și să ne facem demni de iertarea lui Dumnezeu.

Trăiește pe viitor numai pentru arta ta. Orizontul tău fiind acum atât de limitat din cauza slăbiciunii simțurilor tale, arta, în mod categoric, este pentru viitor singura ta rațiune de a trăi.

Nu urma sfaturile altuia decât numai în cazurile excepționale. Dacă ai reflectat îndelung și matur asupra unei chestiuni, cine altcineva și-ar putea-o reprezenta, mai bine decât tine, sub toate fețele ei?

Să nu trăiești niciodată singur cu un servitor. Va fi întotdeauna un mare risc! Să presupunem, de exemplu, că stăpânul se îmbolnăvește în același timp cu servitorul.

1817

Cea mai bună cale: să cunoști un cabaret sigur, unde să nu poți fi furat.

Pentru a te elibera nu există decât un singur mijloc: să pleci. Numai așa te vei putea ridica din nou până pe culmile artei tale, în timp ce aici nu faci altceva decât să te afunzi în vulgaritate. Încă o simfonie și apoi să pleci, să pleci, să pleci! – Și, așteptând, împrumută din experiența mea ceea ce se poate realiza mulți ani de acum înainte.

Să petreci câteva ore în societate, la prânz și seara. Aceasta nu îți poate face decât bine și îți oferă posibilitatea să respiri o altă atmosferă decât aceea de acasă de la tine.

Fără uniunea sufletelor, bucuria simțurilor va fi mereu un act bestial. Ea nu ne lasă nicio impresie de natură elevată, nimic altceva decât remușcarea.

Câte ore frumoase pierdute pentru copiii închiși într-o instituție unde domnește o disciplină severă, în vreme ce aceștia, lângă niște părinți buni, s-ar îmbogăți cu impresii bune și cu sentimente pe care ani întregi nu i-ar putea șterge.

Pacea și libertatea sunt cele mai mari bunuri.

Prietenia adevărată ar trebui să se întemeieze pe uniunea naturilor omogene.

Răul este misterios; el câștigă în intensitate dacă vorbim despre el; singură, înțelegerea exactă a cauzelor și a întinderii lui îl face pentru noi mai suportabil.

Să trăiești singur este pernicios pentru tine, din cauza surdității tale. Teme-te și fii sceptic: în anturajul tău s-ar putea găsi un om cu sentimente mai puțin elevate.

Poate că ar fi mai bine cu un menaj: un servitor cu soția lui.

1818

Miercuri, 15 noiembrie 1815, nefericitul meu frate, Karl van Beethoven, a murit. Se născuse la 4 septembrie 1774.

A nu se uita litaniile lui Bach.

Să scrii o dramă, cu o parte melodramatică, într-un cuvânt o cantată cu coruri, pentru a-ți putea arăta capacitatea în toate genurile.

Nu este oare un fapt demonstrat și de nenegat acela că prostia și mizeria sunt mereu unite?

Jertfește artei tale, încă o dată, toate meschinăriile vieții sociale. Dumnezeu este deasupra tuturor! Providența eternă este aceea care decide și reglează bunăstarea și nefericirea muritorilor.

Cu calm și resemnare, plasându-mi încrederea, o, Doamne, în bunătatea Ta imuabilă, vreau să mă supun tuturor eventualităților destinului. Fii stânca mea, Doamne! Fii lumina mea! Fii pentru totdeauna refugiul unde va veni să-și caute adăpost încrederea mea!

SELECȚIA ȘI TRADUCEREA A FOST REALIZATĂ DE ANDREI ALEXANDRU CĂPUȘAN DIN LUCRAREA *CARNETS INTIMES*, LUDWIG VAN BEETHOVEN, EDITIONS R.-A. CORRÊA, PARIS, LE 4 AVRIL, 1936

UN ANGAJAT al faimoasei Case de licitații Sotheby's ține în mâini prima variantă a Simfoniei a IX-a a lui Beethoven. Manuscrisul a fost vândut în mai 2003 contra unei sume de 1,9 milioane de lire

FOTO: ALBUMUL „PRINOS MARELUI REGE CAROL I" (BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE)

Stratagemă regală

Cum „a fentat" Carol I comemorarea lui Ștefan cel Mare

Comemorarea a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare a fost un moment delicat al monarhiei de Hohenzollern în România. Și aceasta, pentru că regele Carol I trebuia să mențină un echilibru între dorințele revizioniste manifestate de o parte însemnată a opiniei publice și angajamentele politice în care tânărul stat român intrase.

DE ANDI MIHALACHE

Evocând relațiile sale cu Spiru Haret, Nicolae Iorga nota: *„...desigur, dacă nu era un suflet cald și un visător – scrisorile lui de student la Paris își râd de războiul pentru independență – căpătase, prin cugetarea lui de matematic, nezguduite convingeri care corespundeau cu ale mele; s-a hotărât, în vederea scopurilor urmărite de dânsul în învățământul pe care-l reforma, să deie o deosebită strălucire aniversării de patru sute de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare [...]"*[1].

Într-adevăr, la 25 februarie 1904, Spiru Haret, pe atunci ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, făcea cunoscut faptul că împlinirea (la 2 iulie) celor patru secole de la moartea lui Ștefan cel Mare avea să fie marcată în toată țara într-un mod deosebit. Inițiativa trebuia să fie o ripostă la reproșurile presei conservatoare privitoare la faptul că guvernul liberal, instaurat la 14/27 februarie 1901, ratase celebrarea celor 300 de ani de la moartea lui Mihai Viteazul. Exista și o presiune publică în acest sens, politica de maghiarizare a Transilvaniei, dusă de guver-

CAROL I într-o plimbare prin țară, litografie după Volkers

nul Tisza István (nov. 1903-iunie 1905), provocând opinia publică din Regat și înmulțind gesturile de solidarizare cu ardelenii. De aceea, comemorarea lui Ștefan avea să conțină suficiente accente revendicative, pan-româniste.

A comemora însemna atunci să licitezi nişte graniţe

Faptul este pus în evidență atât de ziarele românești, cât și de știrile din presa maghiară, preluate prompt, pe filiera „Gazetei de Transilvania", de cea „regățeană". Nu prezentăm decât un asemenea comentariu, grăitor, credem, pentru stilul confruntărilor simbolice din primii ani ai secolului XX: *„... în rubrica «Valuri politice», din numărul de la 12 iunie al ziarului «Budapesti Hirlap», găsim o explicare ciudată a măsurei prin care rectorul universității din Budapesta a interzis, sub pedeapsa eliminării, participarea tinerilor universitari români la serbările de la Putna. Autorul Jancso Benedek zice că oprirea o motivează împrejurarea că, în afară de trăsătura caracteristică daco-română, serbarea mai are și o tendință specială [...]. Acel român din Ungaria care participă la acele serbări, nu sărbătorește în Voevodul Ștefan, ca și în Mihai Viteazul, numai eroul, ci mai mult pe învingătorul Maghiarilor. Înaintea românului, Voevodul Ștefan e o figură mai mare decât Mihai Viteazul, deoarece acesta din urmă a biruit numai pe Andrei Báthory, pe când cel dintâi (Ștefan) a învins pe Matia, cel mai puternic Rege Maghiar"*[2]. Se mai știa că Haret, ministrul Instrucțiunii, îi ceruse lui Iorga să scrie o carte despre voievodul moldovean *„care trebuia răspândită până în fundul țerii în mii de exemplare"*[3]. Istoricul își amintea ulterior că *„ungurii au oprit-o, pentru că spuneam într-însa că «strămoșii regelui Matiaș au mâncat mămăligă pe taler de lemn»"*[4]. Ca lideră a Triplei Alianțe, Germania intervenea mereu pentru aplanarea fricțiunilor dintre membrii coaliției, în special dintre români și unguri[5]. În cazul serbărilor din 1904, Berlinul acționa după această „schemă", însărcinându-i pe austrieci să se interpună între cele două tabere. Ei trebuiau să aplaneze conflictele iscate de ceremoniile românești din Bucovina, pe de o parte, și de orgoliul Budapestei, pe de alta.

„Scuza" regală, o călătorie pe Dunăre. Climatul fiind destul de încordat, discursurile oficiale prilejuite de cei 400 de ani de la dispariția lui Ștefan aveau motto-ul „Ordine și civilizație". Mai mult, strategia discursivă aleasă de presa liberală s-a axat pe disocierea dintre ostilitatea ungurilor și amabilitatea austriecilor. Se considera că, prin intermediul guvernatorului Bucovinei, prințul Hohenlohe, prezent la mormântul domnitorului moldovean, cei din urmă salutaseră serbarea de la Putna cu toastul „Trăiască românii!". Presa guvernamentală mai ținea să amintească de intenția Vienei de a restaura bisericile noastre din Bucovina pentru a justifica sau scuza cumva, în ochii opiniei publice, orientarea filogermană a prim-ministrului D.A. Sturdza.

Date fiind împrejurările tensionate, Carol I se retrăgea într-o așteptare temporizatoare. Și, potrivit unui vechi obicei, familia regală întreprindea, începând cu 27 aprilie 1904, o călătorie pe Dunăre, de la Severin la Galați. Regele Carol o gândea *„...ca un repaos, care era mereu întreținut de primirile entuziaste din porturi. Însă suveranul scăpa, timp de opt sau zece zile, de audiențe de lucru cu miniștrii săi"*[6]. Viitoarea regină Maria observa și ea că toate ieșirile din București trebuiau să îmbine utilul cu plăcutul, călătoriile exclusiv din plăcere nefiind de conceput: *„... Ceea ce dă măsura ideilor unchiului despre petreceri sunt excursiile noastre pe Dunăre. Le chibzuia dinainte, cu gân-*

dul să ne dea o vacanță odihnitoare. [...] Când punea la cale regele Carol o excursie sau o călătorie prin țară, chiar cu scopul de a se recrea, nu era niciodată plănuită pentru petrecere, ci pentru datorie și, deoarece ne urneam foarte rar, aceste împrejurări trebuiau folosite cât se putea de temeinic. Plimbările pe Dunăre nu erau o excepție de la această regulă"[7].

Prin mica sa evadare, monarhul nu se eschiva, rostul ieșirii sale „în decor" fiind acela de a participa tacit la subtextul patrimonial al dezbaterilor din epocă. Era vorba de o excursie autobiografică, de recapitulare simbolică a celor 38 de ani petrecuți în România. Și este de la sine înțeles că principalele opriri se produceau în acele puncte care, unite printr-o linie imaginară, desenau geografia identitară a perioadei 1866-1904. Călătoria fiind o alegorie a domniei lui Carol I, nu putea să debuteze decât la Severin, punctul pe unde, în 1866, viitorul domnitor intra în România. Prin urmare, ziarele nu oboseau să descopere analogii care apropiau destinul Hohenzollernilor de acela al românilor, pentru ca „grefa" din 1866 să apară ca o chestiune de soartă, de noroc: *„... acel Hohenzollern de acum cinci sute de ani carele, alături cu Marele nostru Voevod Mircea, s-a războit peste Dunăre cu cei mai formidabili Barbari ai Evului Mediu, a fost de Providență mânat aici, ca premergător. El însuși nu a putut înfrânge pe cerbicosul Dușman al Civilizațiunei creștine, dar a menit printr-un strănepot al său, să-l depărteze cu sabia Lui și cu brațul și să ridice de pe umerii popoarelor din Răsăritul european groaznicul Năpust... Iar, de la obârșiile Dunării, din «Cuibul Pajurii Negre» aninat asupra Dunării pe o stâncă singuratică la Sigmaringen, se sculă, când bătu ciasul preursit, la 1866, un voinic tânăr Căpitan, prin somnul căruia poate că încă niciodată, pin-atuncia, nu se rătăcise fantasma României încoronată cu o diademă regală sclipind în lucoarea Lunii Noue, din visul fatidic al năvalnicului Osman și o porni încoace spre noi..."*[8].

Nu am înțelege complet rostul călătoriei pe Dunăre dacă am citi doar presa guvernamentală, interesată să perpetueze bunele relații între rege și primul ministru D.A. Sturdza, cândva anticarlist. Neștiind încă de implicarea celui din urmă în aderarea noastră la Tripla Alianță (1883), românii îi reproșau lui Sturdza că în septembrie 1894 divulgase faptul că guvernele românești dădeau fonduri organizațiilor transilvănene ce militau pentru drepturile românilor de aici. Mergând pe această linie, Sturdza se arăta reticent față de manifestările susceptibile să ne atragă acuzația că am pune în discuție statu quo-ul teritorial. În acest context, ziarele liberale au ignorat episoadele discutabile ale turneului dunărean. Cele conservatoare, neobosite în a acuza „confiscarea" monarhiei de către adversarii lor politici, liberalii, nu pierdeau prilejul să speculeze: *„...Toată lumea care a urmărit de aproape călătoria M. Sale regelui României, de-a lungul Dunării, se întreabă cu mirare, care-i causa de s-a amânat solemnitatea inaugurărei monumentului anexărei Dobrogei din Tulcea, și aceasta cu atât mai mult cu cât în programul oficial al călătoriei, stabilit la plecarea din București, se prevedea că, cu această ocazie, inaugurarea va avea loc negreșit. S-a comentat în diferite chipuri contramandarea acestei inaugurări. Unii au zis că n-ar fi acum timpul tocmai potrivit pentru o așa solemnitate, gingașă în felul ei, când la ordinea zilei este resboiul Ruso-Japonez și prin urmare actul nostru s-ar considera ca o manifestare puțin simpatică față de slavism și deci, n-ar fi înțelept să ne arătăm ostili mai ales în aceste momente..."*[9].

Semnificația plimbării lui Carol I

Vizita regală la granița de sud era o stratagemă de reintegrare emoțională a oamenilor de aici. Îi îndemna să reconștientizeze, la modul festiv, apartenența la o entitate pe care, în viața de zi cu zi, nu și-o reprezentau prea clar. Iar una dintre soluțiile verificate era instituirea unor locuri ale memoriei, susceptibile să stimuleze participarea locală la ideea de patrie[10]. *„...Locul părăginit de acum 27 de ani de ghiulele turcești, și unde fusese construită bateria «Carol», a fost transformat într-o frumoasă grădină. Regele, foarte emoționat de amintirile trecutului glorios, a povestit cu o voce vibrantă asistenței ce-L înconjura, cele mai mici incidente din acele zile memorabile ale războiului abia început. Apoi, cercetându-și amintirile, a fixat locul unde a căzut primul obuz turcesc. Pe acel loc se așează o piatră comemorativă, mai dinainte pregătită"*[10].

Ritualul dunărean din 1904 avea niște mesaje defensive: consolidam ceea ce obținusem în urma războiului cu turcii și ne arătam bucuroși cu ceea ce aveam; organizând serbări patriotice chiar pe granițe, nu ne exprimam aluziv dorința de a le schimba. În concluzie, a comemora semnifica, momentan, „înghețarea" oricărui program revizionist, aderându-se, ostentativ, la ordinea în vigoare. Prezența regelui întărea aceste apropouri, dând actualității o aură de împlinire, de lucru dus până la capăt. Se căuta, evident, un fel de armistițiu sau de răgaz, noi nepermițându-ne atunci o politică externă prea ofensivă în chestiunea națională.

NOTE

1. Nicolae Iorga, *Orizonturile mele. O viață de om așa cum a fost*, București, Editura Minerva, 1984, p. 230
2. „Evenimentul", Iași, 4 iunie 1904, p. 2-3
3. Nicolae Iorga, *O viață de om...*, p. 230
4. *Ibidem*
5. Pentru istoricul problemei, vezi Claudiu Lucian Topor, *Germania și criza raporturilor româno-austro-ungare (1912-1913)*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A.D.Xenopol»", tom XLI, 2004, pp. 295-309
6. Zoe Cămărășescu, *Amintiri*, București, Editura Vitruviu, 2004, p. 227
7. Maria, Regina României. *Povestea vieții mele*, vol. II, Iași, Editura Moldova, 1991, p.304
8. „Secolul", București, 5 mai 1904, p.1
9. „Evenimentul", Iași,14 mai 1904, p. 2
10. David I. Kertzer, *Ritual, politică și putere*, București, Editura Univers, 2002, p. 35

PUBLICITATE

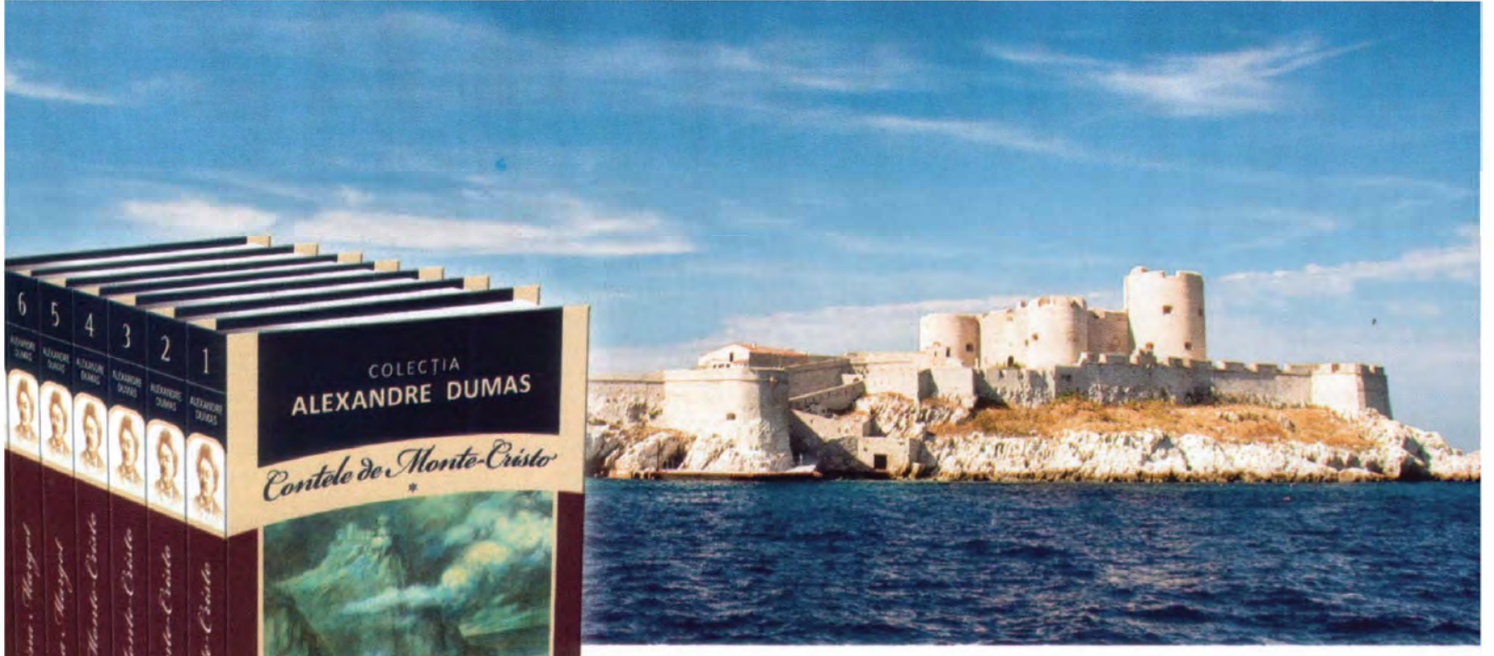

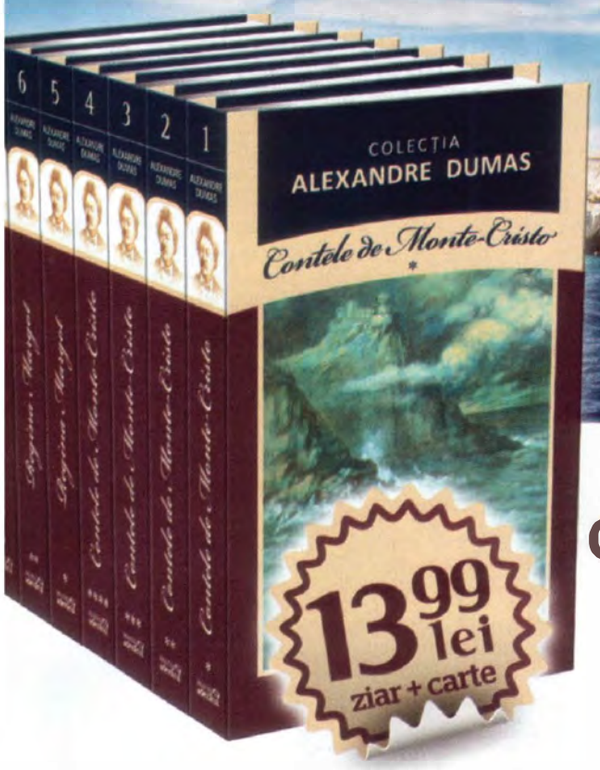

COLECȚIA "ALEXANDRE DUMAS"
ADUCE ACȚIUNEA ÎN VIAȚA TA!

În fiecare miercuri ai cele mai bune
cărți de aventuri

Contele de Monte-Cristo (4 vol.)
Regina Margot (2 vol.)
Doamna de Monsoreau (3 vol.)
Cei Patruzeci şi Cinci (2 vol.)
Cei trei muschetari (2 vol.)
După 20 de ani (2 vol.)
Vicontele de Bragelonne (4 vol.)
Laleaua neagră • Aventurile lui Lyderic (1 vol.)

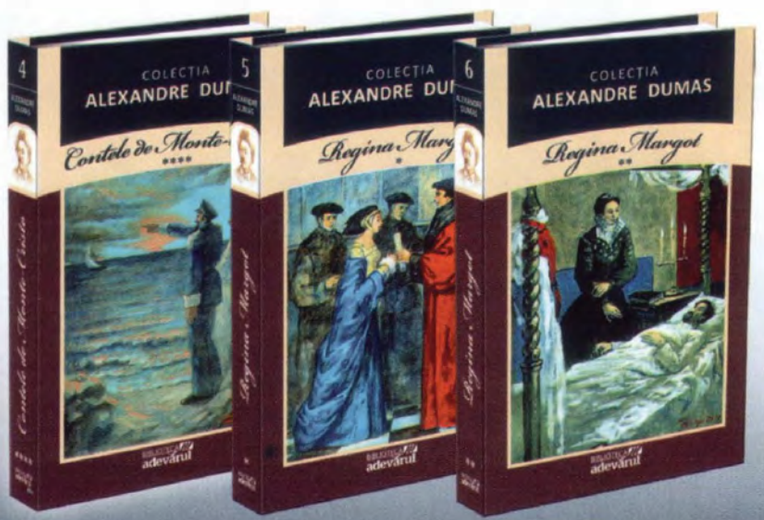

BIBLIOTECA adevărul

În fiecare miercuri, numai cu ziarul adevărul

adevărul shop
Cărțile, muzica şi filmele preferate acum şi online pe **www.adevarulshop.ro**

Apelează gratuit call center **0800.800.111**

ACUM şi în rețeaua de magazine MIC.RO

Veneţia, un Krivoi Rog al turismului mondial

DE ION CRISTOIU

FOTO: ION CRISTOIU, GULIVER/GETTY IMAGES

„S-a stins viața falnicei Veneții,
N-auzi cântări, nu vezi lumini de baluri;
Pe scări de marmură, prin vechi portaluri,
Pătrunde luna, înălbind păreții“

(*„Veneția“*, Mihai Eminescu)

GONDOLA, o trăsură pe apă pentru turiștii cu bani

O INDUSTRIE înfloritoare – cea a costumelor de carnaval

Știute pe de rost de iubitorii de poezie și întrezărite de bacalaureați, aceste versuri au fost publicate de Mihai Eminescu în volumul *Poesii* din 1883. Sonetul „Veneția", din care au fost ele desprinse, e abordat de eminescologi ca o imitație sau, mai bine zis, ca o prelucrare după o poezie a unui străin. Rămâne istoricilor literari să stabilească adevărul, deși, judecând după dispoziția intelectualilor de a nu fi de acord unul cu celălalt, o asemenea minune riscă să nu se realizeze în Veci. Îmi permit însă – îndreptățit și de dovezile puse la dispoziție de colecțiile publicațiilor pe care le-am condus de-a lungul timpului – să mă apropii de versurile eminesciene în postura de gazetar. Gazetar al Istoriei și gazetar al Actualității. Ca gazetar al Istoriei, nu pot să nu observ că marele poet se referă la un adevăr acceptat de toți cercetătorii. Trecutul Veneției surprinde prin eterna sărbătoare la care se dedau atât cetățenii, cât și autoritățile. Nu există mărturie de călător la Veneția între secolele XIV-XVI care să nu surprindă, cu sentimente amestecate – de la uimire până la revoltă și trecând prin invidie – amețitorul carusel de petreceri care definește Orașul Lagună.

Îndrituiți de aceste mărturii, dar și de documente, istoricii se întrec în a descrie cu lux de amănunte osârdia depusă de cetățeni și autorități pentru a face din Oraș un continuu bal. Dintre paginile dedicate eternei serbări venețiene m-aș opri – pentru talentul de scriitor ghicit în ele – la cele din eseul lui Charles Diehl, *Une république patricienne, Venise*, apărută în Franța, în 1913 și tradus la noi între cele două războaie, la Editura Națională Gh. Mecu sub titlul *Veneția – o republică patriciană*.

VENEȚIA a intrat în istorie drept orașul unei sărbători continue. Aici, o pictură de secol XVIII, a lui Gabriel Bella, înfățișând un târg cu veselie și voie bună în Campo San Luca

Chiar și pâinea era aurită

Capitolul sugestiv intitulat *„Viața și distracțiile"* debutează astfel: *„În descrierile Veneției care ne-au rămas din secolul al XVI-lea nu e vorba decât de serbări splendide, de ospățuri bogate, de baluri miraculoase"*.

Omul de azi, cu o viață orânduită strict de exigențele lumii moderne, mâncând sandvișuri între casă și serviciu, obsedat de obezitate, rămâne stupefiat în fața tablourilor întruchipate, de exemplu, de ospețele care aveau loc în orașul Sfântului Marcu: *„Pe mesele acoperite cu fețe delicat lucrate, candelabrele de argint și aur luceau alături de cupele smălțuite, de potirele și tăvile de argint încărcate cu bunătăți, sau umplute cu plante miresmate. Pe polițele aranjate în jurul sălii erau expuse vasele rare de majolică, vesela pitorească și paharele, de un format delicios de complicat. Șervetele erau așezate în formă de turban sau de mitră, de coroană sau de piramidă. Parfumuri răspândite în sală, flori așezate în dreptul fiecăruia adăugau acestui lux o grație armonioasă. Însă, adevărata minune o formau bucatele: stridii și trufe, salate și feluri de ciorbe, morun de Ferrara, mreană de Binasco, cârnat de Modena, măruntaie de Treviza, sturzi de Peruza, prepelițe de Lombardia, rațe de România, paste de Genova, prăjituri și fructe de toate felurile, se perindau fără încetare și adesea erau ciudat preparate.*

Fără să vorbim de aromate, care se întrebuințau în abundență, se punea zahăr la fripturi și pește și de multe ori ape parfumate în sosuri. Cele mai diferite vinuri completau acest lux gastronomic: tămâios de Candia, vin grecesc de Cipru, vinuri de Ungaria, Mosela și Rin. Toate erau prezentate într-un mod ingenios și amuzant. Salatele, în relief,

LA VENEȚIA orice se vinde ca suvenir

COADĂ la Basilica San Marco, într-o Piață inundată

reprezentau animale sau litere; fortărețe cu pereții de lămâie erau împodobite cu felii subțiri de șuncă, de capere și măsline, de sardele și de icre. Se mai servea, zice un contemporan, plăcinte de vânat, în formă de lei aurii; plăcinte de vulturi negri, în picioare; de fazani, care păreau vii; de păuni albi, înconjurați de roata cozii lor și garnisiți cu funde de aur și de mătase multicoloră; zaharicale aurite, asemănătoare cu capetele de metal ale unui șiret, atârnau împrejurul acestor păuni care stăteau în picioare, parcă ar fi fost în viață, având parfumuri în cioc, și o deviză de dragoste între labe. Se vedeau și statui mari de marzapan; una reprezenta calul Capitolului, alta pe Hercule cu leul și cealaltă un inorog (unicorn), înfigându-și cornul în botul zmeului. La fel de minunat erau rânduite și fructele; chiar pâinea, câteodată, era aurită. Și invitații se bucurau grozav admirând aceste compoziții, neprevăzute câteodată și care te buimăceau – ca atunci, când Enric al III-lea văzu fărâmându-i-se în mâini, șervetul, pe care îl credea de pânză și care era de zahăr – dar a căror înfățișare pitorească și încântătoare dădea meselor un farmec unic."

De observat din această descriere că masa era nu numai un prilej de crăpelniță halucinantă, făcându-te să te întrebi în ce burdihane încăpeau atâtea cantități de haleală, dar și unul de lux, împins până la proporții fantasmagorice prin minuție, rafinament și risipă. Fiecare patrician se dădea peste cap să șocheze prin bogăția palatului ridicat pe Canale Grande (cu o fațadă ce trebuia să strige celor ce se plimbau încolo și încoace pe Bulevardul de apă că proprietarul e putred de bogat), prin luxul veșmintelor, dar, mai ales, prin serbările puse la cale.

Păsările zburau din plăcintele desfăcute

Charles Diehl se oprește cu titlu de exemplu la recepția dată de cardinalul Grimani, în onoarea lui Ramuccio Farnese, în ziua de 1 august 1552: *„În palatul Giudeca, saloanele, acoperite cu stofe bogate, ornamentate cu picturi și tapiserii, ofereau, în sclipirea luminilor, un spectacol încântător. În curtea în care se adunaseră peste trei mii de persoane, un scamator turc și niște acrobați distrau lumea, prin forța și îndemânarea lor. Pe canal, se înghesuiau peste trei mii de gondole, pline cu doamne și patriciene, în costume strălucitoare. În zgomotul artificiilor și instrumentelor de muzică, invitații coborâră din bărcile împodobite cu catifea și aur, iar scânteierea costumelor în culori vii și luxul podoabelor erau minunate. Masa, la care au luat parte peste o sută de musafiri, a ținut patru ore, în care timp s-au servit nouăzeci de feluri de bucate. Bufonii o înveseliră cu caraghioslâcurile lor; măști împărțiră doamnelor amintiri elegante, iar păsărelele, zburând din plăcintele desfăcute, încântară sala cu zgomotul aripilor lor. Urmară apoi dansuri până târziu noaptea, iar invitații cari se retrăgeau, fură întovărășiți până la gondolele lor, de un număr nesfârșit de torțe".*

Dacă adăugăm acestora descrierile de costume complicate, de interioare și exterioare de palate, deșucherea moravurilor, avem imaginea unor oameni plonjați în plăcere ca într-un hău al sinuciderii.

Permanenta sărbătoare definește nu numai viața individuală, dar și cea publică. Niciun prilej nu e trecut cu vederea de Autorități pentru a organiza ceremonii, recepții, cortegii, procesiuni. Încoronarea Dogelui, încoronarea nevestei Dogelui, serbarea așa-zisei căsătorii a Dogelui cu marea, ieșirea Dogelui pe străzi se transformau în tot atâtea momente de etalare a unui fast nebun.

Ambasadorii și vizitatorii de seamă erau primiți la Veneția în cadrul unor ceremonii menite a-i lăsa cu gura căscată chiar și pe regi și împărați. Va rămâne în istoria ceremoniilor pompoase primirea făcută de Serenissime regelui Franței, Henric al III-lea, în 1574: *„Când sosi la Murano, regele fu primit de către șaizeci de senatori urcați în șaizeci de gondole; i se puse la dispoziție o gondolă magnifică, tapisată cu stofă de aur; pe lângă el, patruzeci de tineri patricieni îmbrăcați în mătase și aur făceau serviciul de onoare. A doua zi, Dogele veni să-i ia, urcat pe Bucentaur; regele fu condus pe o galeră manevrată de patru sute de vâslași, pe a cărui pupă era ridicat un tron, și în salvele artileriei, cortegiul, care număra peste două sute de corăbii, se îndreptă spre Veneția. La Lido, unde făcură primul popas, se ridicase un arc de triumf, operă a lui Palladio și împodobit cu picturi de Tintoretto și Veronese. De acolo, cortegiul ajunse în oraș și regele fu condus cu mare pompă la palatul Foscari, unde urma să fie găzduit. Atât de mare a fost frumusețea serbării încât regele exclamă: «Ce păcat că regina, mama mea, nu este aici, spre a privi și ea acest spectacol!» Zilele următoare avură loc regate, focuri de artificii, o vizită la arsenal, lupta celebră a lui Castellani și Nicolotti; afară de asta avu loc la Palatul ducal un banchet de trei mii de tacâmuri în sala marelui Consiliu și un bal grandios, la care cele mai elegante patriciene, îmbrăcate în mătase albă, împodobite cu diamante și perle, stârniră admirația tânărului și elegantului suveran. Când dansurile încetară, invitații luară loc în jurul unei mese magnifice, la care cele mai frumoase patriciene căpătară spre amintire figurile alegorice, sculptate în zahăr, care înfrumusețară mesele ospățului".*

Să-ți arunci în obraz ouă umplute cu parfum

Petrecerea se extinde, într-o demență inexplicabilă, la nivelul întregului oraș, cu ocazia Carnavalului, care dura câteva săptămâni. Punând la lucru virtutea de scriitor, Charles Diehl ne oferă o imagine de necrezut a acestei petreceri la care participă nu numai oamenii, dar și edificiile: *„Dar cea mai mare animație domnea în orașul Sfântului Marcu, în timpul carnavalului. Începând de la Sfântul Ștefan, până la începutul postului, Veneția o ducea într-o petrecere. În timpul acestor câteva săptămâni, Veneției nu mai ieșeau decât cu mască și deghizați. În fiecare seară mulțimea se îngrămădea în piețe, fie spre a vedea defilând marile cortegii*

FAȚADA unui Palat de pe Canale Grande: bogăția care trebuie să se vadă

STAȚIA Rialto pentru tramvaiul Veneției: vaporetto

pompoase de măști, fie spre a se înveseli de giumbușlucurile lui Mattacine, îmbrăcat în alb, cu pantofi și jartiere roșii, purtând pe cap o pălărie cu pană; ale lui Pantalon, cu haina roșie și anteriu lung negru; ale lui Zanni, cu pantaloni largi albi, brodați cu verde; ale lui Arlechin cu costumul bălțat; sau ale Doctorului, cu robă lungă, gravă; ale tuturor acestor figuri, devenite clasice, prin care verva venețiană își lăsa frâu liber. Să ațâți curiozitatea sub mască, să-ți arunci în obraz ouă umplute cu parfum, să te oprești la taraba marionetelor, să faci arc împrejurul muzicanților în plin aer, să mănânci, să te joci, să râzi... se pare că aceasta era unica grijă a Venețienilor, în acele zile de bucurie. Întreg orașul părea cuprins de o febră de petreceri și toți: patricieni, plebei, curtezani, străini veniți de pretutindeni, erau fericiți să uite grijile de toate zilele".

Charles Diehl e un descriptiv de geniu

Din nefericire, doar un descriptiv. Dacă ar fi și un gânditor cât de cât, el ar încerca să ne dezvăluie și cauzele din adâncimi ale acestei Duminici infinite. Numai decadența – invocată de el mai peste tot – nu explică această aberație, căci o astfel de ardoare în deșănțarea cărnii e o abatere de la firescul omenesc.

Republica avea instanțe de conducere politică – de la Marele Consiliu până la Consiliul celor Zece. Lesne de priceput că aceste instanțe nu numai că erau de acord cu această cheltuire a energiilor și banilor în trăirea deșănțată a clipei, dar mai mult, o încurajau și, în multe cazuri, o organizau. Nebuniei colective i s-au căutat de-a lungul timpului explicații cât de cât adecvate. Poeții și filosofii au văzut în ea semnele în afară ale unei disperări din adâncuri. Venețienii știu că se apropie sfârșitul inevitabil al puterii, gloriei și bogăției Orașului-cetate. Și această conștiință obscură, desigur, naște o disperare stranie, care se traduce printr-un exces de petrecere.

Istoricii, mai ales cei înzestrați cu ascuțime rece, analitică, văd dincolo de ceremoniile puse la cale de Autorități calculul pragmatic, tipic inteligenței viclene a venețienilor. Acel calcul care făcea ca Serenissima să negocieze pe ascuns cu Turcii, în timp ce trimitea unor principi precum Ștefan cel Mare felicitări de prisos pentru vitejia cu care apărau Creștinătatea.

Un rai în care se cheltuie nebunește

Adăugată instituției curtezanelor, încurajată pe șest de Autorități (în secolul al XVI-lea erau 11.000 de prostituate de lux la o populație de 130.000), petrecerea fără sfârșit avea menirea de a atrage la Veneția oameni cu bani din întreaga Europă.

Într-un volum anterior de note de călătorie, scriam, după un popas la Las Vegas, despre localurile care stau tot timpul cu perdelele din pluș grele trase. Luminate feeric, dar artificial, localurile de la Las Vegas întrețin clientului iluzia ruperii depline de lumea exterioară. Un anunț de la restaurantul unui cazinou suna astfel: *„Servim micul dejun la orice oră din zi și din noapte!"* Las Vegasul însuși e astfel alcătuit, încât cel venit din restul Americii și al lumii să arunce banii fără a se mai gândi că, la un moment dat, va trebui să revină în lumea reală.

Pentru Europa secolelor XIV-XVI, Veneția e un Las Vegas. Veniți dintr-o lume cât de cât severă în materie de petreceri, călătorii trebuie să uite de ei, de grijile de acasă și, nutrind iluzia unui Rai etern, să cheltuiască într-o continuă petrecere.

O altă explicație a luxului afișat ne-o dă chiar sintagma eminesciană: *„falnicei Veneții"*. Veneția e o mare putere colonială, precursoare a Imperiului britanic. Stăpânirea acestui imperiu, dar și păstrarea Veneției se fac cu sabia într-o mână și cu banii, în cealaltă. Un instrument politic folosit de Veneția e însă impresia imaginii de putere, de bogăție, de lux sau, cum ar spune Mihai Eminescu: de fală. Oaspetele, obișnuit sau oficial, trebuie să fie dat gata de bogăția afișată ostentativ de Orașul Lagună. Și să se întoarcă acasă convins că nu te poți pune cu o asemenea Putere.

Cântată de mulți istorici și călători drept o cetate a democrației, Republica e, în realitate, o dictatură a câtorva familii. Un număr de aproape o mie de oameni conduc treburile publice, restul locuitorilor, peste 150.000, fiind excluși prin Lege de la diriguire. Celor mulți trebuie să le dai o ocupație aproape zilnică prin circul ceremoniilor, procesiunilor, cortegiilor organizate de Autorități. Acestor explicații eu le-aș adăuga una, găsită din iscodirea României postdecembriste. Bogăția n-are niciun rost dacă nu e știută de ceilalți! Asta explică, în România postdecembristă, dar și în tot spațiul postcomunist, graba cu care îmbogățiții peste noapte și-au ridicat vile și palate păzite de dorobanți înarmați, și-au cumpărat yahturi și mașini de lux, s-au dat în stambă în vânători, baluri și recepții, publicitate la televizor. Fațadele luxoase ale Palatelor venețiene așezate de o parte și de alta a Canale Grande, costumele patricienilor, recepțiile, mesele, ceremoniile sunt o modalitate de a comunica lumii bogăția.

Cum se scoate bani din viața stinsă

Dacă ar fi să mă pronunț ca gazetar al Actualității la Veneția asupra sonetului „Veneția", aș spune că Mihai Eminescu s-a inspirat doar din tabloul Veneției din a doua parte a secolului al XIX-lea.

Imaginea falnicei Cetăți lipsite de viață a fost pusă la lucru pentru o teză dragă filosofului melancolic Mihai Eminescu. Formula concisă a acestei teze poate fi întâlnită în ultimul vers al sonetului: *„«Nu-nvie morții»/e-n zadar, copile!"*.

Plecând de la imaginea unei Veneții în care viața de odinioară s-a stins, marele nostru poet ne-ar îndemna să bocim mândra cetate de cândva. Mihai Eminescu n-a văzut Veneția în viața lui. Poezia a fost scrisă și tipărită în 1883.

Spre deosebire de cel pe care profesorii de literatură îl numesc Poetul

CA ŞI PE VREMEA Serenissimei, mărfurile sunt aduse pe apă

O ULIŢĂ pe apă în Veneţia

BANCHET la Casa Nani, dat în onoarea oaspetelui Clemente Augusto, la 9 septembrie 1755 – pictură aflată la Museo del Settecento din Veneţia

nostru naţional, eu am văzut Veneţia. Şi nu în 1883, ci peste un secol mai târziu, la finele lui 2010. Faţă de Mihai Eminescu am astfel un dublu avantaj. Triplu, dacă adăugăm faptul că eu nu sunt nici melancolic, nici poet, ci optimist şi prozator satiric. Beneficiar al acestor avantaje îmi permit să-l contrazic categoric pe Mihai Eminescu. Da, *„s-a stins viaţa falnicei Veneţii“*. Da, *„n-auzi cântări, nu vezi lumini de baluri“*. Asta nu înseamnă că Veneţia nu trăieşte.

Trăieşte. Şi încă foarte bine

Pentru că viaţa falnicei Veneţii a fost înlocuită cu viaţa Veneţiei turistice.

În locul cântărilor de odinioară, auzi zdrăngănitul tacâmurilor din numeroasele restaurante, birturi, baruri şi pizzerii, propunerile mecanice de tip „Gondola, gondola!“, zuruitul valizelor pe rotile, portavocile folosite de ghizi şi strigătele vesele ale ruşilor îmbogăţiţi de postcomunism, care iau cu asalt gondolele, încă de dimineaţă, pentru a se putea fotografia bând şampanie din pahare cu picior.

Nu vezi lumini de baluri. Da, dar vezi lumini de magazine cu suveniruri, 450 de magazine cu suveniruri, aşezate unul lângă altul, de te întrebi cum de nu dau faliment. Da, s-a stins viaţa falnicei Veneţii. Dar tocmai din această viaţă stinsă, Veneţia de azi scoate bani. Şi încă ce bani! Potrivit estimărilor, Veneţia e vizitată anual de 14 milioane de turişti. Pentru aceşti cetăţeni lucrează peste 50% din forţa de muncă activă. Cei mai mulţi dintre angajaţi nu stau în Veneţia (a cărei populaţie, îmbătrânită, numără 60.000 de locuitori, în timp ce în secolul XVI, era de 200.000), ci în Treviso, Mestre (oraşul-dormitor). 14 milioane de cetăţeni ai Planetei care dau buzna în Oraşul de pe lagună pentru a vedea un mort strălucitor. Cei 14 milioane sunt pur şi simplu jefuiţi. De la vaporetto până la gondolă, de la hotel până la pizzerie, Veneţia e un uriaş combinat, un fel de Krivoi Rog al exploatării sângeroase a tembelismului turistic.

OFERTĂ SPECIALĂ*

50% reducere pentru studenți și pensionari*

ABONEAZĂ-TE!

Pentru abonamente și informații sunați la 0800.800.111, număr cu apel gratuit în orice rețea, între orele 7.00 - 22.00 (luni – duminică), e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
Abonamente non-stop la 0318.200.200, număr cu tarif normal.

ABONAMENTE PENTRU STRĂINĂTATE!

Dacă vrei să faci o bucurie cuiva drag plecat din țară, acum îi poți oferi un abonament la **Historia** sau la oricare dintre publicațiile: **Dilema veche, Foreign Policy, Forbes, OK** sau **Tango**.
Pentru detalii, te rugăm contactează-ne la 0800.800.111, la 0318.200.200 sau pe e-mail la abonamente@adevarulholding.ro

CADOU!**

O CARTE EVENIMENT, la alegere: „Ludovic al XV-lea și Curtea sa" de Alexandre Dumas sau „De la o lovitură de stat la alta" de Ion Cristoiu

** ofertă valabilă numai pentru abonamentele pe 12 luni

METODE DE ABONARE

SMS

3 LUNI	6 LUNI	12 LUNI
un SMS la 7466	un SMS la 7485	un SMS la 7480
6 euro, fără TVA	**15 euro,** fără TVA	**20 euro,** fără TVA
Orange, Vodafone și Cosmote	doar Vodafone	doar Vodafone

Trimite un SMS la unul dintre numerele de mai sus (în funcție de perioada dorită) cu textul HISTORIA. Din rețeaua Orange vei primi un mesaj de confirmare a înregistrării. Din rețeaua Vodafone sau Cosmote vei primi un mesaj prin care ți se cere confirmarea, iar costul SMS-ului de răspuns este de 0,05 euro. Contravaloarea SMS-ului nu se returnează. Informații la tel: 0800.800.111.

ONLINE pe www.adevarul.ro

Ai nevoie de un card MASTERCARD, VISA, VISA ELECTRON sau MAESTRO valabil.

La sediile, chioșcurile și librăriile Adevărul

Parteneri Adevărul Holding

La oficiile poștale și firmele de abonamente din țară, cu care Adevărul Holding are contracte.

Nume ..... Prenume ..... Compania* .....
Cod Fiscal* ..... *(* Completați numai dacă plătitorul este o firmă)* Str. .....
nr. ..... bloc ..... scara ..... etaj ..... ap. ..... localitate ..... județ/sector .....
cod poștal ..... telefon ..... e-mail .....
Adresa de livrare (dacă este diferită față de adresa de mai sus): Str. .....
nr. ..... bloc ..... scara ..... etaj ..... ap. ..... localitate .....
județ/sector ..... cod poștal .....
Doresc să mă abonez începând cu data de ..... (scrieți în căsuță numărul de abonamente pe care doriți să-l contractați)

Historia ☐ **3 luni** (3 numere) - **26 lei** ☐ **6 luni** (6 numere) - **50 lei** ☐ **12 luni** (12 numere) - **95 lei + carte CADOU**

Si am achitat S.C. Adevărul Holding S.R.L. în contul ☐ nr. RO21 RNCB 0070 1048 3031 0008 deschis la BCR Pipera, ☐ RO81 ABNA 4100 2641 0028 5818 deschis la RBS BANK SA Centrala București cu ☐ mandatul poștal ☐ OP nr. ..... din data .....

Trimite dovada plății și talonul completat ■ la S.C. Adevărul Holding S.R.L. (Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, București) ■ la OP 33 - CP 14 București ■ prin fax: 021.407.54.67 ■ prin e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

* **Pentru a beneficia de reducerea de 50% față de tarifele din talon, transmiteți obligatoriu copie după carnetul de student vizat la zi sau după ultimul talon de pensie în același plic cu talonul de abonare și dovada plății.**

SONJA HENIE, la Jocurile Olimpice de iarnă din 1936, de la Garmisch-Partenkirchen (Germania)

FOTO: PHOTOLAND/CORBIS IMAGES, GULIVER/GETTY IMAGES, AFP

O istorie a patinajului artistic

de la Sonja Henie la Evgheni Plușenko

AMERICANUL Jackson Haines (1840-1875) este supranumit „părintele patinajului artistic modern". El este creditat cu introducerea muzicii în competițiile de patinaj.

NORVEGIANUL Axel Paulsen (1855-1938) a executat pentru prima dată, în 1882, la Viena, săritura care-i poartă astăzi numele.

SUEDEZUL Ulrich Salchow (1877-1949) este primul campion olimpic din istoria patinajului artistic. Medalia a fost obținută la Jocurile Olimpice de la Londra din 1908.

Să punctezi în câteva pagini momentele cele mai importante din istoria patinajului artistic poate fi o întreprindere îndrăzneață. Te vezi asaltat de ani, de nume, de detalii tehnice, care fac prea puțin cu ochiul unui cititor neavizat. Dincolo de această perdea de fum, descoperi însă o istorie fabuloasă, cu băieți care-au inventat sărituri astăzi extrem de cunoscute, cu fete care au revoluționat disciplina, cu figuri legendare (vezi Sonja Henie, această „Nadia" a patinajului artistic), cu numeroase povești controversate și chestiuni paradoxale.

DE FLORENTINA ȚONE

Ca să ajungă ce e azi, un sport spectaculos, cu audiențe incredibile în timpul Jocurilor Olimpice, patinajul artistic a traversat o istorie de mai bine de 200 de ani. În mod evident, în 1772, atunci când Robert Jones, un locotenent britanic de artilerie, își publica al său *Tratat despre patinaj (A Treatise on Skating)* – pe care-l putem considera astăzi primul manual din istoria disciplinei – patinajul pe gheață n-avea nicio legătură cu ce vedem noi astăzi la televizor. Concursurile se organizau ici și colo, fără noimă și fără norme universal-valabile, în pur „stil englezesc", țeapăn și formal: patinatorii, doar bărbați, nu îndrăzneau să fie creativi și desenau pe gheață, cu patinele, „figuri" în forma cercurilor și a cifrei 8. Această perioadă, a începutului de drum, cu figuri obligatorii trasate pe gheață, a dat și numele sportului, „figure skating". Iar numele s-a păstrat, în ciuda faptului că „figurile" au dispărut, la un moment dat, din programele patinatorilor.

Părintele patinajului artistic modern, un american. Cel care a schimbat în mod categoric stilul de a patina predominant în epocă a fost americanul Jackson Haines, considerat până în zilele noastre *„părintele patinajului artistic modern"*. Balerin și dansator, primul campion al Americii la patinaj artistic, în anul 1864, Jackson și-a uimit auditoriul, atunci când și-a prezentat „figurile" obligatorii având muzică pe fundal și încercând să integreze mișcări de dans în programul său; mai mult: Haines a fost primul care a purtat patine a căror lamă era prinsă de gheață cu șuruburi. Să-ți mișți mâinile în timp ce te deplasezi liber pe gheață, să te învârți și chiar să-ncerci să sari – iată însă niște inovații pe care americanii nu le-au înghițit.

Considerat prea teatral de colegii săi de generație, Jackson Haines a părăsit America și s-a stabilit la Viena, unde felul său de a patina a câștigat numeroși adepți. A pus pe picioare o școală în care tinerii austrieci puteau să învețe să patineze ca el, iar câțiva dintre elevii lui au înființat mai târziu, adică în 1892, International Skating Union (ISU), și astăzi forul conducător în patinajul artistic. Și, după ce vreme de ani buni a patinat în diverse zone ale Europei (în ceea ce am numi azi showuri pe gheață), Jackson Haines – până la urmă, prima celebritate din istoria patinajului artistic – a murit din pricina unei pneumonii, în 1875, în Finlanda, la numai 35 de ani. Contactase boala călătorind cu sania prin Rusia, de la un patinoar improvizat la altul. Pe piatra sa de mormânt scrie: *„America's Skating King"*, deși America nu i-a recunoscut inovațiile în timpul vieții și deși stilul său de a patina – care a primit într-un final denumirea de „International Style of Skating" – a fost pentru prima dată folosit pe teritoriul american, în competiții, abia în anul 1914.

Încep să apară săriturile... Comentatorii de astăzi le pronunță de sute de ori în timpul unei competiții: Axel, Salchow, Rittberger, Lutz... Sunt – publicul acestui sport știe – denumiri ale săriturilor prezentate în concursurile de patinaj artistic. În spatele săriturilor sunt însă niște oameni: oamenii care le-au executat pentru prima dată în întreceri de patinaj, oamenii al căror nume a intrat în vocabularul disciplinei, dată fiind extraordinara lor contribuție în dezvoltarea acestui sport.

Norvegianul Axel Paulsen a executat, astfel, săritura care-i poartă astăzi numele, în anul 1882, la Viena, în timpul primei competiții internaționale de patinaj artistic (nu existau încă nici campionate europene, nici campionate mondiale de patinaj). Câțiva ani mai târziu, în 1909, suedezul Ulrich Salchow sărea, la Stockholm, un alt tip de săritură (denumită apoi săritura Salchow), în 1910, germanul Werner Rittberger sărea la Berlin primul Rittberger (cunoscut astăzi mai degrabă sub denumirea de Loop), iar în 1913, la Engelman, austriacul Alois Lutz executa prima săritură care avea să fie botezată cu numele său. La momentul respectiv, toate săriturile erau – se înțelege – cu câte o singură rotație în aer (cu excepția Axelului – o rotație și jumătate).

... iar Ulrich Salchow devine primul campion olimpic din istorie. Dintre cei de mai sus, cel care a făcut cu-adevărat istorie a fost Ulrich Salchow, patinatorul suedez care a dominat prima decadă a secolului XX. Salchow a câștigat de zece ori titlul mondial la patinaj artistic, din 1901 în 1905 și din 1907 în 1911; n-a participat la Campionatele Mondiale de la München din 1906, temându-se că juriul va da câștig de cauză patinatorului din țara gazdă, Germania: Gilbert Fuchs. Suedezul Salchow a câștigat, de asemenea, titlul european de nouă ori și tot lui i-a fost decernată și prima medalie olimpică acordată vreodată în patinajul artistic, la Jocurile Olimpice de

LA aceleași JO de la Londra din 1908, Madge și Edgar Syers au câștigat medalia olimpică de bronz în proba de perechi. Madge este și deținătoarea primei medalii olimpice de aur în proba feminină de patinaj artistic.

GERMANUL Werner Rittberger (1891-1975) a sărit, în 1910, la Berlin, primul Rittberger din istorie (cunoscut astăzi mai degrabă sub denumirea de Loop).

NORVEGIANA Sonja Henie (1912-1969) a schimbat din temelii fața patinajului artistic și a fost, pentru o bună perioadă de timp, cel mai bun ambasador al disciplinei.

AMERICANUL Richard Button, la Campionatele Mondiale de Patinaj Artistic din 1947, executând pe gheață acele „figuri speciale" care au dat și numele sportului („figure skating")

vară de la Londra din anul 1908. Da, ați citit bine: la începuturi, patinajul artistic a fost una dintre probele JO de vară, devenind abia la Chamonix, în 1924, sport de iarnă cu acte în regulă (stațiunea franceză a găzduit primele Jocuri Olimpice de iarnă din istorie).

Și-a mai fost o premieră la Londra, în 1908: aceasta a fost singura ediție a Jocurilor Olimpice care a cuprins proba de „figuri speciale". Acele figuri care dădeau mari bătăi de cap patinatorilor și din care marele public nu înțelegea mai nimic. Sportivii obișnuiau chiar să-și deseneze pe hârtie figurile pe care le prezentau în concurs, opturi, cercuri, stele, cruci, unele adevărate opere de artă. Iar țara care avea să devină mai târziu o forță în patinajul artistic, Rusia, a câștigat prima ei medalie olimpică de aur în patinaj tocmai la această probă, prin sportivul Nikolai Panin.

Fata care se înscrie în concursul băieților și alte paradoxuri. În 1908, la Londra, se decerna și prima medalie olimpică în proba feminină de patinaj artistic: o câștiga britanica Madge Syers (care câștiga, concomitent, și bronzul olimpic în proba de perechi, alături de soțul și antrenorul ei, Edgar Syers). Până acolo însă, drumul fusese destul de lung și de complicat pentru fetele care doreau să patineze. Și Campionatele Europene (primele în 1891, la Hamburg), și Campionatele Mondiale de patinaj artistic (primele în 1896, la Sankt Petersburg) erau deschise doar băieților. Așa că atunci când Madge Syers s-a înscris în competiția mondială din 1902, și a mai câștigat și medalia de argint (aurul fusese obținut de Ulrich Salchow), oficialii au luat foc. Federația Internațională de Patinaj (ISU) a interzis cu desăvârșire fetelor să mai concureze împotriva băieților, dar au mai trecut patru ani până când a organizat, la Davos, o competiție separată, doar pentru ele. Nici pentru proba de perechi n-a fost atât de simplu să se impună, în mare parte din pricina faptului că anumite țări considerau evoluția pe gheață a perechilor indecentă (în unele țări era chiar ilegală). Primul concurs destinat perechilor s-a desfășurat la Sankt Petersburg în 1908. Proba de dans a intrat în peisaj mult, mult mai târziu: a fost inclusă în programul Jocurilor Olimpice abia în 1976, la Innsbruck (când medalia olimpică de aur a fost câștigată de Ludmila Pahomova și Alexandr Gorșkov din URSS).

Fenomenul Sonja Henie și revoluțiile din patinaj. După șapte ani de zile de pus patinele în cui – din pricina Primului Război Mondial, în intervalul 1915-1921 n-au avut loc concursuri de patinaj artistic – a apărut în peisaj Sonja Henie din Norvegia, care a revoluționat patinajul din temelii. Venind dintr-o familie bogată, Sonja a avut la dispoziție tot ce și-ar fi putut dori pentru a deveni o mare campioană: patinoare private, instructori foarte buni, lecții de balet. La Jocurile Olimpice de iarnă de la Chamonix, prima competiție internațională majoră la care a participat, fetița de 11 ani s-a clasat pe ultimul loc. N-avea să mai repete nicicând această „performanță".

Din 1927 până în 1936, Sonja a luat în fiecare an aurul la Mondiale, a obținut în paralel și șase titluri europene și, cel mai important, e singura patinatoare din istorie care a câștigat trei titluri olimpice, pe deasupra și consecutive, în 1928, 1932 și 1936. Rezultatele au transformat-o pe Sonja într-o legendă a patinajului artistic, dar nu numai ele: ca nimeni înaintea ei, Sonja a folosit muzica în propriul avantaj. Adolescenta din Norvegia a prezentat programe atent coregrafiate, cu elemente care „curgeau" unele din altele, în ton cu ritmul muzicii. Și nu numai că Sonja patina cu totul diferit, dar arăta și altfel. Într-o perioadă când patinatoarele evoluau în competiții îmbrăcate ca pe stra-

dă, cu fuste lungi, care limitau mișcările, și cu patine de culoare neagră, ca băieții, Sonja a venit la concursuri cu fuste scurte până la genunchi și cu patine albe – o costumație pe care o considerăm astăzi obișnuită; pe-atunci era o extravaganță.

Cu Henie, popularitatea patinajului artistic a crescut fulminant, mai cu seamă după ce, încheindu-și cariera de sportiv amator, Sonja a plecat la Hollywood, a făcut numeroase filme și a bătut America în lung și în lat cu showuri pe gheață. Revista „Time" i-a pus fotografia pe copertă, alături de un citat reprezentativ, *„Most always I win"*, firmele s-au bătut s-o aibă pe norvegiană în campaniile publicitare, au apărut păpușile Sonja, creioanele Sonja, cărțile de colorat Sonja, iar Sonja Henie a devenit prima sportivă din istorie care a câștigat un milion de dolari.

MARINA ANISSINA și Gwendal Peizerat (Franța) au câștigat medalia olimpică de aur în proba de dans la JO de la Salt Lake City din 2002

Un accident de avion încheie avântul sportivilor din SUA. Începe dominația rusă. După cel de-Al Doilea Război Mondial și pauza competițională impusă de conflict, 1940-1946, canadienii și americanii încep să domine concursurile de patinaj artistic; aceasta, și în condițiile în care multe dintre arenele de patinaj ale Europei dispăruseră sub bombardamente. Americanul Richard Button a câștigat titlul olimpic în 1948 și în 1952, iar Barbara Ann Scott din Canada a obținut, la rândul ei, medalia olimpică de aur în 1948. De altfel, de numele lor se leagă o altă situație pe care am putea s-o considerăm astăzi paradoxală: în 1948, competiția europeană de patinaj artistic a fost câștigată de tânăra din Canada, iar titlul european masculin, de americanul Richard Button. Și aceasta, pentru că, până atunci, toate țările membre ISU, inclusiv SUA și Canada, își puteau înscrie reprezentanții la Campionatele Europene. Această „premieră" neașteptată a determinat ISU să schimbe regulile: din 1949 numai patinatori europeni au participat la competiția continentală.

Dominația americană în creștere a cunoscut un sfârșit teribil, atunci când, la 15 februarie 1961, întreaga echipă de patinaj artistic a Statelor Unite, patinatori și antrenori, a pierit în timpul unui accident aviatic. Avionul în care se aflau s-a prăbușit în apropierea aeroportului din Bruxelles. Echipa de patinaj artistic era în drum spre Praga, unde urmau să se desfășoare Campionatele Mondiale. Americanii au trebuit astfel să-și construiască de la zero o nouă echipă, timp în care patinatorii sovietici au crescut și au tot crescut, devenind aproape de neînvins, mai cu seamă în probele de dans și de perechi. De altfel, de la Jocurile Olimpice din 1964, când Ludmila Belusova și Oleg Protopopov au câștigat aurul la perechi, n-a mai fost loc pe prima treaptă a podiumului olimpic în această probă decât de cupluri din URSS/Rusia. Supremația a luat sfârșit în 2010, când patinatorii chinezi Xue Shen și Hongbo Zhao au luat, în premieră pentru țara lor, medalia olimpică de aur.

PROBABIL una dintre cele mai cunoscute patinatoare ale momentului, Yu-Na Kim din Coreea de Sud a câștigat anul trecut, la JO de la Vancouver, prima medalie olimpică de aur la patinaj artistic din istoria țării sale. Supranumită „Queen Yu-Na", tânăra de 20 de ani a devenit o eroină a Coreii de Sud, iar în august 2010 revista „Forbes" a inclus-o în topul celor mai bine plătite sportive din lume.

Scandalul Nancy Kerrigan-Tonya Harding sau cum crește audiența. O dată cu televizarea competițiilor (anii '60), popularitatea patinajului artistic a crescut, laolaltă cu creșterea spectaculozității programelor prezentate în concursuri. În Statele Unite ale Americii, după influența extrem de importantă a Sonjei Henie, un scandal a fost cel care a contribuit masiv la creșterea interesului pentru patinaj. Chiar înainte de Jocurile Olimpice din 1994, în timpul Campionatelor Naționale de patinaj ale Statelor Unite ale Americii, un individ a intrat în patinoarul unde se antrenau fetele și a lovit-o cu un baston din metal, peste genunchiul drept, pe patinatoarea Nancy Kerrigan. Atacul a făcut ca Nancy să se retragă din competiție, iar titlul național a fost câștigat de Tonya Harding (care și-a câștigat, astfel, și dreptul de a participa la JO). Puțin după aceea, s-a dovedit că Tonya nu era străină de această conspirație menită să-i faciliteze accesul la Jocurile Olimpice. Povestea Kerrigan-Harding a fost urmărită cu sufletul la gură de publicul american, s-a scris și o carte, s-au făcut și documentare TV, iar programul scurt al fetelor din cadrul competiției olimpice de la Lillehammer (și Harding, și Kerrigan au participat până la urmă; a câștigat Oksana Baiul din Ucraina) a înregistrat audiențe mai mari decât finala Super Bowl din acel an.

Cum a dispărut 6.0, nota perfectă. Pentru o foarte lungă perioadă de timp, 6.0 a fost cea mai mare notă pe care o putea lua un patinator în competiții, nota perfectă, așa cum a fost și zecele Nadiei în gimnastică. Iar cei care au meritat pe deplin nota perfectă, și au

„Ţarul" Pluşenko

EVGHENI PLUŞENKO este primul patinator din lume care a reuşit o combinaţie de sărituri 4-3-2 (cvadruplă-triplă-dublă) la Trofeul NHK, în anul 1999. Rusul este şi primul care a aterizat combinaţia 4-3-2-2 la Campionatele Mondiale din 2001, dar e şi cel dintâi care a sărit combinaţia 4-3-3 la Cupa Rusiei, în 2002. Se estimează că, pe parcursul timpului, Jenia a reuşit să aterizeze aproximativ o sută de sărituri cvadruple în competiţii. Pluşenko este, de asemenea, şi cel mai tânăr patinator din istorie care a primit nota 6.0 (avea 16 ani), dar şi singurul patinator din istoria modernă a sportului care a câştigat trei medalii olimpice (doar suedezul Gillis Grafström a câştigat patru, dar în perioada 1920-1932).

şi primit-o în timpul Jocurilor Olimpice de la Sarajevo, din 1984, au fost britanicii Jayne Torvill şi Cristopher Dean, în proba de dans. Programul lor, pe muzică din *Bolero*-ul lui Ravel, a primit, la impresia artistică, nouă note de 6.0 (din nouă) şi e considerat şi astăzi unul dintre cele mai spectaculoase programe din proba de dans.

Acest sistem de notare, cu note de la 0.0 la 6.0, a fost însă pe parcursul timpului ţinta a numeroase critici: că a făcut loc subiectivismului în evaluarea programelor, că patinatorii aşteptau ani de zile să urce în ierarhie şi că asta se întâmpla, de regulă, doar după retragerea colegilor mai titraţi, că juraţii puteau fi influenţaţi să noteze într-un fel sau altul. Un anume episod – celebru deacum – din timpul Jocurilor Olimpice din 2002, de la Salt Lake City, a dus la schimbarea modalităţii de evaluare.

După proba olimpică de perechi – câştigată cu cinci voturi la patru de perechea rusă Elena Berejnaia şi Anton Siharulidze, în faţa canadienilor Jamie Salé şi David Pelletier – a izbucnit un ditamai scandalul. Arbitra din Franţa, Marie-Reine Le Gougne, unul dintre cei cinci juraţi care i-au văzut pe ruşi pe locul 1, ar fi izbucnit în lacrimi în faţa unui oficial, mărturisind că a fost presată de preşedintele Federaţiei franceze pe patinaj să-i voteze pe ruşi. Totul ar fi făcut parte dintr-un târg între federaţia franceză şi federaţia din Rusia cu privire la jurizarea în probele olimpice.

Potrivit înţelegerii, arbitra din Franţa ar fi trebuit să-i favorizeze pe ruşii din proba de perechi, Berejnaia şi Siharulidze, în vreme ce arbitrul rus ar fi urmat să facă acelaşi lucru pentru perechea franceză din proba de dans (Marina Anissina şi Gwendal Peizerat). Asta, în ciuda faptului că nici patinatorii ruşi, nici cei francezi n-aveau nevoie de ajutor; erau favoriţi la aur în probele lor. Atunci când povestea a devenit publică, s-a întâmplat un fapt nemaivăzut în istoria patinajului olimpic: s-a organizat o nouă festivitate de premiere în cadrul căreia perechea din Canada, considerată defavorizată, a primit şi ea medalia de aur. Cu toate că episodul din 2002 nu e nici astăzi pe deplin lămurit – arbitra din Franţa a revenit apoi asupra declaraţiilor, precizând că le-a făcut sub presiune şi că ruşii au fost, într-adevăr, mai buni –, Federaţia Internaţională de Patinaj a decis să schimbe sistemul de notare, eliminând, astfel şi posibilitatea ca vreun patinator să mai obţină nota 6.0.

Evgheni Pluşenko la Vancouver şi „noaptea în care arbitrii au ucis patinajul artistic". Criticile n-au ocolit nici noul cod de punctaj din patinaj, pus în practică începând cu anul 2005. Astfel, la cea mai recentă ediţie a Jocurilor Olimpice de iarnă de la Vancouver, de anul trecut, un imens val dezaprobator a urmat probei masculine de patinaj artistic. Cu o evoluţie memorabilă, care a inclus, printre altele, o săritură cvadruplă şi una triplă în combinaţie, rusul Evgheni Pluşenko – campionul olimpic din 2006 şi vicecampionul din 2002 – a obţinut doar medalia de argint. Aurul a fost câştigat de americanul Evan Lysacek, care patinase curat, foarte curat, dar care inclusese în programul lui doar sărituri cu trei rotaţii, fără să sară şi cvadrupla, „regina săriturilor".

La numai câteva zeci de minute după festivitatea de premiere, s-a dezlănţuit iadul mediatic. Elvis Stojko, faimos patinator canadian, a subliniat faptul că noaptea finalei masculine a fost *„noaptea în care ei* (n.r. – arbitrii) *au ucis patinajul artistic"*, că, prin decizia de a-i da aurul lui Lysacek, patinajul artistic s-a întors cu ani buni în urmă: *„Brian Boitano făcea acelaşi lucru din punct de vedere tehnic în 1988. Astăzi sunt juniori care pot prezenta acelaşi program"*. Actualul sistem de punctare din patinaj încurajează precauţiile şi omoară pasiunea şi evoluţiile curajoase – au spus alţii. În zilele premergătoare competiţiei s-a imprimat o stare de spirit favorabilă câştigării aurului olimpic în proba masculină fără săritura cvadruplă – au arătat alte voci. Ce reacţie a avut Pluşenko? Rusul a arătat că se consideră câştigător al probei masculine atunci când, la festivitatea de premiere, a ţopăit o secundă pe prima treaptă a podiumului, înainte de a se aşeza pe treapta a doua. Şi a spus simplu despre Lysacek: *„Să stai pe cea mai înaltă treaptă a podiumului cu medalia de aur la gât, după ce ai sărit doar triple – ăsta nu e, pentru mine, progres. Nu poţi fi cu-adevărat campion fără cvadruplă"*. Premierul rus Vladimir Putin i-a mai îndulcit puţin amarul câştigătorului moral al titlului olimpic atunci când i-a transmis: *„Argintul tău valorează aur"*. Implicarea lui Putin a dat însă apă la moară cârcotaşilor, care au considerat înfruntarea Pluşenko-Lysacek un episod târziu al Războiului Rece.

DVD-ul lunii februarie

ÎNCEPÂND CU LUNA IULIE 2010, AVEȚI LA DISPOZIȚIE REVISTA „HISTORIA" ÎN DOUĂ VARIANTE: CU DVD, LA PREȚUL DE 11,99 LEI, ȘI FĂRĂ DVD, LA PREȚUL DE 8,99 LEI. ABONAȚII PRIMESC REVISTA CU DVD.

SIGMUND FREUD

Aflat în anul trei la Facultatea de Medicină din cadrul Universității din Viena, Sigmund Freud a început să lucreze într-un laborator de fiziologie, sub conducerea lui Ernst Wilhelm von Brücke.
Sistemul nervos central l-a acaparat cu totul, uitând că trebuia să ia examenele și la alte discipline. Freud a terminat facultatea cu o întârziere de trei ani, ceea ce nu l-a împiedicat să devină, peste ani, părintele psihanalizei. La 30 de ani, Sigmund Freud s-a căsătorit cu Martha Bernays și au avut trei copii. Părea o căsnicie fericită, dar încă din timpul vieții lui au apărut zvonurile că Freud ar trăi și cu Minna Bernays, cumnata lui. Aceasta nu s-a căsătorit niciodată și a trăit 42 de ani pe lângă Sigmund și Martha, ajutându-și sora la gospodărie.

NU PIERDE URMĂTORUL DVD!

În MARTIE:
„Viața lui Sigmund Freud"

IVANA TRUMP

După ce a divorțat de magnatul imobiliar Donald Trump, în 1991, Ivana a devenit simbolul femeilor divorțate. Deviza ei, amplu mediatizată, era: „Fetelor, nu vă păcăliți, luați totul!". Ivana a scris și un ghid pentru femeile divorțate, intitulat „Ce este mai bun acum va veni!", în care învață cititoarele cum să câștige un proces de partaj. Cât privește viața personală, Ivana s-a măritat cu actorul italian Rossano Rubicondi, mai tânăr cu 23 de ani decât ea, dar după opt luni a divorțat. Ivana avut apoi o aventură cu „fragedul" fotomodel francez John-David Dery, în vârstă de numai 22 de ani.

Jules Verne,
de la Pământ la Lună fără să plece din Franța

Scriitorul Jules Verne s-a născut la 8 februarie 1828, în Nantes, Franța (și a murit la 24 martie 1905). A studiat Dreptul și a scris piese de teatru și povești, înainte ca succesul romanului *Cinci săptămâni în balon* (1863) să-l încurajeze să continue seria romanelor de aventuri, el fiind și precursorul literaturii științifico-fantastice. Tatăl său a dorit ca Jules să devină avocat, dar tânărul mai mult scria și compunea decât să învețe. De aceea, i-a tăiat sprijinul financiar. Acesta nu s-a lăsat înduplecat și a continuat să spere că, la un moment dat, cineva îi va publica lucrările. Totuși, până la vârsta de 35 de ani, norocul nu i s-a arătat pe plan profesional. Datorită soției sale, Jules nu a abandonat scrisul și, în cele din urmă, l-a cunoscut pe editorul Pierre-Jules Hetzel, care i-a publicat romanul mai sus menționat. Despre Jules Verne mai trebuie spus un lucru foarte interesant, și anume, acela că, deși a scris despre locuri de pe întreg Mapamondul, el nu a părăsit niciodată Franța natală. Cele mai cunoscute scrieri, care au anticipat de multe ori realizări tehnologice ale secolului XX, sunt *O călătorie spre centrul Pământului* (1864), *De la Pământ la Lună* (1865), *20.000 de leghe sub mări* (1869-1870), *Ocolul Pământului în optzeci de zile* (1873), precum și *Insula misterioasă* (1874). Operele sale au influențat întreaga evoluție a literaturii științifico-fantastice de mai târziu.

Eva Braun, misterioasa amantă

Multă vreme în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, Eva Braun nu a stârnit nimănui nicio curiozitate. Era doar un personaj anonim, chiar și pentru cei mai mulți germani, fiind desconsiderată de nevestele naziștilor de rang înalt. În luna iunie a anului 1944, serviciile britanice secrete credeau încă despre Eva Braun că este doar o secretară a Führerului. În aprilie 1945, Eva i s-a alăturat lui Hitler în buncărul din Berlin. I s-a oferit posibilitatea să fugă, dar a considerat că este una dintre foarte puținele persoane care i-au rămas loiale lui Hitler. Mai mult, ea putea să demonstreze acest lucru împărtășind aceeași soartă cu el. „De când ne-am întâlnit prima dată, am jurat să te urmez pretutindeni, chiar și la moarte. Trăiesc doar pentru iubirea ta!". Acesta era „crezul" Evei Braun. Pe 29 aprilie, asistați de Joseph Goebbels și Martin Bormann, Eva și Adolf s-au căsătorit, după o relație de 14 ani. Eva purta o rochie din mătase neagră, semn că „mireasa îndoliată" știa că urma să moară.

FOTO: GULLIVER/GETTY IMAGES, PHOTOLIBRARY/ZEBRA IMAGES

Mătasea s-a născut într-o ceașcă de ceai

Prințesa Leizu avea 14 ani când a scăpat în ceașca sa de ceai un cocon de mătase. Ca să-l scoată din băutură, tânăra a început să desfacă firul de pe gogoașă. Așa i-a venit ideea să-l țesă. Din acel moment, chinezii au descoperit ritmul de viață al viermelui de mătase și, pentru 3.000 de ani, au fost singurii păstrători ai acestui secret.

DE DANIELA ȘERB

Potrivit lui Confucius, istoria mătăsii începe în anul 2640 î.Hr. Prințesa Leizu, după ce a observat viața viermelui de mătase, la recomandarea soțui ei, Împăratul Galben (Huang Di), a început să-și instruiască doamnele de companie în arta creșterii acestor viermi speciali. Legenda spune că, din acel moment, fata a devenit zeița mătăsii în mitologia Chinei, iar secretul creșterii viermilor de mătase și a obținerii firelor a fost păzit cu strășnicie la Curtea imperială chineză.

O altă legendă spune însă că mătasea a părăsit China în părul unei prințese logodită cu un nobil din Khotan. Pentru că nu voia să plece de acasă fără țesătura de care era îndrăgostită, prințesa a încălcat interdicția imperială. Întâmplarea s-a petrecut probabil în secolul I d.Hr. Deși nu pare a fi mare lucru, obținerea firelor de mătase de pe gogoșile viermilor necesită multă trudă. O crescătorie de viermi de mătase trebuie să fie o încăpere bine aerisită și cu ferestre orientate către nord-est. Pentru 10 grame de ouă e nevoie de 30 de metri pătrați de spațiu, iar pentru hrănirea a 100 de grame de ouă de viermi e nevoie de un hectar de livadă de duzi. Dintr-un gram de ouă se pot obține aproximativ două kilograme de gogoși, iar pentru creșterea unui gram de ouă de viermi sunt necesare aproximativ 40 de kg de frunze de dud. Perioada de incubație a ouălor e de două săptămâni. Larvele cresc într-o lună și fac gogoși care sunt recoltate în 10 zile. Orice modificare a parametrilor de creștere compromite larvele, care mor.

„Fluturele de mătase". În Antichitatea clasică, mulți romani, mari admiratori ai acestei țesături, erau convinși că mătasea era fabricată din frunze de copaci. E o convingere

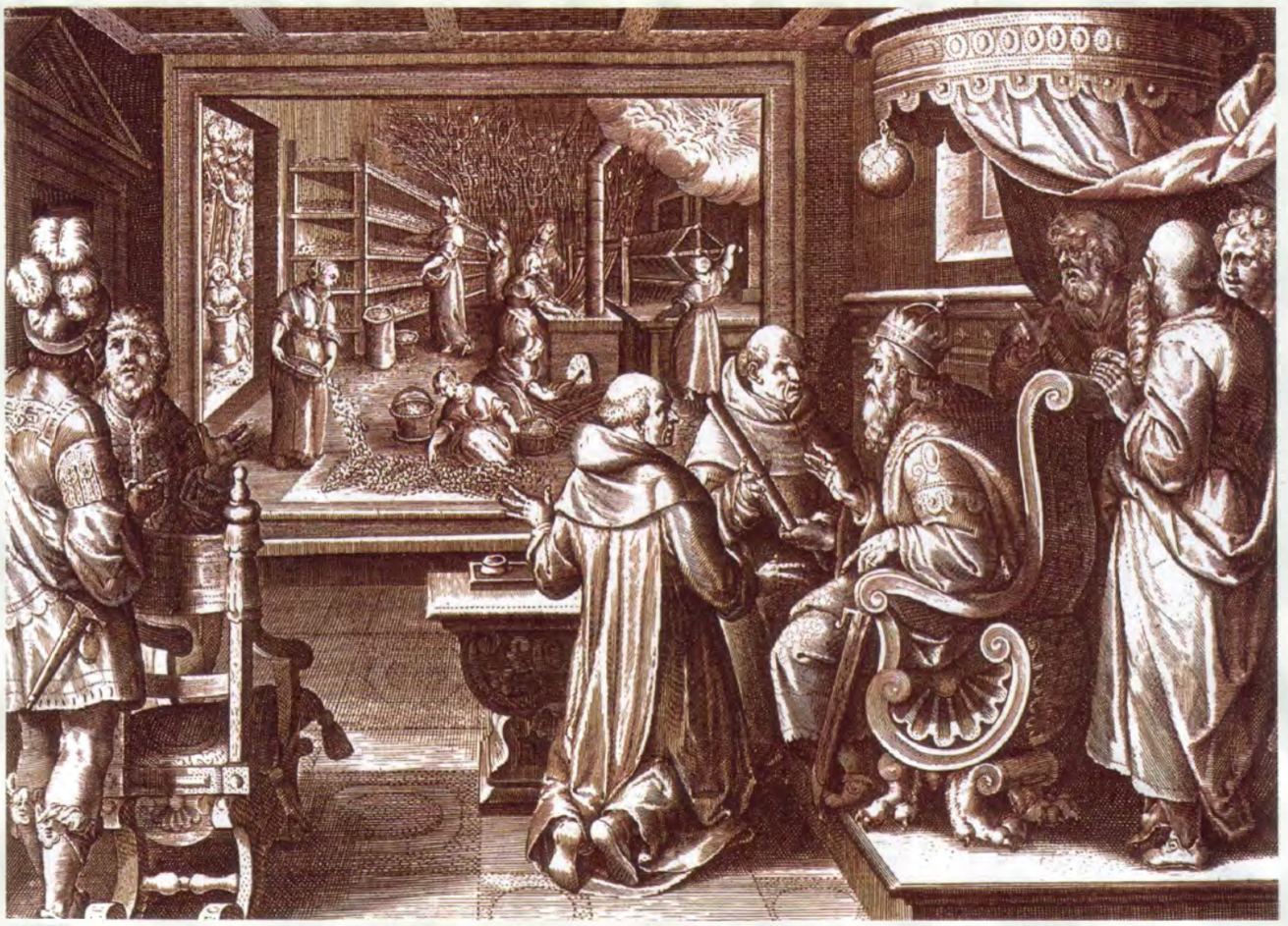

PRIMUL caz cunoscut de spionaj industrial: împăratul roman Justinian primește de la doi călugări trimiși în misiune în Asia ouă de viermi de mătase. Ouăle erau ascunse într-un baston din bambus

pe care o exprima Seneca cel Tânăr în piesa lui, *Phaedra*, și de Vergiliu, în *Georgicele* sale.

Ca un bun observator al naturii, Pliniu cel Bătrân știa, însă, mai multe. Vorbind despre *bombyx mori* (sau fluturele de mătase) el scria în tratatul său, *Naturalis Historia*: *„Ei țes pânze ca paianjenii. Acestea sunt transformate apoi într-o țesătură luxuriantă pentru femei și denumită mătase"*.

În China, creșterea viermilor era rezervată, în exclusivitate, femeilor. Mătasea a fost atât de prețuită de aristocrația chineză încât în *Cartea Ritualurilor* (una dintre cele cinci lucrări fundamentale ale canonului confucianismului) s-a prevăzut ca mătasea să fie folosită doar de către membrii familiei imperiale. Pentru aproximativ un mileniu, dreptul de a purta mătase a fost rezervat împăratului și celor mai înalți demnitari. Ulterior, s-a extins gradual către alte clase ale societății chineze. Țăranii însă nu au avut voie să poarte mătase până la instaurarea dinastiei Qing (1644-1911).

Monedă de schimb. În timpul dinastiei Han (206 î.Hr.-220 d.Hr.), mătasea era folosită pentru a-i plăti pe oficialii guvernului și a-i recompensa pe cetățenii merituoși, devenind un fel de monedă de schimb. Ea era corelată cu greutatea aurului astfel că lungimea balotului de mătase a devenit o monedă-standard în China. Mătasea a rămas mai mult de un mileniu principalul cadou diplomatic dăruit de împăratul Chinei vecinilor sau vasalilor.

În timpul dinastiei Ming, mătasea a fost folosită pentru diferite accesorii (batiste, poșete, centuri și chiar piese de îmbrăcăminte țesute, reprezentând animale – reale sau mitice). Aceste adaosuri vestimentare sunt asociate cu o poziție particulară: militarii, judecătorii, nobilii sau reprezentanții clerului purtau fiecare câte un alt tip de bonetă din mătase.

Drumul mătăsii a trecut și prin Valea Regilor, unde, într-un mormânt egiptean, în care se afla o mumie datată din 1070 î.Hr., s-a descoperit mătase, iar în Grecia și în Roma Antică se vorbea despre *Seres* (popor al mătăsii), un termen care-i desemna pe locuitorii regatului îndepărtat al Chinei. Conform unor istorici, primul contact al romanilor cu mătasea a fost cel al legiunilor conduse de guvernatorul Siriei, Crassus, în bătălia de la Carrhae, lângă Eufrat. Atunci, se spune, legiunile au fost atât de șocate de strălucirea steagurilor *parților* (persanilor) încât au luat-o la fugă.

Drumul mătăsii. În secolul III î.Hr., țesăturile chinezești din mătase încep să fie exportate în întreaga Asie, peste mare în Japonia și chiar să ajungă în Occident. Aceste itinerarii au fost cunoscute mai târziu ca *Drumurile mătăsii*.

Romanii au descoperit aceste țesături miraculoase în Asia, fără să știe însă originea lor. În 552 d.Hr., împăratul Justinian a trimis doi călugări într-o misiune în Asia. Aceștia s-au întors în Bizanț cu ouă de viermi de mătase ascunse în bastoanele lor din bambus, acesta fiind primul exemplu cunoscut de spionaj industrial.

În secolul VII, arabii i-au cucerit pe persani și au pus mâna pe industria lor de mătase, ceea ce a ajutat la răspândirea sericiculturii și a țesăturilor de mătase în Africa, Sicilia și Spania. În secolul X, Andaluzia era principalul producător de mătase al Europei. După ce, vreme de aproape două decenii (1450-1466), Lyon a fost un important punct de desfacere pentru țesăturile de mătase străine, pentru a stăvili acest influx de capital străin, Ludovic al XI-lea și-a declarat intenția, în 1466, de a introduce arta și meșteșugul țesăturilor cu aur și mătase și în Lyon. Ulterior, în 1536, Francisc I a dat orașului Lyon monopolul importului și comerțului cu mătase, ceea ce a pus bazele industriei de acest tip din oraș.

Un alt moment important în dezvoltarea industriei mătăsii a fost revocarea Edictului de la Nantes, în 1685. Acest edict din vremea lui Henric IV acorda libertăți religioase și cultelor protestante. După revocarea acestuia, hughenoții, din nou persecutați religios, au părăsit în număr mare Franța. Mulți dintre ei erau torcători și țesători experimentați și au contribuit în foarte mare măsură la dezvoltarea in-

ROCHIA DE NUNTĂ a viitoarei regine Elizabeta a II-a a Marii Britanii (în 1947, prințesă) a fost creată de designerul Norman Hartnell

NORMAN HARTNELL a fost făcut cavaler în 1977 iar presa l-a numit „The First Fashion Knight"

PRIMA DOAMNĂ. Jackie Kennedy, purtând o rochie din mătase de culoarea piersicii în 1962

dustriei engleze, germane, italiene și elvețiene. Hainele din mătase, la mare preț în Europa, erau, după cum spuneau misionarii europeni în China sau în Japonia, un material banal în aceste țări în care se îmbrăcau chiar și ultimii soldați.

În 1804, Jacquard a perfecționat metoda producerii țesăturilor cu model, folosind cartele perforate. A fost o adevărată revoluție în tehnica țesătoriei. În secolul XIX, sursele din mătase au devenit foarte variate la fel ca și bolile care afectau viermii. Industria mătăsii a devenit nesigură, ceea ce i-a făcut pe producători să se îndrepte către un domeniu abia apărut, dar în dezvoltare: acela al fibrelor artificiale. Acestea au început să-și croiască drum spre piețe rezervate în mod tradițional mătăsii.

O altă răscruce în istoria mătăsii a fost Al Doilea Război Mondial, când aprovizionarea cu neprețuitele fibre din Japonia a fost întreruptă, iar noile fire sintetice au cucerit piețe tradiționale, cum ar fi cea a ciorapilor-pantalon și a parașutelor. Această întrerupere a producerii mătăsii în Europa și Statele Unite a fost un semn rău prevestitor pentru sericicultura occidentală. După război, Japonia și-a modernizat producția de mătase, rămânând cel mai mare producător și practic, singurul exportator major până în anii 1970. Atunci China și-a recâștigat treptat poziția istorică, redevenind cel mai mare producător și exportator al lumii. În 1985, producția de fire din mătase era de circa 56 de mii de tone (aceeași ca în 1938), din care peste 50% era produsă în China.

Fascinația țesăturii de mătase și a hainelor confecționate din acest prețios material au sedus deopotrivă regi și oameni obișnuiți. Rochiile din mătase și tull devin obligatorii, mai ales în saloanele de bal ale nobilimii. Cele care nu-și puteau permite o rochie integrală din acest material puteau măcar să-și cumpere câteva panglici noi pe care să le atașeze veșmintelor.

Capetele încoronate nu au scăpat prilejul și au purtat în momentele importante haine din mătase lucioasă. Designerul de modă al reginei britanice, Norman Hartnell, a creat rochiile de nuntă din mătase atât pentru Elizabeta a II-a, cât și cea pentru sora sa, prințesa Margaret. Cu mai puțin de trei luni înainte de data căsătoriei viitoarei regine a Angliei, unul dintre desenele lui Hartnell a fost aprobat și el a început să facă cercetările imediat pentru a pune în valoare frumusețea regească. El a descris acest moment în 1955, în autobiografia sa: *„Mi-am făcut veacul prin Galeriile de Artă londoneze pentru a căuta inspirația în operele clasice și am găsit un chip botticellian, îmbrăcat cu un șal de mătase de culoarea fildeșului, încărcat cu iasomie și o mulțime de alte flori. Am considerat că această floră trebuie să fie reprezentată pe o rochie modernă cu ajutorul cristalelor albe și al perlelor".*

Viermi corecți politic. Regina-mamă i-a cerut lui Hartnell, în mod special, să folosească un satin neobișnuit de bogat, lucios, făcut la Lullington Castle. Satinul era ideal pentru trenă, dar Hartnell a considerat că rochia pretinde un material mai suplu din aceeași gamă. El a comandat o stofă similară de la firma scoțiană Winterhur, de lângă Dunfermline. A avut, însă, dificultăți atunci când rivalii săi au afirmat că satinul era fabricat din *„viermi de mătase inamici"* aduși din Italia sau, posibil, din Japonia. Un telefon la Dunfermline a pus însă capăt scandalului. Dl Hartnell a fost asigurat că viermii de mătase proveneau din China naționalistă și nu erau *„viermi de mătase inamici"*. Oricât de corecți politic au fost viermii de mătase, timpul a demonstrat că alegerea acestui material nu a fost bună întrucât, cu timpul, rochia s-a degradat.

Tot în mătase s-a îmbrăcat la nuntă și Carolyn Besette, mireasa lui John F. Kennedy Jr. Ei s-au căsătorit într-o ceremonie privată în Cuberland Island, lângă coasta Georgiei, la 21 septembrie 1996. Cei 40 de invitați au putut admira mireasa învesmântată într-o rochie de mătase creponată de culoarea perlelor, lungă până la podea, cu voal și mănuși lungi din același material, semnate Narcisco Rodriguez. Sandalele erau și ele din satin.

Viața de film a lui Hitchcock

Anthony Hopkins este vizat pentru rolul lui Alfred Hitchcock în drama celor de la Montecito Picture Company, „Alfred Hitchcock and the Making of Psycho", menționează „The Hollywood Reporter". Filmul este adaptarea cărții de non-ficțiune scrisă de Stephen Rebello și publicată prima dată în 1990. Sacha Gervasi ar putea semna regia filmului, iar scenariul ar urma să fie scris de John McLaughlin („Black Swan"). Pelicula are în centru relația dintre Hitchcock și soția sa, Alma Reville, dar va reda și povestea realizării filmului „Psycho" (lansat în 1960), care a devenit unul dintre cele mai cunoscute titluri ale regizorului și un hit al cinematografiei.

Istoria unui dictator

Actorul Sacha Baron Cohen și regizorul Larry Charles vor face echipă pentru comedia „The Dictator", în care starul din „Borat" și „Bruno" ar urma să-l joace pe Saddam Hussein. Lungmetrajul este o adaptare a cărții *Zabibah and the King*, lansată anonim în 2000, dar care a fost atribuită fostului lider irakian, executat în 2006 pentru crime de război. Povestea are loc în era medievală și relatează, aparent, dragostea care se leagă între un rege și o fată frumoasă din popor, Zabibah, care trăiește nefericită alături de soțul abuziv. În mod oficial, filmul vorbește despre istoria unui dictator care și-a riscat viața pentru a se asigura că democrația nu va ajunge niciodată în *„țara pe care o asuprește cu atâta dragoste"*.

Aventurile lui Holmes continuă

Guy Ritchie continuă filmările, începute în Londra și continuate la Paris și în Elveția, la „Sherlock Holmes 2". Robert Downey Jr. revine în rolul lui Holmes, iar Jude Law îl interpretează pe devotatul său Watson. *„Spre deosebire de data trecută, când Holmes îl scotea pe Watson din bucluc, de această dată este rândul lui Watson să îl salveze pe Holmes. Se ivesc tot felul de afaceri primejdioase"*, a dezvăluit Downey Jr. „Sherlock Holmes 2" va veni în România la 23 decembrie 2011.

Povestea regelui „care nu trebuia să fie"

Cum să nu-ți placă un film despre istoria Marii Britanii, despre radio și profesioniștii săi, despre voință, putere și prietenie?

DE ALEXANDRU ZAHARIA

COLIN FIRTH, într-un rol ce i-a adus o nominalizare la Oscar la categoria „cel mai bun actor în rol principal"

„The King's Speech" va face parte din filmografia obligatorie a cinefililor și a celor pasionați de istorie, deopotrivă, în anii ce vor urma, chiar dacă lungmetrajul va fi sau nu premiat cu vreun Oscar anul acesta (deși la casele de pariuri banii s-au pus deja pe interpretarea lui Colin Firth).

De fapt, geniul regizorului Tom Hooper (care nu și-a legat numele de vreun succes de casă înainte de acest film) constă tocmai în cointeresarea privitorului obișnuit în acțiunea unei producții istorice în care războaiele nu se dau pe câmpul de luptă, ci cu propriii supuși și cu propriile himere, prin intermediul undelor hertziene și în salonul unui excentric logoped australian. Cum să nu-ți placă un film despre istoria recentă a Marii Britanii, despre radio și profesioniștii desăvârșiți ai lui – BBC, despre voință, putere, devotament și datorie, despre o prietenie nefirească (care ajunge să fie totală de-abia la finalul peliculei) și, nu în ultimul rând, cum să nu-ți placă un film în care joacă actori precum Colin Firth, Geoffrey Rush și Helena Bonham Carter?

Bâlbâitul Bertie, fiul cel mic al regelui George V, nu are niciun fel de pretenție la tronul Marii Britanii, fiind conștient că fratele cel mare, Edward, este următorul rege, în ciuda dragostei sale pentru „viața oamenilor de rând". Pus în situația de a se adresa celor adunați la o cursă de cai, George VI („Bertie") nu poate să lege două vorbe și se bâlbâie lamentabil, făcând mari deservicii efigiei regale și atrăgându-și disprețul celor prezenți (dar și disprețul celor care ar fi trebuit să-l asculte rostind discursul la radio). Urmare a acestui fapt, soția lui încearcă să găsească un logoped care să-l vindece de rușinoasa boală, alimentată deopotrivă de familia sa, prin folosirea apelativului „bâlbâitul Bertie". Povestea regelui „care nu trebuia să fie" și al său neortodox „terapeut de vorbire" are suișuri și coborâșuri, ritm alert și fir epic cusut cu grijă, imprevizibil, cum nu te-ai aștepta de la un film cu filon istoric. „Discursul regelui" face parte, cu siguranță, din acea categorie de filme pe care nu ai cum să le vezi o singură dată, așa că să nu fiți surprinși dacă la generic veți simți o nevoie acută de a intra din nou în sala de cinema pentru a-l revedea...

FRANȚA: Ordinul Sf. Lazăr-Mare Cruce

MAREA BRITANIE: Ordinul Coroana Indiilor

GERMANIA: Crucea Olimpică

ITALIA: Ordinul de Merit-Comandor

ANHALT: Ordinul Ursul Albrecht-Comandor

Expoziție de ordine și decorații

Secția „Cabinetul Numismatic și Tezaurul Istoric" din Muzeul Național de Istorie a României continuă să expună înalte ordine aparținând statelor suverane din Europa.

DE ALEXANDRU ZAHARIA

Până în luna martie a acestui an, sunt prezentate ordine din Rusia, Marea Britanie, Vatican, Statele germane (Anhalt, Bavaria, Prusia), Germania, Italia, Franța, Portugalia, Spania, remarcabile prin valoare artistică și raritate, unele dintre ele fiind conferite unor personalități românești de seamă (Regele Carol al II-lea/Mare Cruce, principele Alexandru Dimitrie Ghica/Mare Cruce, marele logofăt Costake Conachi/Cavaler, diplomatul Nicolae Petrescu-Comnen/Mare Cruce civil ș.a).

Printre exponate se numără Ordinul rusesc Vulturul Alb, fondat în 1765 de August al II-lea al Poloniei. Este unul dintre cele mai importante ordine rusești și a fost introdus în sistemul rusesc de decorații de Nicolae I după revolta poloneză din 1831. După numele principelui Vladimir, care a convertit la creștinism Kievul rusesc, Ecaterina a II-a cea Mare a instituit, în 1782, Ordinul rus Sfântul Vladimir. Deviza a fost preluată de Ordinul de Merit al Federației Ruse (instituit de președintele Elțîn), al doilea ca importanță în ierarhia actuală a Ordinelor rusești. Nu lipsește din expoziție Ordinul Coroana Indiilor din Marea Britanie, instituit în 1878 de regina Victoria pentru doamne. Din Vatican sunt prezente în expoziție Ordinele Sfântul Silvestru/Pintenul de Aur, Sfântul Grigore cel Mare, Pius IX/Pian, Sfântul Mormânt (Catolic) de la Ierusalim. Din Franța sunt expuse Ordinul militar și ospitalier Sfântul Lazăr de Ierusalim, Les Palmes Academiques, Meritul Agricol, din Portugalia – Ordinul celor Două Ordine, iar din Spania – Ordinul Carol al III-lea, Isabela Catolica, Sfântul Iacob al Spadei.

BAVARIA: Ordinul Sf. Mihail

PORTUGALIA: Ordinul celor Două Ordine

SPANIA: Ordinul Isabela Catolica-Cavaler

GERMANIA: Ordinul Vulturul german-Clasa a III-a militar

„Țara Soarelui Răsare"

Muzeul „Casa Colecțiilor" din Galați găzduiește, până la data de 5 martie 2011, expoziția de artă fotografică „Țara Soarelui Răsare". Ea cuprinde 101 lucrări color și alb-negru, realizate de membrii Confederației Internaționale a Japoniei (JIPF) din Kyoto, Hiroshima, Matsuyama și Aomori. Gălățenii vor putea descoperi, astfel, mai multe genuri ale artei fotografice, cum ar fi peisaje, portrete și sociofotografii, care prezintă natura și geografia Japoniei, precum și obiceiuri și tradiții populare nipone.

Arta românească în anii '80 și '90

Judit Angel este curatoarea unei expoziții de grup (Iosif Király, Alexandru Antik, Sándor Bartha, subREAL și mulți alții), deschisă până la 19 februarie la Galeria Plan B din Berlin, care se concentrează pe latura experimentală a artei românești din anii '80 și '90, manifestată prin diferite canale media și genuri (fotografie, video, instalații, performance și artă digitală). Au fost selectate, în special, acele opere de artă care răspund cât mai fidel relației dintre artă și societate. Înainte de 1989, această orientare, caracterizată de o atitudine experimentală, înclinată către creație și limbaj vizual, mitologii personale și mesaj politic, a beneficiat de o popularizare minimală. Regimul le-a considerat periculoase și a refuzat să tolereze astfel de manifestări artistice, însă după 1989 s-a înregistrat o explozie de artiști care au lucrat cu mijloacele experimentale și new media.

Istoria comunicării

Expoziția „De la primele scrieri la multimedia" este deschisă la Muzeul de Artă – Palatul Baroc din Timișoara până la 30 aprilie 2011. Expoziția reunește piese ce reflectă societatea comunicării de-a lungul veacurilor, în întreaga sa dimensiune și diversitate istorică. O secție specială, interactivă, dezvoltată de Universitatea Haute-École Art din Saint-Imier (Elveția), este dedicată tehnologiilor de avangardă. În premieră pentru publicul din România, expoziția poate fi vizionată cu ajutorul telefonului mobil.

Viața Cantemireștilor

DE ALEXANDRU ZAHARIA

Istoricul francez Emmanuel Le Roy Ladurie pune o întrebare în prefața cărții *Cantemireștii. Aventura europeană a unei familii princiare din secolul al XVIII-lea*, scrisă de Ștefan Lemny: *„Cine sunt așadar cei doi Cantemireşti, tatăl și fiul?“*. Ștefan Lemny îl poartă pe cititor din Moldova, *„leagănul Cantemireștilor, țara de unde au pornit și în care au domnit“*, până la Istanbul, Sankt Petersburg, Londra sau Paris, locuri pe unde au trecut membrii acestei familii. Cartea istoricului Lemny a apărut în Franța în 2009 și urmărește destinul neobișnuit al familiei care a dat culturii europene două figuri remarcabile: Dimitrie Cantemir (1673-1723) și Antioh, fiul său (1709-1744).

Dimitrie, domn al Moldovei, apoi consilier secret al lui Petru cel Mare, un cărturar desăvârșit și membru al Academiei din Berlin, a rămas în istorie și în conștiința oamenilor datorită lucrării sale *Istoria Imperiului Otoman*. Antioh a fost ambasador al Rusiei în Anglia și Franța și fondatorul poeziei ruse moderne prin *Satirele* lui. Deși nu s-au mai întors niciodată în Moldova după înfrângerea de la Stănilești, Dimitrie și Antioh au scris istorie prin operele pe care le-au lăsat în urma lor, contribuind semnificativ la apropierea dintre Răsărit și Apus.

Dimitrie Cantemir și fiul său au scris și au vorbit mai multe limbi: latina, greaca, turca, rusa, franceza, engleza, italiana, germana și limba maternă, româna. Antioh a împlinit dorințele tatălui său de a deveni un om de cultură remarcabil, primind educație de la renumiți eruditi greci, germani și ruși. Ștefan Lemny nu vorbește în cartea sa numai despre calitățile excepționale ale acestor oameni de cultură, despre opera valoroasă a acestora, dar și despre viața lor sentimentală.

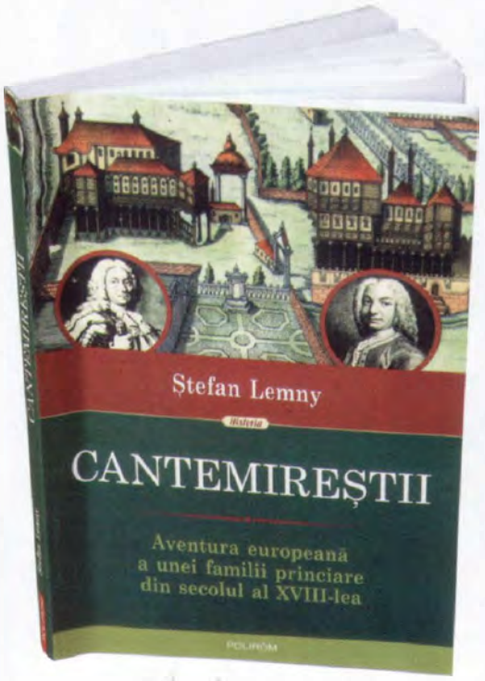

CANTEMIREȘTII. AVENTURA EUROPEANĂ A UNEI FAMILII PRINCIARE DIN SECOLUL AL XVIII-LEA
AUTOR: ȘTEFAN LEMNY
EDITURA POLIROM
NUMĂR PAGINI: 258
PREȚ: 26,57 LEI

Istoria omenirii, pe scurt

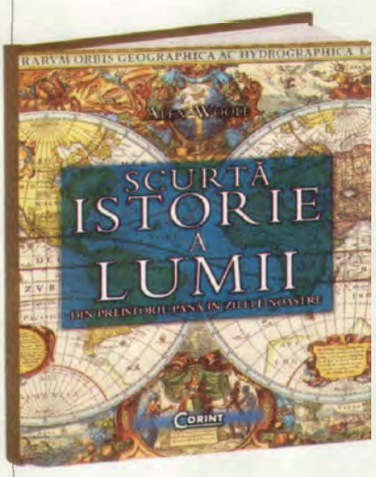

***Scurtă istorie a lumii. Din preistorie până în zilele noastre*, scrisă de Alex Woolf, prezintă în cele 300 de pagini istoria omenirii de la începuturile sale în Africa, în urmă cu șase sau șapte milioane de ani, până la lumea complexă, globalizată a secolului al XXI-lea. Autorul propune o lectură accesibilă și agreabilă, care nu face necesară o cunoaștere anterioară aprofundată a istoriei. Lucrarea este structurată pe secțiuni cronologice: Lumea preistorică, Lumea antică, Epoca clasică, Lumea medievală, Lumea în secolul al XIX-lea (1783-1914), Lumea modernă (1914-2007). Textele sunt însoțite de fotografii, desene, casete cu detalii legate de anumite aspecte ale epocii, hărți și minitabele.**

SCURTĂ ISTORIE A LUMII. DIN PREISTORIE PÂNĂ ÎN ZILELE NOASTRE
AUTOR: ALEX WOOLF
EDITURA CORINT
NUMĂR PAGINI: 304
PREȚ: 84 LEI

Mituri despre capitalism

Autorul Ha-Joon Chang, discipol al lui Joseph Stiglitz, demontează câteva dintre miturile capitalismului în volumul *23 de lucruri care nu ți se spun despre capitalism*. El demonstrează că: egalitatea de șanse poate să nu fie echitabilă; globalizarea nu face lumea mai bogată; țările sărace dovedesc mai mult spirit antreprenorial decât cele bogate; managerii plătiți mai bine nu obțin rezultate mai bune; Statele Unite nu au cel mai înalt nivel de trai din lume; Africa nu este sortită să rămână subdezvoltată; mașina de spălat a schimbat lumea mai mult decât Internetul; tehnologia nu este calea progresului pentru toată lumea. Pornind de la date concrete, volumul vorbește despre bani, egalitate, libertate și lăcomie. Ha Joon Chang susține cursuri de Economia dezvoltării la Universitatea Cambridge.

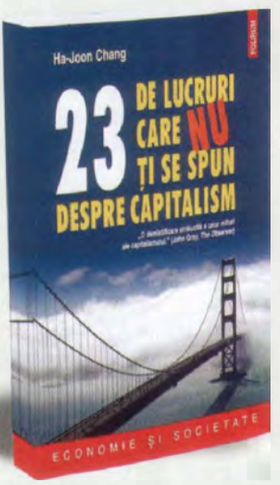

23 DE LUCRURI CARE NU ȚI SE SPUN DESPRE CAPITALISM
AUTOR: HA-JOON CHANG
EDITURA POLIROM
NUMĂR PAGINI: 288
PREȚ: 39,95 LEI

Mitologia – o istorie vizuală

EDITURA LITERA
NUMĂR PAGINI: 480
PREȚ: 64,90 LEI

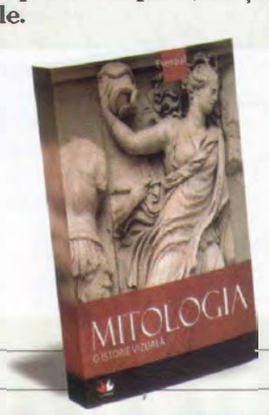

Volumul *Mitologia – o istorie vizuală* face o incursiune în mitologiile lumii, din Orientul Mijlociu în Europa, din Egipt în Extremul Orient, fără să omită mitologiile mai puțin cunoscute nouă, ale Americilor, Australiei și ale Oceaniei. Fiecare narațiune despre zei și zeițe, despre semizei și eroi deschide o fereastră către istoria culturii care le-a dat naștere, către evoluțiile în societatea și în mentalitatea acelor vremuri. Personajele care populează toate aceste mitologii și aventurile lor sunt cele care au inspirat lumea de secole. Textul concis și bine documentat și ilustrația sugestivă propun o aventură fascinantă în mitologiile umanității.

LA TV ÎN PERIOADA 15 FEBRUARIE-15 MARTIE

RĂZBOINICI – PREMIERĂ 19 FEBRUARIE, ORA 19.00, VIASAT HISTORY
ROMA, ULTIMA FRONTIERĂ – PREMIERĂ 23 FEBRUARIE, ORA 22.00, VIASAT HISTORY
NEFERTITI ŞI DINASTIA PIERDUTĂ – PREMIERĂ 1 MARTIE, ORA 21.00, VIASAT HISTORY
GENERALI ÎN RĂZBOI – KURSK, 9 MARTIE, ORA 22.00, NATIONAL GEOGRAPHIC CHANNEL

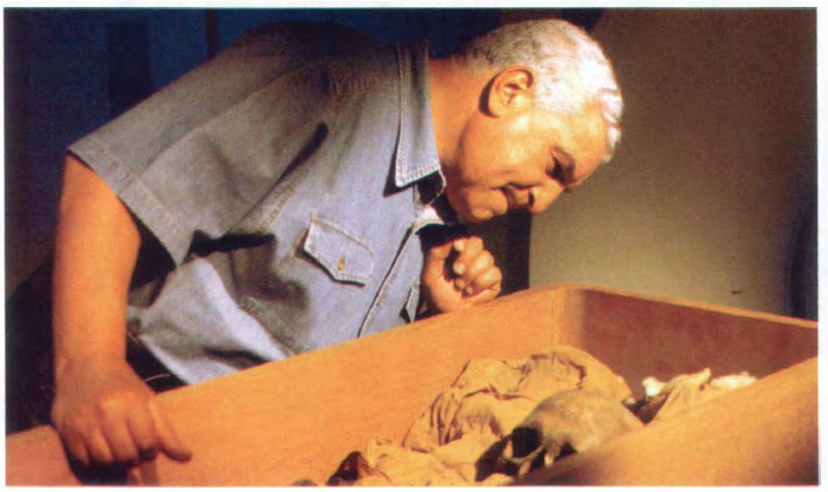

Nefertiti, regina pierdută în istorie

Nefertiti (c.1370 î.Hr. – c.1330 î.Hr.), proclamată de unii istorici cea mai frumoasă femeie din lume, şi soţul ei, Akhenaton, faraonul radical, au revoluţionat istoria religiei. Ei au renunţat la vechile forme de guvernământ, la vechea capitală şi au înlocuit chiar şi vechii zei. În mai puţin de 20 de ani, au întors Egiptul cu susul în jos şi apoi au dispărut din istorie. Ce s-a întâmplat cu ei? Dezbaterea durează de decenii întregi. Pentru a doua oară, o echipă internaţională aduce tomografe performante în Valea Regilor, în căutarea acestei misterioase familii de faraoni, care a devenit celebră astăzi datorită băiatului considerat fiul lui Akhenaton – viitorul faraon Tutankhamon. În urmă cu 3.000 de ani, Nefertiti şi Akhenaton au început să venereze un singur zeu, pe Aton, discul solar, despre care se spunea că îşi transmitea razele binefăcătoare spre oameni şi lume.

Nefertiti (numele ei înseamnă „frumoasa care vine") a avut nenumărate titluri, printre care Doamna celor Două Pământuri, Soţia Marelui Rege, Doamna tuturor femeilor. După Cleopatra, Nefertiti este a doua regină faimoasă a Egiptului Antic, care a schimbat standardele de frumuseţe feminină în secolul XX. Ea a condus Egiptul alături de Akhenaton, în timpul Dinastiei a 18-a. Nu există informaţii despre copilăria şi despre părinţii ei. Unele izvoare istorice spun că ar fi fost fiica faraonului Ay. Celebru în lume este bustul său, realizat din calcar, în anul 1347 î.Hr. şi expus la Berlin, în Neues Museum. Nefertiti dispare din documentele istorice prin anul al 14-lea al domniei lui Akhenaton (1336 î.Hr.). După această dată nu se mai ştie nimic de ea. Există diferite ipoteze privind soarta reginei. Fie ar fi murit subit din cauza unei epidemii, fie ar fi căzut în dizgraţie, fie şi-ar fi schimbat numele în Ankhkheperure Neferneferuaten, iar mai apoi, în Ankhkheperure Smenkhkare, domnind pentru scurtă vreme ca unică suverană sub acest ultim nume. Documentarul „Nefertiti şi dinastia pierdută", difuzat la 1 martie de Viasat History, încearcă să aducă la lumină noi informaţii despre două personaje importante ale istoriei Egiptului Antic.

VIASAT HISTORY
MARŢI, 1 MARTIE, ORA 21.00

Războinicii lumii

Documentarul „Războinici" vorbeşte despre personalităţi magnetice şi pline de forţă care şi-au câştigat locul în imaginaţia colectivă, pregătiţi să moară pentru convingerile lor – fie că era vorba de Dumnezeu sau de aur, putere şi glorie sau de un ideal extrem de important. De la Spartacus, gladiatorul care a îngenunchiat Roma, până la îndrăznetul geniu militar Napoleon, acest serial combină reconstituirile dramatice cu grafica pe calculator pentru a descoperi motivele, punctele tari şi chiar slăbiciunile ce i-au condus pe războinicii legendari către realizări neatinse de alţii.

VIASAT HISTORY
SÂMBĂTĂ, 19 FEBRUARIE, ORA 19.00

Puterea Romei

Folosind ultimele cercetări arheologice şi ştiinţifice, combinate cu reconstituiri de bătălii şi cu imagini generate pe calculator, documentarul „Roma, ultima frontieră" spune povestea motivelor şi tacticilor din spatele invaziei romane a Britaniei şi a modalităţilor prin care Roma a stăpânit acest teritoriu timp de aproape 400 de ani. Serialul explorează căile prin care şi-a urmărit şi spionat Imperiul Roman potenţiala victimă şi modalităţile prin care a fost îndeplinită invazia. Totodată, filmul arată cum au planificat şi realizat legiunile complexa infrastructură – drumurile, forturile, târgurile şi vilele – care i-a ajutat pe romani să păstreze controlul asupra Britaniei.

VIASAT HISTORY
MIERCURI, 23 FEBRUARIE, ORA 22.00

Generali în război – Kursk

În 1943, Germania şi Rusia se înfruntă lângă oraşul sovietic Kursk, ambele urmărind să obţină supremaţia pe Frontul de Est. Germanii sunt conduşi de Mareşalul von Manstein, un maestru tactician. De partea cealaltă e Mareşalul Jukov, nemilos, dogmatic şi periculos. Hitler e convins că noua super-armă, tancul Tiger, va domina câmpul de luptă, aşa că îi cere Mareşalului von Manstein să nu atace până nu ajung în zona de conflict mai multe astfel de tancuri. Jukov exploatează întârzierea şi-şi îndeamnă oamenii la victorie. Cele două armate se întâlnesc, în cele din urmă, într-o confruntare titanică. Kursk a rămas în istorie drept cea mai mare bătălie cu tancuri din istorie şi a schimbat, pentru totdeauna, cursul războaielor.

NATIONAL GEOGRAPHIC CHANNEL
MIERCURI, 9 MARTIE, ORA 22.00

Mai multe recomandări pe
historia.ro

ZOE PETRE
este istoric, publicist și om politic. Profesor universitar de istorie antică, epigrafie greacă și latină, Zoe Petre a fost decan al Facultății de Istorie, dar și profesor asociat la universități cu renume din Franța, SUA și Marea Britanie.

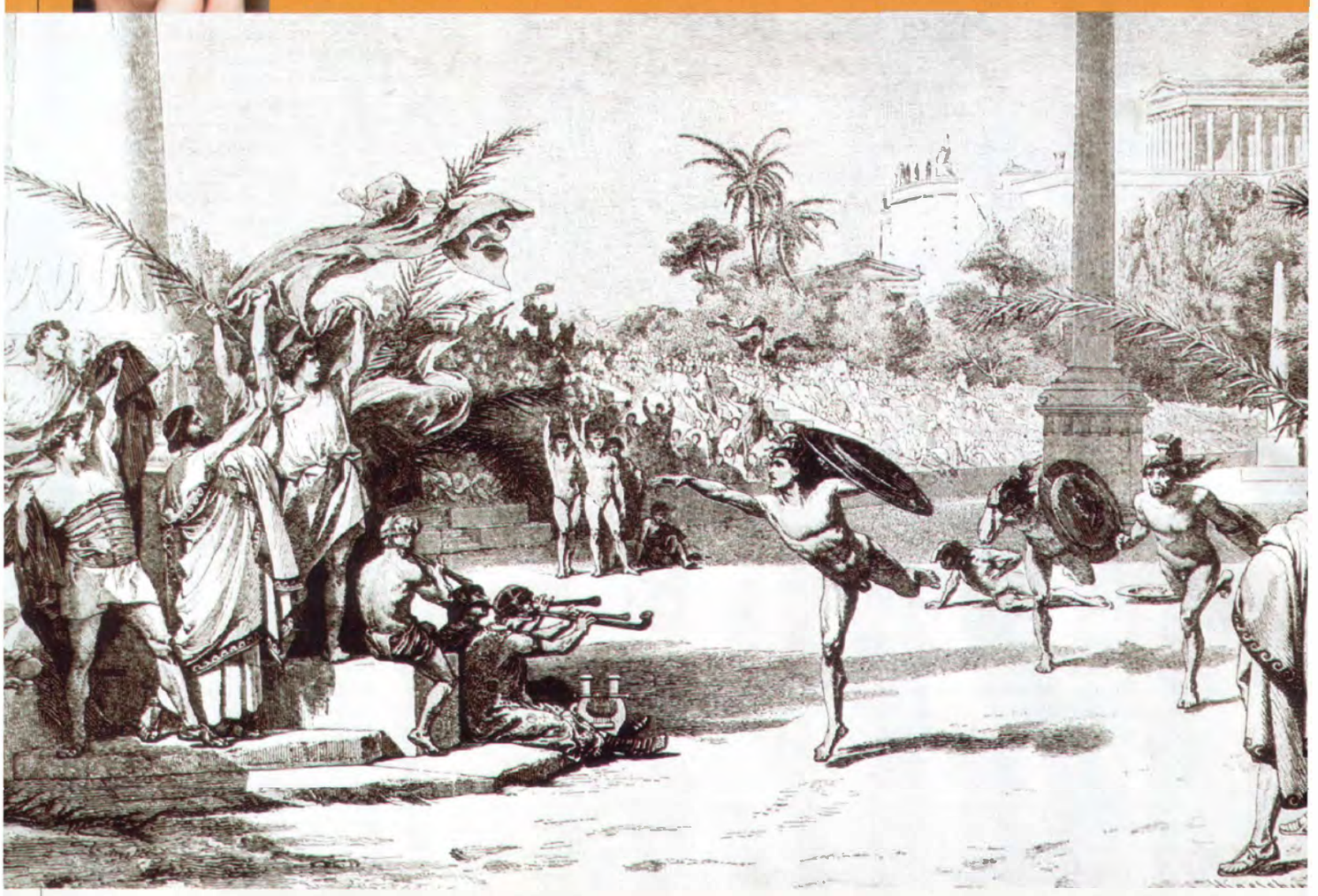

La masă cu pritanii

Așa cum am mai scris adesea, comensalitatea e o marcă semantică dintre cele mai bogate în sensuri. În esență, ea transmite acceptarea în interiorul grupului cu care împarți aceeași hrană. Poate vă amintiți de Contele de Monte Cristo, al cărui cod de onoare nu-i permitea ca, o dată ce împărțise cu cineva pâinea și sarea, să-i facă vreun rău.

Onoarea e implicată oricum în invitație, dar ea e cu atât mai mare, cu cât cel ce te invită are un rang mai înalt. Mesele regale au fost – și au rămas – o mare onoare pentru invitații care nu sunt de rang echivalent cu cel al amfitrionului.

Invitația la o masă oficială – formă de a răsplăti excelența

Califul Harun Al Rashid putea să invite la masa lui chiar și pe un vagabond, dacă voia să-l onoreze, tot așa și contemporanul lui, Carol cel Mare. Ce puteau însă mai greu era să nu îi invite pe cei al căror rang le dădea acest drept. A nu fi invitat la masa regelui însemna dizgrația, și nici azi nu suntem prea departe de această semnificație. Din vremuri imemoriale, invitația la o masă oficială nu vine atât din partea persoanei regale, cât din partea statului pe care acesta îl reprezintă. În cazul monarhiilor constituționale moderne sau al funcțiilor eligibile care au preluat succesiunea celei regale, în speță cea de președinte al statului, persoana și preferințele celui care invită sunt tot mai lipsite de importanță, în schimb componenta statală și protocolară a comensalității este predominantă. De aceea, în afara oaspeților de vază din alte țări, invitații la recepții sau la dineuri oficiale sunt acolo nu ca urmare a proximității în raport cu șeful statului, ci pentru a le fi consacrate meritele. Sau, cel puțin așa s-ar cuveni.

Și acesta e un obicei care datează din Antichitate. Fără îndoială, și în regatele Orientului Antic au existat diferite forme de a răsplăti nu doar rangul, ci și excelența, prin recompense materiale sau doar onorifice, între care se va fi numărat și comensalitatea cu regele, cel puțin în acele culturi antice în care regele nu este o ființă divină pe care muritorii nu au voie să o atingă nici măcar cu privirea. Peste tot însă, asemenea cinsti-

REPREZENTARE a unei întreceri sportive grecești, după o pictură a artistului german de secol XIX, Otto Knille (stânga)

AMFORĂ cu scenă de box, realizată de un artist din cercul pictorului Kleophrades (jos)

FOTO: PHOTOLAND/CORBIS IMAGES

re era dependentă de bunăvoința monarhului. Deosebirea fundamentală dintre aceste daruri regale și comensalitatea „civică" din cetățile Greciei Antice consta în faptul că atare răsplată era semnul unui merit dovedit fie în luptă, fie în alte activități de folos pentru obște, și a cărui recunoaștere era întotdeauna urmarea unei decizii comune a cetățenilor. Instituțiile cetății – *polis* – care preiau încă de timpuriu, în sec. VIII-VII a.Chr., prerogativele basileilor, păstrează în genere tradiția unei vetre comune, a cărei funcție nu e doar cea de a păstra flacăra peren a focului sacru, ci și cea de a marca un spațiu de comensalitate. În preajma vetrei comune, magistrații cetății mănâncă, în numele întregii colectivități civice, împreună cu oaspeții veniți de departe și cu cetățenii de frunte pe care cetatea îi onorează.

Întrecerile pe care azi le numim „sportive" erau, în concepția antică, în același timp un ritual funerar, și un prilej nu doar de a pune la încercare forța și iscusința participanților, ci și de a testa bunăvoința zeilor, fără de care nicio izbândă nu e posibilă. Învingătorii erau răsplătiți cu premii simbolice – cununi din plante sacre (laur, măslin sălbatic sau domestic, iederă, pin sau chiar, ca la jocurile istmice, frunze de țelină).

Originea Arcului de Triumf: poartă specială pentru învingători

Însă onoarea și gloria lor este enormă. Asemeni biruinței în război, care rămâne, de-a lungul secolelor, principala ispravă calificantă pentru un bărbat, victoria în acest simulacru de război care e reprezentat de jocurile sportive proiectează idealul aristocratic de excelență, *aretè*, pe care cetatea îl asumă, considerându-se părtașă la gloria învingătorilor și răsplătindu-i prin distincții care, într-o colectivitate a cărei regulă generală e paritatea, conferă „celui mai bun", *aristos*, semnele simbolice ale unei întâietăți a meritului. Olimpionicii au dreptul de a-și înălța statui în incinta sacră a sanctuarelor unde își dobândiseră faima, ceea ce reprezintă semnul unui statut cvasi-divin, *isotheos*, și o modalitate prin care aceste personaje ilustre dobândeau o celebritate durabilă în întreaga lume greacă. De asemenea, la întoarcerea în cetatea de baștină, căreia îi aduseseră gloria nepieritoare, *kleos aporthetos*, se spune că învingătorii la jocurile panelenice erau considerați atât de deosebiți față de muritorii de rând încât li se spărgea o poartă anume, doar pentru ei, în zidul de incintă al cetății: aceasta ar fi originea Arcului de Triumf pe sub care reveneau în cetate armatele biruitoare.

Prin această poartă specială, ei intrau îmbrăcați în purpură, pe un car tras de patru cai albi, și se îndreptau spre cel mai important dintre templele cetății pentru a închina acolo, ca ofrandă sacră, cununa obținută drept premiu. Urma un ospăț public, oferit de magistrați, în timpul căruia coruri ale cetății intonau ode și imnuri în cinstea câștigătorilor. Adesea, fie cetatea, fie ei înșiși sau familia lor, comandau unor poeți vestiți cânturi care să le preamărească fapta, stirpea și numele, asemeni eroilor epopeei. Cele mai vestite creații din această categorie – departe însă de a fi fost singurele – sunt cele patru culegeri de poeme ale lui Pindar, marele poet teban din sec.V a.Chr., clasate după numele jocurilor la care învinseseră cei cărora le erau dedicate – *Odele Pythice*, pentru învingătorii la jocurile închinate lui Apollon la Delfi, *Odele Istmice*, pentru învingătorii concursurilor organizate o dată la doi ani în preajma sanctuarului lui Poseidon de lângă Corint, *Odele Nemeene* – pentru cei care învinseseră în concursul dedicat unor eroi locali la Nemeea, și *Odele Olimpice*, pentru câștigătorii întrecerilor în cinstea lui Zeus de la Olimpia.

Dreptul de a lua masa zilnic în Pritaneu

La Atena, olimpionicii nu erau o singură dată oaspeții cetății, ci obțineau cea mai importantă distincție civică – sitesis, adică dreptul de a lua masa zilnic în Pritaneu, până la sfârșitul vieții. La Atena, într-adevăr, Pritaneul era locul simbolic al Vetrei cetății, unde ardea fără încetare focul sacru vegheat de zeița Hestia; acolo se strângeau pentru cină înalții magistrați în funcție, oaspeții de vază ai Atenei, ambasadori veniți din cetăți îndepărtate sau soli ai unor regi barbari, împreună cu cei 50 de pritani, membrii Consiliului celor 500 care exercitau prin rotație funcții asemănătoare celor ale unui birou al Adunării Parlamentare din zilele noastre. Alături de *sitesis*, olimpionicilor le era conferit și privilegiul *proedriei* – dreptul de a sta pe locurile de onoare în toate concursurile publice. E foarte evident faptul că atare privilegii își păstrează imensa semnificație simbolică originară, înzestrându-l pe beneficiar cu o aură de excepție și apropiindu-l de condiția eroică a celor cărora cetatea le consacra un cult. Între acestea, invitația perpetuă la masă în Pritaneu rămâne semnul distinctiv al unor merite cu totul excepționale, și așa va rămâne de-a lungul întregii istorii autonome a Atenei Antice.

„Marghilomana“, cafeaua cu rom sau coniac

DE ALEXANDRU ZAHARIA

Cu o istorie de sute de ani în spate, cafeaua este una dintre cele mai răspândite licori aromate, pe care o sorb cu nesaț atât bogații, cât și oamenii de rând de peste tot din lume. Se prepară în nenumărate feluri, cu lapte, cu frișcă sau cu rom. Fiecare țară are specialitatea ei de cafea, România mândrindu-se cu renumita „marghilomană“, care a intrat în vocabularul uzual după Primul Război Mondial.

Se spune că Alexandru Marghiloman (1854-1925), om politic, jurist, lider conservator și unul dintre cei mai mari moșieri ai țării, era un mare băutor de cafea. Într-o zi, când se afla la vânătoare, a cerut să i se facă una. Nefiind pregătit cu toate cele trebuincioase unei cafele, valetul a improvizat, punând, în loc de apă, coniac. Astfel s-a născut „marghilomana“. După Primul Război Mondial, la Capșa, rafinații aristocrați cereau „un marghiloman“, „două marghilomanuri“ sau „o marghilomană“. Tot în acele vremuri, la Hanul lui Manuc, în „Sala Domnească“, unde aveau loc baluri mascate și serate mondene, la care se serveau platouri cu pește sau cu felii de friptură rece de mistreț, însoțite de vin alb sec și vin negru, cafeaua Marghiloman era la mare cinste.

ALEXANDRU MARGHILOMAN

„Marghilomana“ este, de fapt, o cafea turcească, fiartă cu rom sau coniac. Era servită în cești foarte mici, fără toartă, cunoscute sub numele de „filigeană“. Cafeaua se fierbea în ibrice așezate pe nisip încălzit cu cărbuni. În filigeană, boierul Marghiloman adăuga un strop de rom Jamaica sau de coniac foarte fin. Astăzi, există mai multe feluri de a prepara această cafea, nelipsit din toate fiind romul sau coniacul. La foc mic, se pun la fiert într-un ibric 100 ml de coniac și două linguriță de zahăr. Când amestecul dă în clocot se adaugă și trei linguriță de cafea. Se trage ibricul, se acoperă și, după circa 2-3 minute, când cafeaua cade la fund, licoarea rezultată se pune într-o ceașcă. Un alt mod de preparare constă într-o ceașcă cu apă, care se pune la fiert, tot în ibric, cu o linguriță de zahăr. Când apa dă în clocot, se adaugă romul și cafeaua. Se servește fierbinte, cu un... trabuc.

NOU!

adevărul

lansează

prima aplicație de iPad

a unui ziar din România*

* disponibilă în iTunes/AppStore la 0,79 €

DILEMA VECHE & DILEMATECA

Mai mult de citit.
Mai mult de gîndit.

Preț special **6,99 lei**

ACUM și în rețeaua de magazine MIC.RO

Acum citești Dilemateca
doar cu Dilema veche